

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

obor sociální a kulturní ekologie

Bc. Aneta Kletečková

PŘÍBĚH BOBRA EVROPSKÉHO NA ÚZEMÍ ČESKÉ
REPUBLIKY

The story of the European beaver on the territory of the Czech
Republic

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Vlastimil Kostkan, Ph.D.

Praha 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně a použila pouze uvedené prameny a literaturu. Práce nebyla využita k získání jiného titulu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a v elektronické databázi vysokoškolských kvalifikačních prací a v souladu s autorským právem používána ke studijním účelům.

V Praze, dne 28. června 2018

Aneta Kletečková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu, RNDr. Vlastimilovi Kostkanovi, Ph.D. za jeho vstřícnost a cenné připomínky. Zároveň bych chtěla poděkovat vedoucímu katedry, PhDr. Ivanu Ryndovi, za ochotu a přínosné konzultace. V neposlední řadě bych ráda poděkovala RNDr. Jitce Uhlíkové, Ph.D. z Agentury ochrany přírody a krajiny za poskytnutí užitečných informací a dále všem odborníkům, kteří se zúčastnili mého výzkumu. Velký dík patří i mé rodině a přátelům za jejich bezmeznou podporu po celou dobu mého studia.

Abstrakt

Předkládaná práce se zabývá kontroverzním druhem živočicha, bobrem evropským, který je společností vnímán velmi rozličně. Tento zvláště chráněný druh, jenž byl v minulosti na našem území zcela vyhuben, se mnohdy kvůli svým životním projevům dostává do konfliktních situací s člověkem, který jeho návrat do volné přírody ne vždy vítá. Práce se snaží postihnout vývoj situace spojené s bobří přítomností u nás a dále rozebírá její důležité aspekty. Je představen výzkum zaměřující se na vnímání bobra evropského a problematiky s ním spojené jednotlivými zainteresovanými odborníky. Výzkum je založen na sedmi expertních rozhovorech a následně provedeném dotazníkovém šetření. Cílem mého zkoumání bylo získat komplexní informace o tom, jak klíčoví odborníci ze všech dotčených skupin pohlížejí na současnou přítomnost bobra evropského, a jak by doporučovali postupovat do budoucna, aby mohlo dojít k umírnění situace a harmonizaci vztahu člověka k tomuto živočichovi. Přidanou hodnotu práce spatřuji v účasti všech klíčových skupin ve výzkumu, a především v možnosti využití předkládaných výsledků jako podklad pro budoucí odborné diskuse na toto téma.

Klíčová slova: bobr evropský, druhová ochrana, odborníci, ochrana přírody, Česká republika

Abstract

This thesis deals with the controversial species of the animal, the European beaver, which is perceived very differently in the human society. In the history, this especially protected animal was extincted on the territory of the Czech Republic and actually his activities frequently come into conflicts of human interests so the comeback of beavers is not always welcome. The thesis describes the process of changing situation of the population of beavers in the Czech Republic and important aspect of their existence. The practical part of the thesis is pursued on the research, which is focused on the perception of the problematic issues of the european beaver by the experts in the Czech Republic. This research is based on seven expert interviews and also on the survey. The goal of my research was to gain comprehensive informations about the perception of experts and about their recommendations how to moderate the situation and harmonize the human – beaver relationship. The main contribution of this thesis is the cooperation all key groups of experts and primary the most important is that results from the research can be used as a material for the future expert debates.

Key words: European beaver, species protection, experts, nature preservation, Czech Republic

Obsah

1	ÚVOD	13
2	BOBR	15
2.1	<i>Taxonomie a jméno bobra</i>	15
2.2	<i>Historie druhu</i>	15
2.3	<i>Bobr kanadský</i>	16
2.3.1	<i>Rozšíření bobra kanadského</i>	16
2.3.2	<i>Bobří horečka</i>	17
2.3.3	<i>Kulturní význam bobra kanadského</i>	17
3	BIOLOGIE A EKOLOGIE BOBRA EVROPSKÉHO	19
3.1	<i>Vzhled bobra</i>	19
3.2	<i>Nároky na prostředí</i>	20
3.3	<i>Rodinný život a přezimování druhu</i>	20
3.4	<i>Potrava bobra</i>	21
3.5	<i>Bobr stavitel</i>	22
3.5.1	<i>Budování hrází</i>	22
3.5.2	<i>Výstavba bobřích obydlí</i>	23
4	VÝVOJ SITUACE BOBRA EVROPSKÉHO NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY	27
4.1	<i>Přirozený výskyt bobra evropského na území České republiky</i>	27
4.1.1	<i>Bobří kožešina</i>	27
4.1.2	<i>Bobří chlupy</i>	28
4.1.3	<i>Maso</i>	29
4.1.4	<i>Castoreum</i>	30
4.1.5	<i>Masivní lov</i>	31
4.2	<i>Období mezi vyhnutím bobra a jeho návratem</i>	32
4.2.1	<i>Bobrovny</i>	33
4.2.1.1	<i>Červený Dvůr</i>	33
4.2.1.2	<i>Bobrovna u Rožmberka</i>	34
4.2.2	<i>Konec českých bobrů</i>	35
4.3	<i>Návrat bobra a období po něm</i>	35
4.3.1	<i>Situace v Evropě</i>	35
4.3.2	<i>Novodobé osídlování České republiky</i>	35
4.3.3	<i>Recentní rozšíření v České republice</i>	36
4.3.4	<i>Trend růstu bobří populace v České republice i celé Evropě</i>	36
4.3.5	<i>Faktory ovlivňující četnost bobří populace</i>	37
4.3.6	<i>A zase ty škody</i>	37
5	NOVODOBÁ OCHRANA BOBRA EVROPSKÉHO	38
5.1	<i>Mezinárodní úroveň</i>	38
5.2	<i>Ochrana bobra na území České republiky</i>	39
5.2.1	<i>Ochrana vyplývající ze Směrnice 92/43/EHS</i>	39
5.2.2	<i>Zákon č. 114/1992 Sb.</i>	39

5.2.3	<i>Zákon č. 449/2001 Sb.</i>	40
5.2.4	<i>Zákon č. 115/2000 Sb.</i>	40
5.2.5	<i>Zákon č. 254/2001 Sb.</i>	40
6	PROGRAM PÉČE	41
7	ASPEKTY PŘÍTOMNOSTI BOBRA	43
7.1	<i>Ekologický aspekt přítomnosti bobra</i>	43
7.1.1	<i>Ekologické dopady budování hrází</i>	43
7.1.2	<i>Ekologické dopady výstavby bobřích obydlí</i>	44
7.1.3	<i>Ekologické dopady potravní činnosti bobra</i>	44
7.2	<i>Hospodářský aspekt přítomnosti bobra</i>	44
7.2.1	<i>Hospodářské důsledky budování bobřích hrází</i>	45
7.2.2	<i>Hospodářské důsledky výstavby bobřích obydlí</i>	45
7.2.3	<i>Hospodářské důsledky potravní činnosti bobra</i>	45
7.2.4	<i>Řešení hospodářských škod</i>	46
7.2.5	<i>Opatření obecné povahy</i>	46
7.2.5.1	<i>Opatření obecné povahy – zóna B</i>	47
7.2.5.2	<i>Opatření obecné povahy – zóna C</i>	47
7.2.5.3	<i>Výzkum hospodářských škod a jejich kompenzací</i>	47
7.2.5.4	<i>Výzkum o škodách způsobených na vodních dílech</i>	48
7.3	<i>Kulturní aspekt přítomnosti bobra</i>	49
7.3.1	<i>Bobr v názvosloví</i>	49
7.3.2	<i>Bobr v literatuře</i>	50
7.3.3	<i>Bobr v další tvorbě</i>	52
7.4	<i>Sociální aspekt přítomnosti bobra</i>	52
7.4.1	<i>Člověk a bobr</i>	52
7.4.2	<i>Bobr v médiích</i>	52
7.4.3	<i>Management druhu</i>	55
7.4.4	<i>Vztahy mezi obyvateli</i>	55
7.4.5	<i>Výzkum vztahu obyvatel k bobrovi</i>	55
8	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	57
9	METODOLOGIE	58
9.1	<i>Expertní rozhovory</i>	58
9.1.1	<i>Příprava</i>	58
9.1.2	<i>Výběr respondentů</i>	58
9.1.3	<i>Uskutečnění rozhovorů</i>	59
9.1.4	<i>Analýza dat</i>	60
9.2	<i>Dotazníky</i>	61
9.2.1	<i>Příprava dotazníku</i>	61
9.2.2	<i>Výběr respondentů</i>	61
9.2.3	<i>Oslovení respondentů</i>	62
9.2.4	<i>Analýza dat</i>	63
10	SEBEREFLEXE	64

11	ZJIŠTĚNÍ	66
11.1	<i>Hodnocení situace po druhém návratu bobra na naše území</i>	66
11.2	<i>Čas věnovaný bobrům</i>	68
11.3	<i>Negativa spojená s přítomností bobra</i>	69
11.4	<i>Pozitiva spojená s přítomností bobra</i>	70
11.5	<i>Hodnocení přístupu k ochraně bobra na našem území</i>	72
11.6	<i>Názory odborníků na regulaci bobří populace</i>	75
11.7	<i>Regulace bobří populace přirozenými predátory</i>	77
11.8	<i>Porovnání přístupu České republiky a ostatních evropských zemí</i>	78
11.9	<i>Doporučení odborníků</i>	80
11.10	<i>Hodnocení vztahu obyvatel k bobrovi</i>	82
11.11	<i>Hodnocení zonace diferencované ochrany</i>	86
12	ZÁVĚR	90
13	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	94
14	SEZNAM GRAFŮ	104
15	SEZNAM OBRÁZKŮ	105
16	SEZNAM PŘÍLOH	106
17	PŘÍLOHY	107

1 ÚVOD

Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala, v Česku oblíbeného i nenáviděného živočicha, bobra. Toto výjimečné zvíře vzbuzuje v českých obyvatelích různorodé emoce a často bývá předmětem konfliktních situací. Ačkoli se od pradávna přirozeně vyskytoval na našem území, díky jeho vyhubení o něm nyní můžeme hovořit jako o novém prvku v krajině, se kterým obyvatelé ještě nejsou plně sžiti. Zajímavá historie tohoto druhu a jeho nynější rozporuplná přítomnost mě zaujala natolik, že jsem se rozhodla pro zpracování právě tohoto tématu.

Svou práci jsem se pokusila pojmout jako takové zpracování příběhu tohoto živočicha na našem území. Věnovala jsem se historii druhu a jeho vývoji až po současnost. Jelikož byla práce zpracovávána v rámci studia oboru sociální a kulturní ekologie, nebylo mým cílem věnovat se podrobně biologii a ekologii tohoto zvířete. Bobr mě zajímal především jako živočich, který svou přítomností ovlivňuje společnost. Kromě ekologického aspektu jeho existence jsem se zaměřila na aspekt hospodářský, tedy na bobra jako aktéra v konfliktních situacích s člověkem. Dále pak na často opomíjený aspekt kulturní a sociální. Bobr se stal totiž například velmi významným zvířetem v české literatuře a zcela kultovním živočichem ve skautském hnutí, tzv. bobříka odvahy drží děti na táborech dodnes.

Domnívám se, že právě z tohoto úhlu pohledu je bobr velice zajímavým zvířetem, které stojí za pozornost. Většinou je na něj pohlíženo pouze z hlediska přírodovědného, v bakalářských a diplomových pracích je pak obvykle zkoumána konkrétní populace v určité oblasti České republiky. Přínos této práce vidím právě v odlišném přístupu.

V teoretické části byl zpracován příběh bobra na našem území od historie po současnost včetně důležitých aspektů jeho přítomnosti, tedy ekologického, hospodářského, kulturního a sociálního. V rámci výzkumu byly provedeny rozhovory s odborníky na toto téma a následně i dotazníkové šetření. Respondenty v mém výzkumu byli odborníci z řad ochranářů, lesníků, zemědělců, rybářů, krajských úředníků, vodohospodářů a výzkumníků. Domnívám se totiž, že lidé z těchto oblastí jsou klíčoví pro řešení tohoto tématu. Zajímaly mě jejich názory na aktuální situaci spojenou s přítomností bobra včetně toho, jak vnímají vztah člověka k tomuto zvířeti. Ten totiž není ideální a vyvstává otázka, zda jde tento vztah nějak ovlivnit, případně kým a jakým způsobem.

Jak je často uváděno v literatuře, postoj k přítomnosti bobra není ve společnosti jednotný. Problematické jsou především přístupy jednotlivých zainteresovaných skupin,

které mají na bobra a jeho přítomnost v české krajině často zcela odlišné názory. Soužití bobra s člověkem tak bude muset být předmětem budoucí debaty, která by měla vyústit v harmonizaci vztahu k tomuto zvířeti.

2 BOBR

2.1 Taxonomie a jméno bobra

Rod bobr (*Castor*) patří do řádu hlodavců (*Rodentia*), podřádu veverkočelistní (*Sciurognathi*), čeledi bobrovití (*Castoridae*) [Anděra a Horáček, 2005]. Vědecké jméno *Castor fiber* dal bobrovi v roce 1758 švédský přírodovědec Carl Linné, který se věnoval taxonomii a systematice druhů [Čeněk, 2011]. Všeslovanský výraz bobr vychází z indoevropského *bher*, tedy hnědý. Jak uvádí odborníci, bobr tak mohl být označován jako „*hnědák*“. Mohlo se jednat o tabuové označení zvířete, kdy se z určitého důvodu, například rituálního, nesmí jeho jméno vyslovit [Machek, 1968].

2.2 Historie druhu

Čeď *Castoridea* se objevila již před 40–50 miliony lety ve starším terciéru. Z tohoto období je znám rod ze Severní Ameriky *Agnocastor* a také zástupce evropského rodu *Stenofiber*. Před 7,5 miliony lety v pliocénu vznikl rod *Castor*, který následně osídlil téměř celou Severní Ameriku a Eurasii. Tato forma druhu vyskytující se na celé severní polokouli byla primitivnějším předchůdcem bobra. Jednalo se o hrabavé hlodavce, u nichž následně došlo k adaptaci na vodní prostředí. Populace bobra byla následně díky postupnému oddělování Severní Ameriky a Eurasie rozdělena a vyvíjela se izolovaně. Vyvinuly se tedy dva druhy bobra a to bobr evropský (*Castor fiber*) a bobr kanadský (*Castor canadensis*). Svědkem společné evoluční minulosti obou druhů je zvláštní brouk tzv. blešák bobří (*Platypsyllus castoris*), který je existenčně vázán na bobří srst a sídla těchto hlodavců [Vorel a kol., 2016].

Obrázek 1: *Platypsyllus castoris*, zdroj (Joyce Gross, 2007)

I přes oddělený vývoj jsou oba druhy bobra silně příbuzensky spjaty. Jejich vzhled, chování i způsob života jsou téměř totožné. Odlišnost je možné spatřit v početnosti rozených mláďat, kterých má bobr evropský v každém vrhu průměrně o jedno až dvě méně. Odlišuje je také počet chromozómů, nemůže tedy dojít ke křížení druhu [Vorel a kol., 2013].

Jak uvádí Halley a kol., *Castor fiber* byl dále členěn na šest poddruhů (*C. f. albicus*, *C. f. fiber*, *C. f. galliae*, *C. f. tuvinicus*, *C. f. pohlei*, *C. f. birulai*) [Halley a kol., 2012]. Toto další členění druhu je však velice problematické a nejnovější genetické metody ho vyvrátily. Na území Evropy se navíc pohybují pouze dvě skupiny bobrů evropských a to západní a východní, kteří jsou geneticky jen mírně odlišní [Ducroz a kol., 2005]. Problematické vydělování poddruhů se dále věnují mimo jiné polští autoři Gabrys a Wazna, kteří rovněž hovoří o značných nepřesnostech [Gabrys a Wazna, 2003].

2.3 Bobr kanadský

2.3.1 Rozšíření bobra kanadského

Vědecké jméno *Castor canadensis* dal bobrovi v roce 1820 německý přírodovědec Heinrich Kuhl [IUCN Red List, 2017]. Jedná se třetího největšího hlodavce na světě, po jihoamerické kapybaře a bobru evropském, jehož početnost se v současné době stále zvyšuje [Halley a kol., 2012].

Tento druh živočicha se přirozeně vyskytuje ve Spojených státech amerických, Mexiku a Kanadě. V roce 1937 byl introdukován ve Finsku, odkud se přirozenou cestou rozšířil do severozápadní oblasti Ruska. Dále byl vysazen v Argentině v roce 1946, kde se mu dobře dařilo a odkud se následně rozšířil po celém velehorském pásmu And a také na okolní ostrovy. Tam se dodnes vyskytuje v hojném počtu [IUCN Red List, 2017].

Bobr kanadský byl dále lidským činitelem rozšířen do ostatních částí Evropy včetně Rakouska, kde byl ale následně odchycen anebo odloven. K tomuto dále uvádí Vorel a Nováková výzkum autorů Sieber a kol., jehož cílem bylo zjistit právě to, zda se ve střední Evropě vyskytují jedinci bobra kanadského. V rámci výzkumu byli v Rakousku nalezeni čtyři izolovaní jedinci, kteří byli následně z volné přírody odstraněni [Sieber a kol., 1999 cit. dle Vorel a Nováková, 2007]. Jak autoři uvádějí dále, v oblasti soutoku Moravy a Dunaje, kde k vypuštění bobra kanadského došlo, by se již neměl žádný jedinec vyskytovat a vyloučena by měla být i jeho přítomnost v přilehlých populacích Slovenska a České republiky [Vorel a Nováková, 2007].

2.3.2 *Bobří horečka*

Především díky žádané kožešině a honbě za ziskem přispěl bobr k důkladnému prozkoumávání Severní Ameriky. Dle Václava Cílka neexistuje žádné divoké zvíře, které by pomohlo objevení nových světů právě tolik jako bobr. Již v roce 1699 byla založena společnost Hudson's Bay Company za účelem obchodu s bobřími kožešinami, která vytvářela až do poloviny 19. století ekonomickou nadvládu většiny Kanady. Lovec bobrů si během „bobří horečky“ mohl přijít na 32krát vyšší výdělek, než byl plat zemědělského dělníka [Cílek, 1998].

2.3.3 *Kulturní význam bobra kanadského*

Bobr kanadský byl využíván nejen na maso a kožešinu, ale stal se také kulturním symbolem a součástí lidské tvořivosti. Velmi důležitým zvířetem byl bobr například pro severoamerické indiány. Pro některé kmeny byl bobr podstatný z náboženských důvodů a často byl zobrazován na totemových sloupech. Velmi známý je dnes například totem Beaver Crest, který je součástí osmi indiánských totemů ve Stanley Parku ve Vancouveru. K tomuto totemu se váže příběh o pěti bratrech z kmene Orlů, kteří před oslavou odešli na lov bobrů. Nejmladší z bratrů však pomohl mladým bobrům utéct a následoval je do jejich hnízda. Tam si bobří sundali své kožichy a převtělili se do lidské podoby. Následně ostatním pověděli o smrti svého náčelníka, zpívali a tančili. Indián se vrátil domů, kde ostatním vyprávěl o svém zážitku s bobřími lidmi. Na oslavě pak bratři vztyčili velký sloup, kterému se začalo říkat Velký bobr, a předváděli tance a zpěv bobřího lidu [Makásek, 2010].

Bobr dále figuruje v mnoha indiánských povídkách. Najdeme jej mimo jiné v příbězích Abenakiů, Athabasků, Apačů, kmene Nez Perce, Šajenů nebo Haidů. V některých příbězích jsou bobří vnímáni pozitivně, například jako bytosti, které darovaly lidem tabák. V jiných příbězích jsou obávanými zvířaty, která ohrožují indiánskou společnost. To je možné vidět v příběhu kmene Šajenů, který pojednává o bílém bobrovi. Ten ohlodává sloup, který podpírá zemi. Až jej přehlodá, život na zemi skončí [Jeier, 2013].

Mezi indiány a bobry fungovala rovnováha. Bobří byli loveni šetrným způsobem, který neohrozil jejich populaci, a zároveň byli indiány obdivováni a uctíváni. Jak dále uvádí Čeněk, indiáni nazývali bobry „malými bratry“ a v jejich mytologii měl Manitou bobra jako svého rádce [Čeněk, 2011].

Bobra je možné vnímat také jako jeden ze symbolů Kanady. Byl motivem na první kanadské známce a v současnosti je vyobrazen na rubové straně pěticentové kanadské mince [Starcová, 2010]. Často se také objevují v dobrodružných románech Jamese Fenimore Coopera [Čeněk, 2011].

Obrázek 2: Kanadská známka, zdroj (Canadian Postage Stamps)

3 BIOLOGIE A EKOLOGIE BOBRA EVROPSKÉHO

3.1 Vzhled bobra

„*Bobr evropský je druhý největší hlodavec na světě, hned po jihoamerické kapybaře.*“ [Čeněk, 2011: 5] V současné době je na celosvětovém Červeném seznamu IUCN (International Union for Conservation of Nature and natural Resources) zařazen v kategorii LC, tedy málo dotčený. Dospělý jedinec váží 25 – 30 kilogramů a měří 110 - 130 centimetrů. Oplývá hustou srstí, která může být světle hnědá až černá. Tato srst, impregnovaná výměšky podocasných análních žláz, mu umožňuje pobyt ve vodě. Zajímavostí je, že chlupy vyrůstají ve svazečcích a nikoli jednotlivě, čímž je dosaženo atypické hustoty. Poznávacím znakem bobra je jeho zploštělý ocas pokrytý šestiúhelníkovými šupinami, který může být až 40 centimetrů dlouhý. Dalším typickým znamením jsou jeho řezáky, tzv. hlodáky, jejichž přední strana je pokryta nápadnou oranžově zbarvenou sklovinou. Právě ty pomáhají bobrovi k okusu i velmi tvrdého dřeva. Nejrozvinutějším smyslem je čich, velmi dobrý je i sluch. Někdy bývá zaměňován s nutrií říční, případně s ondatrou pižmovou, ty jsou ale v dospělosti podstatně menšího vzrůstu a mají jiný tvar ocasu [Vorel a kol., 2016].

Obrázek 3: *Bobr evropský, zdroj (CONBIOS s.r.o., 2012)*

3.2 Nároky na prostředí

Bobr je úzce svázaný s vodním prostředím a je schopný obývat široké spektrum biotopů. Vodní plocha může mít různý tvar a velikost. Vyhovují mu vodní toky i stojaté vody jako jezera a tůňe, písčovní, rybníky a nádrže, ale například i taková stanoviště, která jsou od říční sítě izolovaná, tedy karová jezera, umělé vodní plochy nebo rozvodí vodních toků. Osídluje rovněž meliorovanou krajinu. Má rád vyšší, pevné břehy a klidné lokality. Požadovanou hloubku si může regulovat vlastní stavební činností [Valachovič, 2008]. Čistota vody pro něj není příliš důležitá a v rámci jeho areálu existuje jen velmi málo míst, která bobr nemůže osídlit. Nevhodné jsou pro něj pouze kamenité toky se silným proudem a velkým spádem. Dále pak místa, kde se vyskytuje nedostatek potravy [Vorel, 2003]. Jedná se o živočicha s pozoruhodnými adaptacemi, které umožňují jeho rychlé přizpůsobení vnějším podmínkám [Kostkan, 1998].

Obrázek 4: Bobr ve vodě, zdroj (Jindřich Wanka)

3.3 Rodinný život a přezimování druhu

Bobr je převážně monogamní a většinu života stráví s jedním partnerem. Samice rodí dvě až pět mláďat, která pohlavně dospívají ve dvou až třech letech, kdy mateřskou rodinu opouštějí a zakládají si vlastní [Willson, 1971]. O mláďata se starají jak rodiče, tak o rok starší sourozenci [Valachovič, 2008]. Bobři mají v rámci rodiny silné sociální vazby, které spočívají především ve zvukové a dotykové komunikaci. Existuje mezi nimi speciální

signalizace ohrožení. Pokud bobr odhalí nějakou hrozbu, plácne hlasitě o vodní hladinu. Tím varuje zbytek rodiny a následně se ponoří. Pod vodou jsou pak tyto živočichové schopni vydržet bez nadechnutí deset minut [Vorel, 2003].

Když bobří mateřskou rodinu upustí, hledají doposud neobsazenou lokalitu s dostatkem potravy pro založení rodiny vlastní. Preferované jsou biotopy s vysokou nabídkou vhodných dřevin, kterých však nemusí být dostatek, a tak dochází k osídlování i méně vhodných lokalit [Kostkan, 1998].

Co se týče přezimování Valachovič uvádí, že „zimu přežívají v norách, v půdě, nebo ve vybudovaných hradech, kde tlející organickou hmotou zabezpečují vyšší teplotu oproti okolí, potravu si skladují pod vodní hladinou napícháním do dna.“ [Valachovič, 2008: 3]

Obrázek 5: Bobří rodina, zdroj (Jindřich Wanka)

3.4 **Potrava bobra**

Bobr se živí pouze rostlinnou stravou. Složkami této potravy jsou především dřeviny, vodní rostliny a byliny. V období měsíců srpna a září požívají také zemědělské plodiny, jako například kukuřici, brambory nebo cukrovou řepu. Na podzim vzrůstá míra kácení dřevin, neboť bobr se snaží připravit se na nepříznivou zimu. Z dřevin tyto živočichové konzumují kůru, lýko, tenké větve i listy. Preferují měkké dřeviny, především vrbu a topol, ale hojně využívá i duby, javory nebo i ovocné dřeviny [Krojerová – Prokešová a kol., 2010]. Zajímavé je, že bobří si schovávají poražené stromy pod vodou,

aby jejich kůra nezaschla či neomrzla a mohli ji dál konzumovat. Cílek pak uvádí jako pravděpodobné, že zvyk stavět hráze se vyvinul právě z toho, jak pokácené dřevo zahrazovalo řeku. Následně pak zbýval jen krátký evoluční posun k budování příbytků [Cílek, 1998]. Právě kácení a okus dřevin je typickou stopou po bobrech. Jak k tomuto uvádí Kostkan, k nedokončeným ohryzům se vracejí i po několika dnech [Kostkan, 1998].

Obrázek 6: Okus bobrem - Lanžhot, zdroj (Michael Bartoš, 2014)

3.5 *Bobr stavitel*

Bobři jsou bez pochyby považováni za šikovné stavitele. Toto uvádí v roce 1871 Kredner v časopise *Vesmír*: „*Tito tvorové neúnavní, tito pravzorové a učitelé vodního stavitelství kterak zakládají budovy své rozsáhle podle přesně vyměřených plánů. Nikoliv pud, slepá, přirozeným zákonem řízená nutnost, nýbrž skutečný přehledný rozpočet, praktičnost a sděděná neb zkušeností nabytá přesvědčenost je vodítkem a pobudkou jejich při stavbách v pravdě monumentálních....Kdo poznal stavby bobrů v Čechách chovaných druhdy na pravěké Šumavě zajisté divem unešen přihlížel k smělym podnikům, které zvíře na zemi neobratné na vzdor poměrům nepříznivým pečlivě a opatrně provedlo.*“ [Kredner, 1871]

3.5.1 *Budování hrází*

Hráze bobr buduje hned z několika důvodů. Pomocí hrázování si tento živočich dokáže zajistit dostatečnou úroveň hladiny, která bude i při nejnižších stavech hladiny vod

zakrývat vchod do jeho obydlí. Díky vybudované hrázi dále dochází k zatopení části teritoria, které umožňuje lepší přístup k porostům a také snazší manipulaci se dřevem. Dalším důvodem je také blízkost vodní hladiny a tím i zajištění bezpečného pohybu v obývaném území. Ta totiž představuje jistotu úniku před predátory, když bobři například konzumují potravu nebo pečují o svou srst [Vorel a kol., 2016]. Jako zajímavost uvádí Cílek skutečnost, že byly pozorovány i hráze postavené na suchu, kdy bobr počítal s tím, že je zimní povodeň naplní. Přírodovědci, kteří se věnovali studiu bobrů, zpozorovali, že bobři si stavějí kanály ještě dříve, než pokácí stromy a dokáží také využít silného větru, aby stromy padly, kam potřebují [Cílek, 1998].

Obrázek 7: Bobří hráz – Domašov nad Bystřicí, zdroj (Vlastimil Kostkan, 2013)

3.5.2 Výstavba bobřích obydlí

Dle typu terénu si bobři staví tři typy sídel, tedy noru, hrad nebo polohrad a to vždy tak, aby vchod do tohoto obydlí byl bezpečně ukryt pod hladinou.

Nejčastějším typem bobřího obydlí je nora, přičemž jsou rozlišovány její dva typy. Jedná se buď o nory úkrytové, kterých se v bobřím teritoriu nachází velké množství, dosahují délky několik metrů a jak název vypovídá, slouží pouze jako dočasný úkryt tohoto

živočicha. Druhým typem jsou pak nory sídelní, které mohou dosahovat až několika desítek metrů a představují trvalé obydlí, kde bobří rodina společně přebývá. Dochází zde také k rození mláďat.

Dalším typem bobřího obydlí je tzv. polohrad, který vzniká tak, že si bobři nad podzemním vybudovaným systémem postaví náhradní střechu z větví, vegetace, bláta a kamenů. Dochází k tomu v případě, že břeh není dostatečně vysoký nebo pokud dojde k propadnutí stropu nory.

Pokud je terén charakteristický nízkými břehy, vysokou hladinou spodní vody nebo se jedná o mokřadní oblast a je zde tedy znemožněno hrabání nor, staví si bobři hrady. Tato obydlí, která dosahují značných rozměrů, jsou tvořena z větví, vegetace, bláta a kamení a často se nacházejí uvnitř ploch zatopenými hrázemi nebo na březích v těsném sousedství vodních toků a ploch. Jedná se o nadzemní kuželovitou a často dost vysokou stavbu, která slouží jako přechodná fáze obydlí mezi norou a hradem.

Jak dále uvádí Vorel a kol., bobří obydlí mají rozdílný potenciál vzniku konfliktních situací, neboť například hrady nemají z pohledu člověka téměř žádný negativní vliv, ale nory, polohrady a jejich spojovací chodby mohou být značně problematické [Vorel a kol., 2016].

Obrázek 8: Schéma bobřího obydlí, zdroj (Dumka.info)

Obrázek 9: Bobří nora, zdroj (Blog Lesní želvy, 2014)

Obrázek 10: Bobří polohrad, zdroj (CONBIOS s.r.o., 2012)

Obrázek 11: Bobří hrad v Alžbětíně, zdroj (Jan Mokrý, 2014)

4 VÝVOJ SITUACE BOBRA EVROPSKÉHO NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

V této části se budu věnovat výskytu bobra evropského na území České republiky a situaci s ním související. Přítomnost bobra na našem území v časovém horizontu jsem se rozhodla rozdělit na tři základní období. Prvotní období je možné vymezit jako dobu, kdy se bobr vyskytoval na našem území zcela přirozeně. Dle archeologických nálezů tedy již od holocenní historie až po dobu, kdy byl vyhuben [Vorel a kol., 2013]. Druhé klíčové časové rozpětí bude vyčleněno jako období mezi vyhynutím bobra a jeho následným návratem. Třetí stadium pak bude definováno jako období po jeho návratu, které trvá dodnes.

4.1 *Přirozený výskyt bobra evropského na území České republiky*

Archeologické nálezy dosvědčují přítomnost bobra evropského na území dnešní České republiky v holocénu, tedy mladších čtvrtohorách. Jak dále uvádí Kyselý, bobr se vyskytoval hojně ve všech obdobích kromě vrcholného středověku, kdy je registrována pouze jedna lokalita. Obecně se dá říci, že se vyskytoval plošně a na Moravě pak byla jeho početnost vyšší než v Čechách [Kyselý, 2005].

Bobr osidloval širokou škálu stanovišť a společně s člověkem měl zájem na okolí vodních toků. Již v pravěku tedy probíhala interakce mezi člověkem a bobrem, respektive jeho předchůdcem. Člověk pro bobra představoval konkurenci z důvodu osidlování a přeměňování vhodných stanovišť. Naopak přítomnost bobra byla člověkem vítána, protože se jednalo o poměrně snadnou kořist poskytující maso a kožešinu [Vorel a kol., 2016]. Někteří pravěcí lidé využívali i bobří zuby k výrobě ozdob [Kokeš, 1968].

Bobr se vyskytoval na našem území zcela běžně a zájem o něj postupně vzrůstal. Od 16. století jsou známé umělé chovy bobrů. Známými chovateli byli například mniši řádu pavlánů, kteří bobry chovali kvůli masu. Rybníky, v nichž bobry chovali, se nazývaly bobrovníky [Čeněk, 2011]. Další známý umělý chov byl v Červeném Dvoře, kde byla zřízena speciální obora. Tam byly společně s bobry chováni ještě bažanti, koroptve a křepelky [Pavlátová a Ehrlich, 2003].

4.1.1 *Bobří kožešina*

Jak uvádí Čeněk, bobří kožešina, tzv. bobrovina, byla velmi ceněna a to i v době, kdy se bobří vyskytovali hojně. Čím tmavší byl odstín kožešiny, tím byla dražší. Šily se z ní kožichy, límce, rukávnický a čepice. Dále se používala k výzdobě šlechtických oděvů a

lidových krojů. Dle svědectví kupce Ibrahima ibn Jakuba byla bobrovina již v 10. století směňována mezi Turky a Slované. Jednalo se o luxusní zboží, které sloužilo například i jako dar panovníka Přemysla Otakara II. pro babylonského a egyptského sultána [Čeněk, 2011].

V současné době se již bobr k těmto účelům příliš nevyužívá, kvůli své kožušině jsou oblíbenější jiná zvířata. K výrobě kožušin jsou tedy celosvětově využíváni především norci, lišky, činčily, králíci, nutrie, fretky, tchoři a mývalové. S vývojem společnosti ale dochází k řešení etické otázky využívání zvířat kvůli módě a v jednotlivých evropských státech dochází k legislativnímu zákazu kožušinových chovů. Rovněž v České republice platí zákaz kožušinových farem a to od ledna roku 2019 [Obránci zvířat, 2018].

Obrázek 12: Oscar Wilde v kabátě lemovaném bobří kožušinou, zdroj (Public Domain)

4.1.2 Bobří chlupy

Kromě kožušin se také hojně využívaly bobří chlupy, z nichž se vyráběla plst' na takzvané kastorové klobouky. Ty byly v Čechách velmi oblíbené a dokonce byly součástí některých krojů. Například k plzeňskému „slavnostnímu kroji nosili muži černé kastorové klobouky s nízkou plochou a poněkud promáčknutou hlavou, kolem níž byla ovinuta černá pentle. Okraj byl širší, také rovný. Spodem byly všity po stranách černé hedvábné pentle,

jimiž se klobouk uvazoval pod bradu.“ [Czech.cz, 2017] Miroslav Čeněk ve své knize *Bobři* k tématu oblíbenosti kastorových klobouků cituje úryvek ze satirické *Písně nové o bankocedulích* z roku 1812: „*Nyní sedlák nosí kroj truc barona, spodky manšestrový, vesta hedvábná, delegátský boty panský na svých nohách má, padesát zlatých za klobouk kastorový dá.*“ [Čeněk, 2011: 32]

4.1.3 Maso

Bobr byl rovněž využíván jako důležitý zdroj masa. Ačkoli názory na chuť bobřího masa se různily, velké množství dochovaných receptů na jeho úpravu dokládají, že se jednalo o oblíbený pokrm. Konzumoval se především tučný ocas a nohy, ale například také jazyk a plovací blány [Čeněk, 2011]. Čeněk dále cituje několik receptů k úpravě bobřího masa. Pro zajímavost uvádím recept Bavora Radovského z Hustiřan z roku 1591: „*Bobrový ocas takto máš dělati: Opař jej čistě s nožičkami a vař jej u vodě přizasole. A takto naň jichu udělaj: Vezmi topénku neb dvě z bílého chleba a řeckého vína (hrozinky), ztluc to spolu v moždíři a rozpust v dobrém víně, protáhni (prolisuj) a daj do kotlíka. A vlož tam ocas a okořeň pepřem, zázvorem, hřebíčkem, květem, šafránem. A oslad' trochu jichu medem.*“ [Čeněk, 2011: 36]

Jelikož byl bobr považován za rybu, dovozovala ho církev konzumovat i v období půstu. Z této doby je známá historka o služebníkovi, který trpěl alergií na ryby. V hospodě omylem ochutnal bobří maso a následně se začal ihned dávit. Tato povídka byla předkládána jako důkaz, že bobr není obyčejný čtyřnožec, ale ryba [Čeněk, 2011]. Dle osobního sdělení Jitky Uhlíkové z Agentury ochrany přírody a krajiny v současné době již bobří maso není oblíbené a je konzumováno minimálně, dá se říci spíše ze zvědavosti.

Obrázek 13: Středověký zvěřinářský krám, zdroj (Richentalova kronika)

4.1.4 *Castoreum*

Pravděpodobně nejvíce byl bobr ceněn kvůli *castoreu*. *Castoreum*, jinak také bobří stroj, bobřina, bobří síla nebo bobří dílo, je látka produkovaná párem pachových žláz. Tyto mohutné žlázy, které jsou uloženy u řitního otvoru, obsahují hustou zapáchající tekutinu, která na vzduchu hrudkuje. Tu pak bobři používají k pachové komunikaci, tedy k vyznačování teritoria vyhledávání sexuálních partnerů. *Castoreum* se v historii stalo ceněnou látkou, která mimo jiné obsahovala kyselinu salicylovou. Hojně využíváno bylo ve farmakologii, kosmetickém průmyslu a také pro vzbuzení sexuální touhy či potence [Vorel a kol., 2016].

Od starověku se jednalo o vyhledávaný lék, který se užíval například při křečích, bolestech hlavy, ženské i mužské neplodnosti, dětské epilepsii, dně, mrtvici, zimnici, k vypuzení lůžka nebo mrtvého plodu a dokonce i proti účinkům jedů. Z *castorea* se vyráběly různé esence, tinktury, oleje i kapky [Čeněk, 2011].

Z dochovaných historických pramenů lze jasně odvodit, že bobří stroj byla opravdu významnou součástí tehdejšího lékařství. Objevila se například ve vůbec nejstarším dochovaném latinském napsaném přehledu medicínských znalostí *De medicina*. Jednalo se o dílo římského autora Aulua Cornelia Celsa, které mělo původně 21 svazků. Toto dílo z počátku 1. století obsahovalo rovněž návod na přípravu a použití makových slz, jejichž základní ingrediencí bylo právě *castoreum* [Kazimour, 2016]. Dochováno bylo mnoho receptů na různá onemocnění i z pozdějších dob. Z lékařské knížky Mistra Křišťana z Prachatic například tento: „*Proti té dně lékařství toto učiníš: vezmi símě černobýlové a kopřivové i s kořenem a pryskyřici, vosk a staré sádlo a mozk jelení neb z mladého koně a nový bobrový stroja dřevěnný olej (olivový) a víno nebo vocet a kdule, a to vše spolu ztlúci a v nový hrnec vložit i a opět vínem rozvařit přes celý den. Též pak nemocného mazati večer i ráno po tři dni a budeť jistě zdráv.*“ [Čeněk, 2011: 39]

Jelikož poptávka po *castoreu* byla opravdu vysoká a ulovení bobři u nás nestačili, byla tato látka dovážena. Nabízena byla bobří stroj ruská (moškvanská, sibiřská) z bobra evropského a americká (kanadská, anglická) z bobra kanadského, přičemž *castoreum* z bobra evropského bylo vždy výrazně dražší [Čeněk, 2011].

S bobří strojí je spojena legenda o prchajícím bobrovi. Ta praví, že bobr si je vědom, proč ho lovec honí, a tak si v pudu sebezáchovy ukousne svá varlata a hodí je lovcovi do tváře, aby se zachránil. Když ho pak pronásleduje ještě jiný lovec, bobr se vztyčí a ukáže mu své samčí orgány, aby ho nechal na pokoji. Z této legendy je patrné, že tehdy lidé věřili, že bobří stroj je produkována pohlavními žlázami. Legenda o prchajícím

bobrovi se pak velice hojně objevuje ve středověké i novověké literatuře, například ve středověkém *Bestiáři* zvaném Ashmolův [Andreska a Andreska, 2014].

Uvádí se, že dnes je *castoreum* nahrazováno synteticky a pokud je používáno, tak spíše jako přísada do vůní. Zajímavé je, že bylo využíváno také jako ingredience v potravinách, kde nahrazovalo vanilkovou nebo případně ovocnou příchut'. Na štítku se pak mohlo skrývat pod označením přírodní aroma. V současné době je však minimální šance, že se v prodáváných potravinách a nápojích vyskytuje [Cave, 2016]. Výjimkou je novinka amerického lihovaru z New Hampshire. Ten na trh uvedl bobří bourbon s názvem Eau De Musc, který společnost označila za hit nadcházejícího léta [Marek, 2018]. Bobří stroj je ale stále možné zakoupit v různých formách, mimo jiné například na Etsy.com [Etsy.com, 2018].

4.1.5 Masivní lov

Jak vyplývá z výše uvedeného, bobr se stal důležitým zdrojem hned v několika oblastech lidské činnosti, a tak mu byla věnována zvýšená pozornost. Díky zachovaným pramenům je zřejmé, že již ve 12. století byli jmenováni speciální myslivci, takzvaní bobrovníci, kteří se zabývali jak lovem, tak i ochranou bobrů [Hošek, 1978].

Lov bobrů probíhal několika způsoby. Bobří byli chytáni do sítí, saků i želez a následně ubiti. Rovněž byli loveni pomocí tříhrotých ostmů a často se bobří také chytli do sítí při běžném rybolovu. Později se také rozšířil způsob lovu noční střílbou [Čeněk, 2011]. O jejich výskytu na řece Orlici psal Bohuslav Balbín takto: „*Bobry se to jen hemží na březích řeky Orlice v Hradeckém kraji. Železné sklopce a pouta se dokáží sevřít tak pevně, že je rázem připraví o život. Tento druh chytání je ovšem velmi nebezpečný. Viděl jsem totiž lidi žalostně usmrcené místo bobrů. Tito ubožáci se neopatrně dostali na břeh a vůbec ani nepomyslili na nástrahy. O bobrech můžeme povědět tuto zajímavost: často mají dvojí varlata (sám jsem to viděl, a to tak, že vespod vyrůstají a objevují se nová, zatímco oslabená vrchní varlata vadnou, zakrňují až zmizí docela.*“ [Balbín, 1986 cit. podle Čeněk, 2011: 13]

V důsledku intenzivního lovu se bobří populace ocitla na pokraji vyhuby [Halley a Rosell, 2002]. Nepřála jim ani intenzifikace zemědělství a rozšiřování kulturní krajiny neboť docházelo k redukci jejich přirozených biotopů. Vliv na bobří populaci mělo i rozvíjející se rybníční hospodářství. Kvůli škodám na sypaných hrázích rybníků byl bobr obávaným škůdcem. Všechny tyto faktory měly na jejich populaci ničující vliv [Vorel a kol., 2016].

V roce 1706 pak byla zaznamenána patrně vůbec první snaha o ochranu tohoto živočicha, když na území Pruského království byly vydány Bedřichem I. dva dekrety uvádějící přísné řady, kde a jak má být bobr šetřen a chráněn, a to především kvůli ceněnému *castoreu*. V prvním dekretu je uvedeno: „Protože stroj bobrový, jak známo, patří mezi nejvzácnější léky a hojivé prostředky proti mnohým nemocem, a my proto vlastnoručně v tomto nejmilostivějším listě 16. dubna t. r. v Kolíně na Sprévě jsme přikázali, aby se bobrů šetřilo a pokud možno jejich rozmnožování podporovalo.“ [Kostkan a kol., 2014: 11]

Nejdéle se bobři na našem území udrželi v mokřadních oblastech v okolí velkých českých a moravských řek a v jihočeských rybníčních pánvích [Vorel a kol., 2016]. Původní jedinci na Labi, Moravě i přítocích Vltavy vyhynuli na našem území už na začátku 18. století [Kostkan, 1998].

Quelle: Deutsche Fotothek

Obrázek 14: Mědirytina z roku 1695 - lov bobra, zdroj (Deutsche Fotothek)

4.2 Období mezi vyhynutím bobra a jeho návratem

Jak uvádějí Andreskovi, dle studie Emila Hoška, mezi poslední známé případy ulovených bobrů na našem území patří úlovek z roku 1720 v Hamru u Kardašovy Řečice a

dále úlovky z roku 1722 v oblasti Děčína. Zřejmě poslední divoký bobr v českých zemích byl pak uloven v roce 1730 v Grygově u Olomouce [Hošek, 1978, cit. podle Andreska a Andreska, 2014].

4.2.1 *Bobrovny*

V rámci snah o navrácení bobra do českých zemí vznikaly v 18. a 19. století takzvané bobrovny, které sloužily k chovu bobrů. Tradice bobroven byla u nás až do poloviny 19. století výsadou jihočeských bobrovníků, kteří bobry chovali do roku 1882 [Kostkan, 1998]. Mezi nejznámější bobrovny patří Červený Dvůr a bobrovna u Rožmberka. Méně známý umělý chov v 19. století pak probíhal také na panství Stráž nad Nežárkou a Chlum u Třeboně [Kokeš, 1968]. Obecně byla motivace zachovat bobří populaci v celé Evropě pouze obchodním záměrem, nikoli snahou zachovat bobry jako živočišný druh [Vorel a kol., 2016].

4.2.1.1 Červený Dvůr

První bobrovna byla zřízena knížetem Josefem Adamem Schwarzenbergerem v roce 1773 v Červeném Dvoře na panství Český Krumlov [Zajíček a Vlašín, 1992]. Bobrovna byla postavena zednickým mistrem Jobstem po vzoru rakouských sousedů. Jednalo se o zděné domky spočívající na dubových kůlech zatlučených do země. Uprostřed výběhů byly hluboké nádrže se stálým průtokem vody [Čeněk, 2011]. Bobrovny byly umístěny v parku, a tak sloužily rovněž jako zpestření pro návštěvníky. O bobry se staral správce, který je chodil krmit. Nejoblíbenějším zdrojem potravy byly pro bobry vrbové větvičky [AOPK ČR, 2018].

Prvními osadníky tohoto areálu byli dva bobří původem z Polska. Dařilo se jim zde velmi dobře, a tak v roce 1789 chov čítal už 14 jedinců [Andreska a Andreska, 2014]. V roce 1800 pak vrchní nadlesní Feldegg rozhodl o vypuštění několika jedinců do volné přírody. K tomu nakonec došlo až v roce 1804, kdy byly dva páry bobrů vypuštěny u Kbelského a Dušákovského rybníka v zaplavovaném území mezi Starou a Novou řekou. Nejprve byli bobří umístěni do ohrady, kde byli příkrmováni, avšak brzy se prokousali na svobodu. Tentýž rok je odplavila povodeň a následně byli dva jedinci zastřeleni. Jeden u Třeboně a druhý u Kardašovy Řečice. Zbylí dva jedinci byli pohřešováni [Čeněk, 2011].

Další pokusy o navrácení bobra do volné přírody proběhly v letech 1805 a 1809 vždy po dvou párech bobrů. Bobrům se na Staré řece dařilo a rozšířili se do okolí podél Lužnice, Nežárky a jejich větších přítoků. Dostali se na panství Jindřichův Hradec, Nové Hrady, Bechyně, Chlum u Třeboně a Vitoraz v Dolních Rakousích [Čeněk, 2011]. K jejich

rozšíření přispěl i fakt, že byl vydán rozkaz k jejich ochraně, a také odměna 12 zlatých každému, kdo by udal pytláka, který bobra ulovil [Princ, 1887 cit. podle Čeněk, 2011]. O pokutách za lov bobrů z dřívějších dob se zmiňuje také František Špatný: „*Že se až posud v Českém království nevyplenili nejznamenitější representanti z pořadu bobrovitých a medvědovitých zvířat, máme co děkovati přírodomilovnému velmoži Jeho Jasnosti knížeti Janu Adolfovi ze Švarcenberka. Pod uvarováním pokuty Jeho Jasnost svým myslivcům přísně zapověděti ráčila střílení bobrů v potoku zvaném na Nových řekách (Neubach) na bývalém panství Třeboňském.*“ [Špatný, 1856 cit. podle Čeněk, 2011: 47]

Při povodních v roce 1830 se tak bobři dostali dokonce až do Prahy [Andreska a Andreska, 2014].

S aktivitou bobrů však začaly růst problémy a snaha o jejich ochranu se postupně vytrácela. V roce 1833 byly škody působené bobry v jižních Čechách tak velké, že jejich ochrana byla zrušena a dokonce byl 7. listopadu vydán příkaz bobry střílet, přičemž odměna za uloveného bobra byla pět zlatých [Andreska a Andreska, 2014]. Situace na Červeném Dvoře byla taková, že někteří bobři byli prodáni vídeňskému zvěřináři a jeden byl darován německým přírodopiscům k vědeckým účelům. Následně nepřibyla žádná mláďata, a tak zůstal na Červeném Dvoře pouze jediný bobr. K tomu se později podařilo získat jednoho dalšího bobra z Třeboně, avšak to už chov nezachránilo. Tak skončil chov bobrů, trvající 75 let, na Červeném Dvoře [Čeněk, 2011].

4.2.1.2 Bobrovna u Rožmberka

Další známá bobrovna byla postavena v roce 1866 podle červenodvorského vzoru u bašty rybníka Rožmberk. Zajímavostí je, že několik bobrů bylo chyceno ještě před dokončením bobrovny, a tak byli chováni v prádelně ředitele statku Václava Horáka. Bobrům se zde však nedařilo tak dobře, jako v Červeném Dvoře a díky prodeji bobra na maso závisel chov na jediném páru. Následně však samice porodila mrtvá mláďata a uhynula [Čeněk, 2011].

V roce 1876 zde přibyl jeden bobr, který byl odchycen na Nežárce u obce Hamr. Jednalo se o posledního volně žijícího bobra v jižních Čechách [Andreska a Andreska, 2014]. Ve snaze vytvořit chovný pár byl zakoupen jeden bobr v Hamburku, který však situaci nezachránil. Dva bobři byli vystaveni na Světové výstavě ve Vídni a následně byli darováni do zoo v Schönbrunnu. V zoo však nebyli schopni přijímat potravu a uhynuli hladem, jeden v květnu, druhý v srpnu, roku 1882 [Čeněk, 2011]. Jak uvádí Kothera, jako poslední z této populace, uhynul patrně žalem nad svou samotou v zimě roku 1882 bobr,

který byl odchycen v roce 1876 na Nežárce [Kothera, 1991]. Tehdy, roku 1882, zmizel bobr z naší přírody úplně [Kostkan, 1998].

4.2.2 *Konec českých bobrů*

Zhruba po sto letech tak skončil experiment s chovem a reintrodukcí bobra do českých zemí, kdy bobři jasně prokázali svou schopnost žít ve středoevropské krajině a lidé je znovu vyhubili [Andreska a Andreska, 2014]. K tomu Jan Andreska uvedl v době, kdy byla české krajina bez bobrů, toto: „*Ti, kdo mají rádi přírodu a nejsou lhostejní k jejímu ničení, nevěří, že rokem 1883 historie českých bobrů skončila. Je jen otázkou času, kdy budou bobři znovu vysazeni na příhodných místech, aby zaujali místo, které jim v naší přírodě patří.*“ [Andreska, 1987 cit. podle Čeněk, 2011: 85]

4.3 *Návrat bobra a období po něm*

4.3.1 *Situace v Evropě*

Na přelomu 19. a 20. století žilo na území Evropy v několika refugiích pouze 1200 jedinců bobra [Nolet a Rosell, 1998]. Jednalo se o čtyři oblasti, první na řece Rhoně ve Francii, druhá v jižní Skandinávii, třetí východoevropská a poslední na toku Labe v německém Sasku-Anhaltsku [Andreska a Andreska 2014].

V této době došlo k zásadní změně v přístupu k bobrům, kdy jejich ochrana a reintrodukční programy neměly za cíl obchodování, nýbrž záchranu druhu před vyhynutím. Rozvíjel se tedy zcela nový přístup, čistě ochranářský, u jehož zrodu stáli amatérští či profesionální přírodopysci [Vorel a kol., 2016]. Situace v první polovině 20. století nebyla příznivá a světové války ochraně druhu nepřidaly. Většina evropských zemí začala se záchrannými programy a reintrodukcemi po roce 1945. Výjimkou bylo Rusko, kde se s reintrodukcí začalo v roce 1923, a další velký program probíhal také od třicátých let ve Švédsku [Čeněk, 2011]. Jak uvádějí Nolet a Rosell, ochrana bobra byla natolik úspěšná, že v roce 1997 byla četnost populace odhadována na 430 000 jedinců [Nolet a Rosell, 1998]. Bohužel byli místy v Evropě vysazeni i bobři kanadští a to sice ve Finsku a v menší míře i v Rakousku, Polsku a severní Itálii [Kostkan, 1998].

4.3.2 *Novodobé osídlování České republiky*

Novodobé osídlování České republiky bobrem evropským začalo v druhé polovině 70. let na soutoku řek Moravy a Dyje [Vorel a kol., 2012]. Jednalo se o bobry, kteří byli vysazeni v povodí Dunaje v šedesátých letech [Andreska a Andreska, 2014]. První stopy činnosti bobra na území České republiky byly zaznamenány roku 1986 na řece Jihlavě u

Pohořelíc. Osamocené zvíře putovalo proti proudu a následně bylo nalezeno přejeté vlakem u Dačic [Kostkan, 1998]. Od roku 1988 se začali bobři objevovat častěji v oblasti řek Moravy, Dyje, jejich přítocích a slepých ramenech [Zajíček a Vlašín, 1992].

V polovině 90. let proběhly introdukce i v České republice [Vorel a kol., 2013]. V roce 1991 bylo vysazeno šest bobrů do Chráněné krajinné oblasti Litovelské Pomoraví. Další reintrodukce zde proběhla v roce 1992, kdy bylo vysazeno dalších 14 bobrů ze severopolské oblasti Suwalki a v roce 1996, kdy přibyl jeden dospělý pár z Litvy. Dva páry bobrů původem z Litvy byly dále vysazeny v roce 1996 na řece Odře v okolí Libavě [Kostkan, 1998]. K vypuštění bobrů došlo i v rámci vojenského území VLS (Vojenské lesy a statky) Lipník nad Bečvou [Havránek, 2010]. Od roku 1992 se bobři vyskytují také na severu Čech, kam se spontánně rozšířili z oblasti bývalé Německé demokratické republiky. Bobři se dále šířili přirozenou migrací i z Bavorska a Rakouska [Vorel a kol., 2016].

4.3.3 *Recentní rozšíření v České republice*

V současné době je možné rozdělit bobří osídlení na několik dílčích populací, které se však velmi rychle propojují. Jak dále uvádí Vorel a kol., nejsilnější osídlení na našem území zahrnuje povodí řeky Moravy. Odtud bobr proniká do jihovýchodní a centrální části Českomoravské vrchoviny, kde osídluje povodí toků ústící do Vltavy. K šíření dochází dále ve Slezsku, kde bobr osídlil Odru, Olši i Opavu. V hojné míře se bobři vyskytují rovněž v oblasti západních a jihozápadních Čech, v hlavních přítocích a na vlastním toku řeky Berounky. Další významnou oblastí jsou severní Čechy, kde bobři obývají Labe a jeho přítoky, dále řeku Ploučnici a Bílinu. Aktuálně probíhá osídlování povodí horních toků Vltavy a Labe a bobři se tak šíří do dosud plošně neosídlených jižních, východních a středních Čech [Vorel a kol., 2013].

4.3.4 *Trend růstu bobří populace v České republice i celé Evropě*

Dle Halleyho a kol. je populace bobra evropského v celé bývalé Eurasii na vzestupu [Halley a kol., 2012]. Na začátku 21. století bylo odhadováno, že se na tomto území pohybuje necelý milion jedinců [Vorel a kol., 2016]. V roce 2012 byl pak publikován odhad, který uváděl, že v celé Eurasii žije zhruba 1 040 000 jedinců [Halley a kol., 2012].

Tento trend lze vidět i na území České republiky. Dle Vorla čítala na konci roku 2012 bobří populace 2 500 - 3 000 jedinců [Vorel a kol., 2012]. V roce 2017 už byla početnost bobrů na našem území odhadována na 6000 jedinců. Do budoucna by pak dle analýzy biotopové nabídky, provedené v rámci *Programu péče*, mohla bobří populace v České republice čítat 17 000 až 20 000 jedinců [Uhlíková, 2017].

4.3.5 Faktory ovlivňující četnost bobří populace

Trend růstu bobří populace vysvětluje hned několik faktorů. Bobři jsou nenároční na prostředí a Česká republika bobrům skýtá dostatek vhodných biotopů vodních ekosystémů a relativně prostupnou krajinu. Tito živočichové se rovněž nesetkávají se stanovištní a potravní konkurencí [Vorel a kol., 2016]. Významným je také fakt, že v současné době se kromě člověka na našem území nevyskytuje žádný predátor, který by byl schopný bobra aktivně lovit, tak jako to dříve dokázali vlci a patrně také medvědi a rysí [Andreska a Andreska, 2014]. Roli hrají rovněž reprodukční a migrační schopnosti bobra [Vorel a kol., 2016].

Naopak četnost bobří populace je snižována odstřely. Dalším výrazným faktorem je doprava, ta se dle dostupných studií podílí na úhynu zhruba jednou třetinou. Dále jsou to jarní povodně, které způsobují úhyn mláďat v zatopených norách [Andreska a Andreska, 2014]. Nepochybně je to také zraňování a usmrcování vodohospodářskými zařízeními [Valachovič, 2008].

4.3.6 A zase ty škody

Po svém druhém návratu do českých zemí bobr opět působí škody vyplývající z jeho potřeb. Andreska a Andreska [2014] uvádějí čtyři základní typy škod: narušování rybníčních a říčních hrází, způsobení zatápní pozemků, dále okusování dřevin a pasení na polních kulturách. Těmto jednotlivým škodám se budu věnovat níže.

5 NOVODOBÁ OCHRANA BOBRA EVROPSKÉHO

Po druhém návratu bobra do volné přírody se stala jeho ochrana důležitou součástí právního řádu.

5.1 Mezinárodní úroveň

Na mezinárodní úrovni je ochrana tohoto živočišného druhu součástí hned několika právních aktů.

Prvním z nich je Směrnice 92/43/EHS ze dne 21. května 1992, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, která uvádí bobra ve dvou přílohách [AOPK ČR, 2018]. Nejprve v příloze II, která vymezuje druhy živočichů a rostlin, jejichž ochrana vyžaduje vyhlášení zvláštních oblastí ochrany. To platí ve všech státech Evropské unie s výjimkou Finska, Švédska a Pobaltských států. Ochrana bobra je dále zanesena v příloze IV, vymezující druhy živočichů a rostlin v zájmu společenství, které vyžadují přísnou ochranu. To se opět nevztahuje na výše uvedené státy, ve kterých byl bobr v době jejich vstupu do Evropské unie již hojně rozšířen. Tato směrnice plně odráží ustanovení Bernské úmluvy [Vorel a kol., 2016].

Právě takzvaná Bernská úmluva nebo-li Úmluva o ochraně evropské fauny, flóry a přírodních stanovišť (Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats) je dalším klíčovým právním aktem, který se ochraně bobra věnuje. Úmluva byla sjednána 19. září 1979 v Bernu a bobra evropského zmiňuje v příloze III, čímž ho řadí mezi chráněné druhy živočichů. Česká republika přistoupila k této úmluvě na základě usnesení vlády č. 523 z 27. srpna 1997 a smluvní stranou se stala 1.6.1998 (č. 107/2001 Sb.m.s.). Česká republika tak přejala závazky zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. Bobr evropský uvedený v příloze III je pak chráněn prostřednictvím vyhlášky č. 395/1992 Sb. [MŽP, 2018].

Je nutné zmínit rovněž Úmluvu o mokřadech mající mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva (Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat), takzvanou Ramsarskou úmluvu, která byla podepsána 2. února 1971 v Ramsaru. Česká republika je smluvní stranou od roku 1990. Tato úmluva chrání bobra evropského nepřímo díky ochraně jeho biotopu [AOPK ČR, 2018].

5.2 Ochrana bobra na území České republiky

V návaznosti na výše zmíněné právní akty je bobr evropský chráněn i na našem území.

5.2.1 Ochrana vyplývající ze Směrnice 92/43/EHS

Na základě zařazení bobra evropského do přílohy II Směrnice 92/43/EHS bylo na našem území vymezeno osm evropsky významných lokalit soustavy Natura 2000, kde je bobr předmětem ochrany. Jedná se konkrétně o Kateřinský a Nivní potok, Labské údolí, Porta Bohemica, Strážnická Morava, Niva Dyje, Soutok – Podluží, Litovelské Pomoraví a Morava – Chropyňský luh [Vorel a kol., 2016].

Díky zařazení bobra do přílohy IV, tedy mezi živočichy vyžadující přísnou ochranu, byl bobr v našem právu dle zákona č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny, zařazen mezi zvláště chráněné druhy živočichů. Jak bylo nastíněno výše, prováděcí vyhláška č. 395/1992 Sb. (ve znění vyhlášky č. 175/2006 Sb.) jej radí do kategorie „*silně ohrožený druh*“ [AOPK ČR, 2018].

5.2.2 Zákon č. 114/1992 Sb.

Zákon č. 114/1992 Sb. dále stanovuje podmínky ochrany živočichů této kategorie. Tito živočichové „*jsou chráněni ve všech vývojových stádiích. Chráněna jsou jimi užívaná přirozená i umělá sídla a jejich biotop. Je zakázáno škodlivě zasahovat do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů, zejména je chytat, chovat v zajetí, rušit, zraňovat nebo usmrcovat. Není dovoleno sbírat, ničit, poškozovat či přemísťovat jejich vývojová stádia nebo jimi užívaná sídla. Je též zakázáno je držet, chovat, dopravovat, prodávat, vyměňovat, nabízet za účelem prodeje nebo výměny.*“ Dále se uvádí, že stejně tak je chráněn i mrtvý jedinec takto chráněného druhu, jeho část nebo výrobek z něj, u něhož je patrné, že je vyroben z částí takového živočicha [Zákon č. 114/1992 Sb.].

Výjimku ze zákonných podmínek ochrany bobra lze povolit z důvodu jiného převažujícího veřejného zájmu. Dále také z důvodu ochrany přírody, a to za následujících podmínek: neexistuje jiné uspokojivé řešení, povolovaná činnost neovlivní dosažení či udržení příznivého stavu druhu z hlediska ochrany, případně pokud povolovaná činnost zároveň odpovídá některému z konkrétních důvodů či účelů uvedených dle § 56 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb. [Vorel a kol., 2016]. Pokud by však došlo k nelegálnímu lovu bobra nebo ke svévolnému ničení jeho staveb, je možné toto jednání postihnout jako trestný čin dle zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku [Andreska a Andreska, 2014].

5.2.3 *Zákon č. 449/2001 Sb.*

Dalším zákonem, který ošetřuje ochranu bobra, je zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti. Bobr evropský patří mezi druhy zvěře, kterou nelze, dle mezinárodních smluv, lovit, neboť se jedná o zvláště chráněného živočicha. Za určitých podmínek dle zákona je však lov povolen. K tomu dochází v případě, že byla povolena výjimka dle zákona č. 114/1992 Sb. a následně vydáno povolení dle § 39, případně dle § 40 zákona o myslivosti. Jak uvádí zákon, tato výjimka je vydávána například tehdy, pokud nelze škody působené zvěří snížit technicky přiměřenými a ekonomicky únosnými způsoby nebo kvůli vědeckým účelům [Zákon č. 449/2001 Sb.].

5.2.4 *Zákon č. 115/2000 Sb.*

Dalším klíčovým zákonem je zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy. Ten umožňuje žádat o náhradu škod způsobených vybranými živočichy, mezi které je mimo jiné řazen právě bobr evropský. Náhrady škod jsou poskytovány státem za podmínek, v rozsahu a způsobem, které tento zákon stanovuje. Jedná se konkrétně o škody na nesklizených polních plodinách a trvalých porostech [MŽP, 2018]. Je nutné zmínit, že původně byly v zákonu uvedeny pouze porosty lesní a až následně novelizací zákona v roce 2001 byly nahrazeny termínem trvalé porosty.

Zákonem je hrazena pouze skutečně vzniklá škoda na daném majetku. Nevzniká tedy nárok na úhradu ušlého zisku či vyvolaných nákladů na odstranění pokáceného porostu, nové výsadby a dalších [Vorel a kol., 2016].

5.2.5 *Zákon č. 254/2001 Sb.*

V souvislosti s přítomností bobra evropského na našem území bývá také zmiňován zákon č. 254/2001, o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon). Jak uvádí Vorel a kol., je nutné bobra chápat jako součást vodních a na vodu vázaných ekosystémů a zároveň jako živočicha, který je schopný svou aktivitou ovlivnit některé hydrologické parametry menších vodních toků a také narušit norováním nebo vzduťím hladiny hráze vodních děl a další objekty. Důsledky bobří aktivity pak mohou být vyhodnoceny jako závažné závady způsobené přírodními vlivy [Vorel a kol., 2013].

6 PROGRAM PÉČE

Jak uvádí Vorel a kol., pro definitivní určení pozice bobra ještě musí proběhnout celoevropská společenská debata a je nutné hledat řešení, která zajistí možnost koexistence zájmů [Vorel a kol., 2016]. V rámci zlepšení současné situace byl v roce 2013 vytvořen *Program péče*, jehož koncepce je založena na takzvané zonaci diferencované ochrany. Ta spočívá ve vymezení tří zón (A, B, C) na území České republiky. Rozlišována je zde míra zájmu na ochraně druhu a koncentrace rizika vzniku závažných škod [Vorel a kol., 2013].

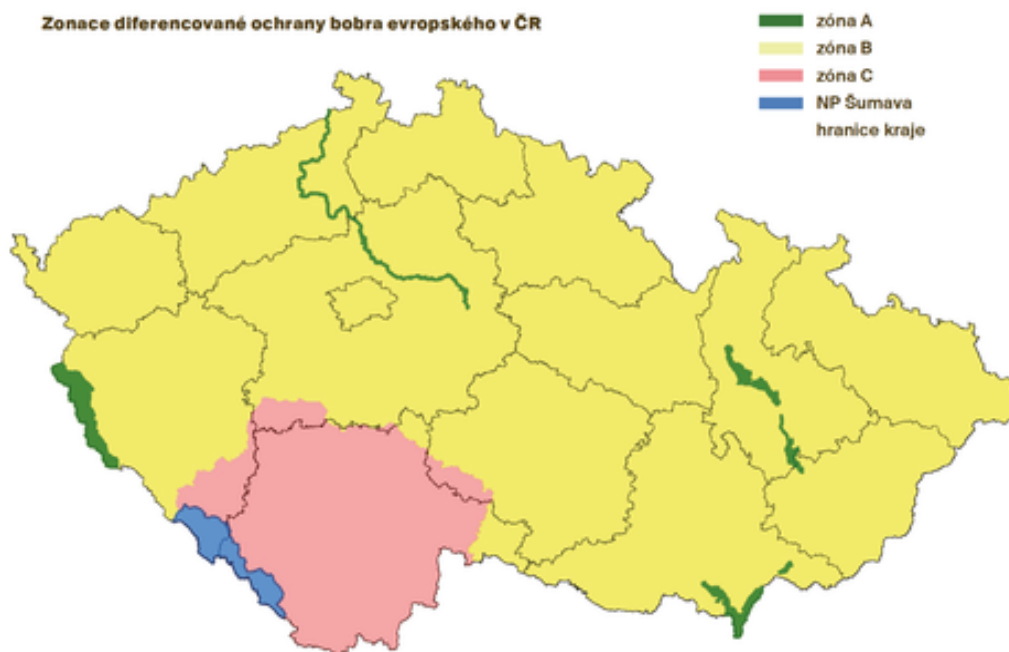
Zóny A jsou definovány jako celorepubliková síť území, která jsou schopna zajistit životaschopnou, na imigraci nezávislou populaci. Jsou tvořeny převážně evropsky významnými lokalitami, konkrétně se jedná o tyto oblasti: Český les, Polabí, Niva Dyje, Soutok – Podluží, Strážnická Morava, Chropýňský luh a Litovelské Pomoraví. Rozloha zóny A tvoří 0,9 % rozlohy České republiky. V této zóně by měla být využívána primárně opatření k prevenci či minimalizaci škod. Naopak odlov, případně ničení bobřích hrází nebo dokonce sídel a podobně by mělo přicházet v úvahu pouze v ojedinělých případech [AOPK ČR, 2018].

Zóna B je tvořena oblastmi, které nejsou primárně určené pro rozvoj a ochranu populace druhu. Je zde postupováno tak, aby činnosti bobra nebyly hlavními příčinami zamezení lidských aktivit v krajině. Zároveň tato zóna, která tvoří 85,9 % rozlohy České republiky, funguje jako migrační propojení oblastí zón A. Na vhodných místech této zóny je pak povolen rozvoj bobřího osídlení [AOPK ČR, 2018]. Jak uvádí Vorel a kol., praktický management druhu bude v této zóně kombinací technických opatření, jako například opatření k ochraně hrází, elektrické ohradníky apod. a také eliminace jedinců tam, kde opatření nelze aplikovat nebo hrozí závažnější škody [Vorel a kol., 2013].

Zóna C pak tvoří 13,3 % rozlohy naší republiky a byla vymezena na základě četností nejvýznamnějšího rizikového faktoru, kterým je přítomnost vodních staveb. V této zóně je výskyt druhu eliminován s ohledem na rizika škod celorepublikové závažnosti. Nejrizikovější částí zóny je oblast jihočeských rybničních soustav, tedy soustava Třeboňská, Českobudějovicko – hlubocká, Vodňanská a Lnářsko – blatenská [AOPK ČR, 2018]. Kromě zmíněných jihočeských pánví je nutné do zóny C zahrnout i širší okolí, přičemž *„optimální je pro definici hranice zóny užít přirozených či umělých migračních bariér (rozvodí celé jihočeské oblasti v povodí Vltavy, s uzávěrným profilem v podobě velkých vodních děl na Vltavě, zejm. VD Orlík). Vylučné postavení v zóně C má území*

Národní park Šumava s ohledem na jeho poslání. Území národního parku je ze zonace zóny C vyjmuta, je zde předpokládán režim shodný se zónou B.“ [Vorel a kol., 2013: 54]

Program péče dále představil pět základních cílů s časovým horizontem účinnosti 10–15 let. Jedná se konkrétně o tyto cíle: 1) zajistit životaschopnost populace bobra evropského ve všech třech hlavních povodích při současné socioekonomické udržitelnosti jeho výskytu 2) udržet v zónách A minimálně současný stav druhu a prostředí 3) umožnit přirozené propojování populací bobra evropského (s výjimkou zóny C) na území České republiky 4) zamezit trvalému osídlení zóny C bobrem evropským 5) nastavit podmínky a nástroje pro minimalizaci škod a řešení konfliktních situací způsobených bobry [Vorel a kol., 2013].

Obrázek 15: Mapa zonace diferencované ochrany, zdroj (AOPK ČR)

7 ASPEKTY PŘÍTOMNOSTI BOBRA

Samotná existence bobra s sebou nese mnoho dopadů, a to jak na krajinu, tak na lidskou společnost. Jak již bylo nastíněno výše, bobří aktivita se často dostává do střetu s lidskými zájmy a z tohoto důvodu je na bobra evropského často pohlíženo velmi negativně. Je však nutné zdůraznit, že ačkoli je bobr často spojován pouze se škodami, jeho přítomnost na našem území má také mnoho opomíjených a přitom často pozitivních aspektů. Kromě často probíraných ekologických a hospodářských aspektů za stěžejní dále považují aspekt kulturní a aspekt sociální. Těmto čtyřem klíčovým stránkám přítomnosti bobra se níže budu podrobně věnovat.

7.1 *Ekologický aspekt přítomnosti bobra*

Přítomnost bobra a jeho aktivity mají mnoho ekologických dopadů. Bobři jsou často označováni za klíčový druh, který díky své aktivitě dokáže poměrně významně měnit strukturu a funkce ekosystému [Puttock a kol., 2016]. V rámci uspokojování svých základních životních potřeb zasahují do krajiny tak výrazně, že jsou dokonce schopni vytvářet komplexy podmáčených ploch. Na vznik těchto mokřadů má vliv především výstavba hrází, ale i další základní potřeby jako výstavba obydlí nebo kácení dřevin [Law a kol., 2017]. Ekologických dopadů je však mnohem více. Ne nadarmo si bobři vysloužili označení ekosystémoví inženýři [Wright a kol., 2002].

7.1.1 *Ekologické dopady budování hrází*

Budování hrází má hned několik ekologických efektů. Velmi oceňovaným dopadem je především zvyšování biodiverzity dotčených společenstev. Jak uvádí Rosell a kol., tento efekt je obzvláště pozitivní v člověkem přetvořené krajině, kde díky bobrovi prokazatelně vzrůstá ekologická hodnota a biologická rozmanitost území [Rosell a kol., 2005]. Změna biodiverzity byla zaznamenána u rostlin, bezobratlých, obojživelníků, ryb, savců a ptáků [Law a kol., 2017]. Vorel a kol. k tomuto uvádí: „*Hráze výrazně podporují rozvoj planktonu, bentosu, a litorální vegetace, dále vzrůstá diverzita a abundance všech skupin organismů, které jsou na primární produkci a její konzumenty vázány.*“ [Vorel a kol., 2013: 31]. Dalším pozitivem je akumulace a retence vody, v důsledku čehož může docházet ke vzniku již zmiňovaných mokřadních systémů [Puttock a kol., 2016]. Dále pak samovolná revitalizace meliorovaných toků, sedimentace erozních plavenin a zlepšení stavu kvality vody [Law a kol., 2017].

Výstavba hrází s sebou přináší ale také určité negativní důsledky. Z ekologického hlediska se jedná o změny odtokových poměrů. Jak uvádí Vorel a kol., v důsledku přehrazování všech vznikajících výtoků se vytváří rozsáhlé kaskády a přehradní systémy. Dochází k rozsáhlým rozlivům a také ke vzniku druhotného koryta, které se zpětnou erozní činností zařezává do okolního terénu. Dalším negativním ekologickým dopadem hrázování je snížená průchodnost profilu drobných toků. Pod budovanými hrady a hrázemi je uvolňován splavený materiál, který se může hromadit, a následně tak může dojít ke vzniku bariér v proudu, případně lokálnímu vybřežení. Hráze mohou rovněž měnit proudové poměry, a snižovat tak prostupnost toku pro rheofilní druhy ryb [Vorel a kol., 2013].

7.1.2 Ekologické dopady výstavby bobřích obydlí

Pozitivním ekologickým důsledkem této činnosti bobra je diverzifikace břehové linie, ke které dochází především u meliorovaných toků. Negativním důsledkem pak může být již výše zmiňované uvolňování splaveného materiálu, jež může zapříčinit vznik překážek v proudu [Vorel a kol., 2013].

7.1.3 Ekologické dopady potravní činnosti bobra

Jak již bylo uvedeno výše, bobr je výhradní býložravec. V rámci potravní činnosti bobrů dochází ke kácení dřevin, a tím jsou významně ovlivněny vegetační poměry jimi osídlených lokalit.

Mezi pozitivní ekologické dopady této činnosti patří již zmiňované zvyšování biologické rozmanitosti a dále pak změna druhové a věkové struktury porostů dřevin v okolí vodních toků a ploch. Naopak negativním dopadem je snížená mimoprodukční funkce porostů dřevin v okolí vodních toků, kdy dochází k narušení estetické a kulturní hodnoty břehových, případně parkových porostů. Ohrožena jsou tak i hnízdiště ptáků v břehových porostech. Dalším rizikem je zvýšené množství kmenů v korytech vodních toků, kdy kmeny leží například na březích toků nebo v řečišti a následně vytváří bariéry. Toto riziko se zvyšuje při povodňových stavech. Je však nutné zmínit, že stabilizovaná část dřevní hmoty může být naopak pozitivního charakteru [Becker a Kneifel, 2014].

7.2 Hospodářský aspekt přítomnosti bobra

Početnost bobří populace na našem území vzrůstá a jejich aktivity se stále častěji dostávají do střetu s hospodářskými zájmy člověka. Základní životní projevy bobrů tak mají kromě výše rozebíraných ekologických dopadů také hospodářské, kdy dochází

k působení četných škod. I zde je možné rozdělit škody dle jejich původu, tedy v důsledku konkrétní bobří aktivity.

7.2.1 *Hospodářské důsledky budování bobřích hrází*

Mezi zásadní negativa spojená s výstavbou hrází patří podmáčení těles dopravních koridorů a zatopení objektů infrastruktury či produkčních ploch. Jak dále uvádí Vorel a kol., bobři pro tuto svou činnost často využívají propustky nebo mosty pod násypy železničních a silničních komunikací, kde je pro ně snazší zatopit prostor. V důsledku toho dochází k ohrožení tělesa vlastní komunikace, které bývá podmáčené, případně dokonce přelitá s následkem eroze povrchu. Dále dochází ke vzednutí hladiny, v jejímž důsledku je ohrožena jak okolní zemědělská tak lesní půda, a to až v jednotkách hektarů. Rovněž jsou ohroženy objekty, které zamokření nesnesou, jako například vrty na čerpání pitné vody, rybí sádky, výpusti čistíren odpadních vod a další [Vorel a kol., 2013].

7.2.2 *Hospodářské důsledky výstavby bobřích obydlí*

Výstavba bobřích obydlí s sebou rovněž nese hned několik problematických důsledků. Jedná se o narušování hrází rybníků a nádrží, kdy nejvíce ohrožené jsou hráze z nezpevněného materiálu. Dále je to narušení protipovodňových hrází a hrází umělých vodních kanálů. „*Za normálních vodních stavů jsou obydlí budována v březích toku a nezasahují do protipovodňových hrází. Rizikem jsou zvýšené povodňové stavy, kdy se hladina vodního toku na čas zvýší a bobři si musí hrabat novou úroveň nor, ty již mohou zasahovat do hrází a ohrožovat tak jejich propustnost a bezpečnost. Přestože jde o krátkodobý vliv, kdy se jedinci po odeznění povodně vrátí zpět na úroveň břehu, funkčně jde o značnou škodu na hrázi.*“ [Vorel a kol., 2013: 29] Neméně závažná je i destabilizace svrchních částí hrází a břehů vodotečí. Může totiž dojít k propadávání svrchních partií hrází, v důsledku čehož může být ohrožen pohyb lidí i mechanizace po hrázích [Vorel a kol., 2013].

7.2.3 *Hospodářské důsledky potravní činnosti bobra*

Poměrně značné množství negativ hospodářského charakteru vyplývá i z dalšího životního projevu bobra – potravní činnosti. Ta může způsobit ohrožení druhové skladby hospodářských lesů a výnosů polních výměř v blízkosti vodních toků. Často totiž dochází ke škodám na hospodářských porostech, které mohou být ohroženy i ve značné vzdálenosti od vody, a to především při povodňových stavech. Jedná se jak o lesní, ovocné a okrasné

dřeviny, tak o hospodářské plodiny, jako kukuřice, brambory, cukrová řepa a další [Krojerová – Prokešová a kol., 2010].

7.2.4 Řešení hospodářských škod

Z výše uvedeného vyplývá, že přítomnost bobra s sebou nese i celou řadu konfliktních situací, v jejichž důsledku může docházet ke značným ekonomickým ztrátám, případně i ohrožení zdraví osob. Jak uvádí Uhlíková a kol., velmi důležitý v řešení hospodářských škod je zákon č. 115/2000 Sb., který má do určité míry zmírňovat konfliktní situace. Autoři v článku uvádějí výstižnou citaci důvodové zprávy k tomuto zákonu: „*Jde o to, aby v souvislosti s působenou škodou nebylo voláno po likvidaci těchto živočichů a nedocházelo k jejich neregulovanému vybíjení. Stát by měl kompenzovat vzniklé škody kvůli celospolečenskému zájmu na ochraně těchto druhů. Kompenzaci škody pak lze považovat za specifický způsob ochrany těchto druhů, které je třeba zachovat v naší přírodě, do níž odedávna patří.*“ [Anonymus 1999 cit. podle Uhlíková a kol., 2015: 13] Zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy umožňuje poskytovat náhrady škod, které jsou způsobeny aktivní činností bobra. Jedná se tedy o okus, kácení dřevin, konzumaci plodin, ale také o škody na plodinách v raném stádiu růstu, případně škody před sklizní způsobené zatopením či podmáčením zemědělsky obhospodařovaných ploch. Stejně tak se zákon týká škod na odumřelých dřevinách v důsledku jejich podmáčení či zatopení [Vorel a kol., 2016].

Kromě zákona č. 115/2000 Sb. existuje ještě jeden předpis, na jehož základě lze žádat finanční kompenzaci. Jedná se o zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, konkrétně o § 58, dle kterého je možné vyplatit újmu pouze v případě, kdy bobr znemožňuje nebo ztěžuje hospodaření jako takové. K tomuto dále uvádí Vorel a kol.: „*Pro vztah zákona č. 115 / 2000 Sb. a § 58 ZOPK je platný výklad MŽP, zveřejněný ve Věstníku MŽP (sdělení č. 9/4, Věstník č. 16, částka 5 z roku 2006). Dle něj škoda způsobená zvláště chráněným živočichem není újmou podle § 58.*“ [Vorel a kol., 2016: 89]

7.2.5 Opatření obecné povahy

Z hospodářského aspektu přítomnosti bobra evropského na našem území vycházel rovněž již zmiňovaný *Program péče* z roku 2013, který jako jeden ze svých pěti klíčových cílů uvádí nastavení podmínek a nástrojů pro minimalizaci škod a řešení konfliktních situací způsobených bobry. Koncepce *Programu péče* je založena na zonaci diferencované ochrany, která vychází mimo jiné právě z hospodářských zájmů. V této souvislosti jsou často zmiňována opatření obecné povahy, jejichž obsah odráží režim jednotlivých zón.

Opatřením obecné povahy může orgán ochrany přírody dle § 56 zákona č. 114/1992 Sb. udělit výjimku, která se týká blíže neurčeného okruhu osob, v případě zákonem stanovených podmínek [Zákon č. 114/1992]. Opatření obecné povahy byla vydána již v několika krajích v zóně B a C [AOPK ČR, 2018].

7.2.5.1 Opatření obecné povahy – zóna B

Jak uvádí Vorel a kol., nejčastější a zároveň nejzávažnější škody způsobené bobrem jako je například ohrožení vodních děl, je v zóně B vhodné řešit s využitím opatření obecné povahy, které umožňuje preventivní a operativní přístup. Ze zákonných ochranných podmínek tak doposud byla povolena výjimka v kraji Jihomoravském, Zlínském, Olomouckém a Plzeňském. Nově platí opatření obecné povahy také v Pardubickém kraji. „*Opatření vydaná příslušnými krajskými úřady jsou platná na území jednotlivých krajů, na kterých krajské úřady vykonávají státní správu v ochraně přírody a krajiny mimo zvláště chráněná území včetně jejich ochranných pásem a mimo území evropsky významných lokalit, kde je bobr předmětem ochrany.*“ [AOPK ČR, 2018] Na základě platných opatření je zde možné za dodržení určitých podmínek například likvidovat bobří nory nebo odstraňovat bobří hráze [Vorel a kol., 2016].

7.2.5.2 Opatření obecné povahy – zóna C

Prostřednictvím opatření obecné povahy bylo v rámci *Programu péče* doporučeno vydat v zóně C výjimky ze základních podmínek ochrany bobra a to s využitím „plošné“ formy povolení. V rámci tohoto povolení je zde mimo jiné povolen odchyt bobrů do pastí a následné humánní usmrcení, lov střelnou zbraní, humánní usmrcení nalezených, zraněných nebo jinak handicapovaných jedinců v souladu s příslušnými zákony nebo ničení bobřích sídel [Vorel a kol., 2016]. Opatření v rámci této zóny se týká z největší části Jihočeského kraje, kde je platné na většině území kraje. Dále je platné v části kraje Plzeňského, Středočeského a Kraje Vysočina. Platné je rovněž pro Chráněnou krajinnou oblast Třeboňsko a Blanský les. Naopak v Chráněné krajinné oblasti Brdy bylo na základě terénního šetření z roku 2017 rozhodnuto, že zde opatření obecné povahy vydáno nebude [AOPK ČR, 2018].

7.2.5.3 Výzkum hospodářských škod a jejich kompenzací

Hospodářskými škodami způsobených bobrem a jejich kompenzacemi se zabývali mimo jiné například Jitka Uhlíková, Aleš Vorel a Jan Šíma [Uhlíková a kol., 2015]. Ti ve svém výzkumu podrobili analýze žádosti o náhradu, které byly podány od začátku platnosti

zákona o náhradě škod, tedy od roku 2000 do roku 2013. Dle zjištěných výsledků byly škody kompenzovány v osmi krajích, což v hrubém měřítku koresponduje s aktuálním výskytem bobra na našem území. Množství žádostí a jejich opakování souvisí s délkou osídlení příslušného regionu pouze částečně. V daném období bylo vyhověno 182 žádostem a vyplaceno bylo 71 707 217 Kč. Nejvyšší částka byla vyplacena za škody na lesních porostech, následně za škody na okrasných dřevinách a ovocných stromech [Uhlíková a kol., 2015]. Jak dále autoři uvádějí, systém náhrady škod lze v České republice v porovnání s ostatními sousedními státy považovat za velkorysý, avšak zákon nekompensuje například škody na hrázích rybníků nebo na protipovodňových hrázích, které jsou finančně nesrovnatelné s hrazenými škodami na dřevinách či plodinách. Autoři dále hovoří o neefektivním přesouvání veřejných prostředků mezi jednotlivými kapitolami státního rozpočtu. Z výsledků totiž bylo zjištěno, že 85,8 % kompenzací bylo vyplaceno státním subjektům, přičemž 57,5 % kompenzací bylo nárokováno státním podnikem Lesy České republiky. Zmiňovaný zákon a způsob vyplácení prostředků je autory silně kritizován: „*Smyslem zákona určitě není tlumení bobřích konfliktů státem na jím vlastněných pozemcích. Z obecného pohledu je nelogické, jak podobně v případě újem uvádí ve svém článku Pešout et al. (2014), aby stát hradil takto administrativně náročným způsobem škodu způsobenou zvláště chráněným druhem živočicha na svých pozemcích organizacím, které zřizuje k jejich správě.*“ [Uhlíková a kol., 2015: 16]

7.2.5.4 Výzkum o škodách způsobených na vodních dílech

Jitka Uhlíková se dále věnovala právě zmiňovaným škodám způsobených bobrem na vodních dílech, které nejsou dle zákona č. 115/2000 Sb. kompenzovány. V roce 2016, v rozmezí měsíců červen až říjen, byla provedena analýza finančního rozsahu škod na vodních dílech, zařízeních zajišťujících u vodních děl ochrannou nebo doplňkovou funkci, umělých kanálech, vodohospodářských a technických objektech a ochranných hrázích. Zjišťovány byly rovněž vynaložené náklady na odstraňování bobřích hrází. Dle výzkumu byla v letech 2010 až 2016 způsobena škoda způsobená bobry na vodních dílech v rozsahu 191 667 724 Kč, z čehož 24 611 006 Kč byla škoda na vodních nádržích a na 7 104 776 Kč byly vyčísleny náklady na odstranění bobřích hrází. Jak dále autorka uvádí, analýza potvrdila vysoké škody na vodních dílech, jejichž důsledkem může být nelegální odlov bobrů. Je tedy nutné hledat způsoby, jak snížit rozsah těchto škod. Autorka navrhuje několik možností, jak škodám předcházet. Jako první možnost je zmíněna úprava dotačních titulů, dále novelizace zákona o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy a také aktualizace *Programu péče o bobra*

evropského v České republice. Zde autorka zmiňuje publikaci *Průvodce v soužití s bobrem* z roku 2016, která se výrazně věnuje právě předcházení škodám [Uhlíková, 2017].

7.3 Kulturní aspekt přítomnosti bobra

Kromě výše rozebíraného aspektu ekologického a hospodářského je nutné věnovat se i aspektu kulturnímu. Bobr, který byl od pradávna přirozenou součástí středoevropské přírody, si získal výraznou pozici i v kultuře a jejích projevech. Miroslav Čeněk ve své knize *Bobři* v této souvislosti dokonce hovoří o „druhém životě“ bobra [Čeněk, 2011]. S bobrem se můžeme hojně setkat mimo jiné například v názvosloví, v literatuře nebo třeba i v reklamě, což jen potvrzuje příhodnost zmíněného označení.

7.3.1 Bobr v názvosloví

Bobr se v názvosloví objevuje poměrně často. Již z roku 1262 pochází první písemná zmínka o obci Bobruvka, tehdy Cappilbobrowe, nacházející se v okrese Žďár nad Sázavou v Kraji Vysočina [David a Soukup, 2009]. Název se odvíjel od Cappilbobrowe (1262), přes Bobruowku (1483), až po dnešní variantu Bobruvka, která se používá od roku 1872 [Hosák a Šrámek, 1970]. Znakem Bobruvky je „ve stříbrném štítě se zeleným lemem posázeným zlatými liliemi, černý sedící bobr.“ [RIS, 2016] Bobruvka je rovněž označení pro zdejší řeku, někdy též zvanou Bobrovka, dále tekoucí městysem Bobrová. Ten vznikl v roce 1950 sloučením Horní a Dolní Bobrové [Městys Bobrová, 2018]. Od Bobruvky se také odvíjí název zdejší dechové kapely Bobruvanka [Bobruvanka, 2007].

Obrázek 16: Znak obce Bobruvka, zdroj (RIS)

Vysočina však není jediným krajem, kde se setkáváme s bobrem v názvosloví. Díky výskytu bobrů na řece Bečvě na něj v názvosloví narazíme i ve Zlínském kraji. Zde byla dříve ves zvaná Bobrek, od roku 1503 označována jako pustá. Nyní tu funguje průmyslová zóna Bobrky [Vsetín, 2018]. V tomto kraji je rovněž znám hokejový klub druhé národní ligy HC Bobři Valašské Meziříčí [HCVM, 2018]. Je však nutné podotknout, že kresba v jejich logu připomíná spíše vydru.

Obrázek 17: Logo hokejového klubu, zdroj (HCVM)

V sousedním Jihomoravském kraji je díky dřívějšímu výskytu bobrů pojmenována říčka Bobrava, Bobravská vrchovina a také přírodní park Bobrava [Vahala, 1976]. Od roku 1464 jsou známy také dnes již zpustlé Bobrowany, později Bobrovany [Hosák a Šrámek, 1970].

Bobra v názvosloví nalezneme například i v Královéhradeckém kraji v okrese Trutnov, kde se při řece Bobr nachází stejnojmenná část města Žaclěř [Žaclěř, 2018].

Kromě zeměpisných názvů se lze s bobrem v názvosloví setkat i ve stavitelství. Dle tvaru připomínajícího bobří ocas byla pojmenována střešní taška bobrovka, která byla používána již v gotice [Čeněk, 2011].

7.3.2 *Bobr v literatuře*

Velmi výraznou roli hrál bobr v tvorbě českého spisovatele Jaroslava Foglara. Ten ve své knize *Hoši od Bobří řeky* z roku 1937 pojednává o příhodách a dobrodružstvích dvanácti chlapců, kteří si založili klub Hochů od Bobří řeky. Jejich vůdce Rikitan vymyslí 13 bobříků, tedy jakýchsi zkoušek, které hoši postupně plní. Konkrétně se jedná o bobříka mrštnosti, míření, záchrany, plavce, dobrých činů odvahy, květin, velkého mlčení, osamělosti, zručnosti, síly, hladu a ušlechtilosti [Foglar, 2013]. Další třináct bobříků

představil Foglar v knize *Strach nad Bobří řekou* publikované v roce 1990, tedy bobříka indiánských měsíců, hmatu, paměti, žízně, hvězd, ohně, času, barev, slepoty, hbitosti, indiánských signálů, uloupených míst a věrnosti. Každý bobřík měl svou barvu a za každého uloveného si chlapci mohli přišít knoflík v barvě bobříka jak znak své dovednosti [Foglar, 1990]. Vydáván je rovněž *Zápisník třinácti bobříků*, který funguje jako praktická příručka pro lovce bobříků [Foglar, 2010]. Bobříci se stali tak oblíbenými, že se dodnes používají v běžné mluvě, ne zřídka je užíván například bobřík odvahy nebo bobřík mlčení. Jak uvádí Čeněk, bobr se stal kultovním zvířetem ve skautském hnutí, kde se jeho jméno objevuje v oddílech, periodikách nebo odznacích [Čeněk, 2011].

Bobr se dále často vyskytuje v tvorbě pro děti, kde bývá charakterizován jako dobromyslné a chytré zvířátko. Proslulá je skladba *Když jde malý bobr spát* od českého textaře Petra Skoumala [Skoumal, 2003].

„Když jde malý bobr spát, bobr spát, bobr spát.

Tak si chvilku hraje rád, hraje rád, hraje rád.

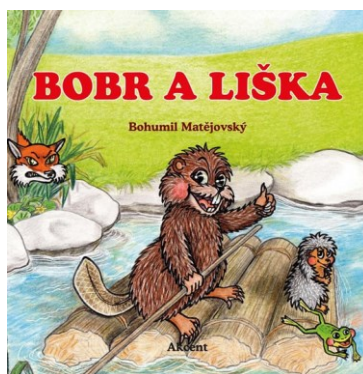
Postaví se na zadní, na zadní, na zadní.

Jenom ,bobře, nespadni, nespadni.

Prosím vás, buďte tak dobří, dělejte to jako ti bobři,

Raději hned po dobrém následujte za bobrem.“

Na motivy této oblíbené dětské písničky bylo později vytvořeno stejnojmenné leporelo s ilustracemi Ladislavy Pechové. Ta vytvořila ilustrace i k dalšímu leporelu, kde byl bobr hlavním aktérem - *Bobři na řece* [Ladislava Pechová, 2018]. Další známou pohádkou je například *Bobr a liška* od Bohumila Matějovského, kde je představen dobromyslný bobr Zoubek [Matějovský, 2017]. Bobr se zkrátka stal v české literatuře poměrně oblíbeným živočichem.

Obrázek 18: *Bobr a liška*, zdroj (Knihcentrum.cz)

7.3.3 *Bobr v další tvorbě*

Dále se bobr objevuje se i v názvech mnoha značek, například *BOBR thermowear* nebo *Pivovar BOBR*. Setkat se s ním můžeme rovněž v reklamách, ale i v heraldice. Tam se objevoval jako symbol obětavosti a mírumilovnosti a byl považován za příklad pracovitosti a přičinlivosti [Heraldika-erby.com, 2018]. Vyobrazen byl například v rodové heraldice Roudnických z Mydlovarů [Řád svatého Huberta, 2018].

7.4 *Sociální aspekt přítomnosti bobra*

7.4.1 *Člověk a bobr*

Jak bylo nastíněno v předchozích kapitolách, bobr má od nepaměti určitou roli v lidské společnosti. Vztah člověka k tomuto živočichovi se neustále mění a vyvíjí. Od prvotního stádia, kdy byl bobr vnímán jako zdroj masa a kožešiny, přes jeho masivní vybití kvůli *castoreu* a následné vyhubení, až po jeho reintrodukci a snahu o možné stabilní soužití člověka s bobrem. Jak uvádějí odborníci, o existenci bobra na našem území bude do budoucna nutné vést dlouhou debatu [Vorel a kol. 2016, Andreska a Andreska 2014]. O bobrovi je totiž možné hovořit jako o novém prvku v naší krajině, který je zároveň výrazným přírodním činitelem. Bobr je přirozenou součástí naší přírody, ale jeho vztah s člověkem v současné době není ideální.

7.4.2 *Bobr v médiích*

Vztah lidí k bobrovi ovlivňuje mnoho faktorů. Jedním z nich je nepochybně i vyobrazování bobra v médiích. Často je uváděno, že bobří se v mnohém podobají lidem, ať už je to kvůli převážně monogamnímu soužití nebo například výstavbě obydlí [Dvořák, 2008]. Vztahy lidí k bobrovi mohou být rozdílné z hlediska toho, zda konkrétní lidé přicházejí do styku s bobry a jejich činnostmi či nikoli. Je ovšem velmi pravděpodobné, že lidé jsou rovněž ovlivňováni obrazem bobra v médiích, tedy pozitivními a negativními zprávami o něm. Pokud pomineme zprávy zabývající se ekologickými a hospodářskými dopady činnosti bobra, často se lze o bobrovi dočíst jako o atrakci pro obyvatele nebo naopak o nebezpečném a agresivním zvířeti. Pozdvižení přinesla zpráva z roku 2013, kdy bobr zaútočil na běloruského rybáře, který se ho snažil zblízka vyfotografovat poblíž jezera Šestakov. Bobr se zakousl do nohy rybáře tak nešťastně, že mu prokousl tepnu a muž zemřel v důsledku nadměrné ztráty krve [ČT 24, 2018].

V České republice je znám případ z roku 2011, kdy bobří mládě napadlo na Hodonínsku poblíž řeky Moravy muže venčícího své psy. Ti doráželi na bobra schovaného

ve vysoké trávě, a když muž začal rukou v trávě šátrat, bobr ho kousnul. Následně vyplašené mládě uteklo a poraněný muž si z incidentu odnesl šest stehů [Raiskubová, 2011]. Jak konstatuje český odborník na bobry Vlastimil Kostkan, zkušenosti z posledních dvaceti let ukazují, že bobr opravdu může člověka napadnout a rány se hojí dost pomalu, ovšem k útoku bobrem dochází v případě, že se zvíře cítí v ohrožení [Čeněk, 2011].

Zajímavé je dále pojednání o bobrovi v článku s názvem *Co má společného bobr s teroristou z Hamásu aneb Zhubný kult slabšího*. Dle toho „Česká republika bude rozvrtána bobry a zaplavena islámskými teroristy.“ Bobr je zde jednostranně vykreslován jako nebezpečný hlodavec, který „systematicky devastuje lesní porosty kolem říčních toků a ničí protipovodňové i rybniční hráze, jeho místo je v rezervacích, v normální přírodě by měl být zvěří a jeho stavy by měly být redukovány odstřelem...Bobr je totiž roztomilý a donedávna ohrožený, slabý, čistí si pravý a levý zub, a proto musí být vždy v právu.“ [Doležal, 2014] Není divu, že po přečtení takového článku, si laik udělá na tohoto živočicha zkreslený obrázek.

Podobně je tomu například i u již zmiňovaných reklam, které mnohdy přisuzují bobrovi nesprávné vlastnosti, a tím divákům mohou podsouvat mylné představy. K tomu došlo i v reklamě ČSOB. V té totiž bobr zlikvidoval dřevěný dům stojící na pilotech na vodě. Ovšem, jak upozornili ochránci, bobr nežere mrtvé dřevo a tudíž ani stavby z něj [ČTK, 2005].

Na druhou stranu ne vždy jsou bobři vykreslováni přehnaně negativním způsobem. Z velkého množství článků o bobrovi číší radost z jeho přítomnosti a bobr bývá označován za přírodní atrakci. Je popisován jako roztomilé, chytré a pracovité zvíře, před jehož stavitelskými vlastnostmi nezbyvá než smeknout [Bucharová, 2016]. Téměř vždy je také v grafických úpravách znázorňován se zářivě bílými zuby, což je zcela zcestná představa. Jak bylo uvedeno v kapitole 3.1 *Vzhled bobra*, pro tohoto živočicha jsou naopak charakteristické nápadné oranžově zbarvené zuby, tzv. hlodáky. Paradoxně je však často právě bobr využíván v reklamách na zubní pastu, kde bývá na jejím obalu vyobrazován se zářivě bílým chrupem a kartáčkem v ruce.

Obrázek 19: Bobří zuby, zdroj (Josef Korbel)

Obrázek 20: Bobr v reklamě na zubní hygienu, zdroj (Dreamstime.com)

Obrázek 21: Bobr v reklamě na zubní hygienu, zdroj (Notino.cz)

Obrázek 22: Bobr v reklamě na zubní hygienu, zdroj (Buckybeaver.ca)

7.4.3 Management druhu

Jak uvádí Uhlíková, na vztah obyvatel k bobrovi má dále vliv management druhu, který má své nedostatky. Ty dle autorky spočívají v absenci dostupné poradenské služby, v absenci tuzemského zdroje pro podporu nízkonákladových preventivních opatření, v neoptimálním nastavení systému náhrad škod a v obtížné realizovatelnosti odchyту bobrů ve vyhrocených konfliktních situacích. Stěžejní vliv má rovněž nedostatečná osvětová činnost [Uhlíková, 2017].

7.4.4 Vztahy mezi obyvateli

V rámci sociálního aspektu přítomnosti bobra je nutno zmínit i vztahové situace mezi obyvateli vyplývající z odlišných názorů na jeho přítomnost. Za zajímavou připomínku k tomuto tématu považují sdělení Jitky Uhlíkové z Agentury ochrany přírody a krajiny. Ta uvádí, že mnohdy dochází k tomu, že lidé si bobra, který se objeví v místě jejich bydliště, oblíbí a berou ho právě jako přírodní atrakci. Pokud se však jedná o konfliktní zónu a je nařizen odstřel myslivcem, může dojít i k narušení sociálních vztahů. Na myslivce, který odstřel provede, je totiž následně nahlíženo takzvaně skrz prsty [osobní sdělení Jitky Uhlíkové].

7.4.5 Výzkum vztahu obyvatel k bobrovi

V České republice prozatím nebyl proveden žádný výzkum, který by systematicky a detailně zkoumal vztah obyvatel k bobrovi, a faktory, které ho ovlivňují. Určitý přístup obyvatel se dá ovšem alespoň hrubě odvodit z výsledků výzkumu *Ochrana divoké přírody očima české veřejnosti 2015* uskutečněném Katedrou environmentálních studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Jednalo se o dotazníkové šetření, kterého se v roce 2015 zúčastnilo 2023 respondentů. Z výzkumu vyplynulo, že rozšíření výskytu

bobra by podpořilo 53,7 % dotázaných. Jejich počet by pak omezila necelá třetina dotázaných [Krajhanzl a kol., 2015].

Vztah obyvatel k bobrovi na našem území je jedním z důležitých témat této práce. V praktické části budou rozebírány názory odborníků na to, jak vnímají vztah mezi obyvateli a bobrem, zda se dá tento vztah nějakým způsobem ovlivnit a případně kdo by měl tento vztah ovlivňovat.

8 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Před začátkem svého výzkumu jsem si položila hned několik výzkumných otázek. Jelikož mým cílem bylo především zjistit, jak přistupovat k přítomnosti bobří populace u nás a jakým způsobem postupovat do budoucna, celý výzkum byl orientován na klíčové zainteresované skupiny odborníků. Zajímalo mě, jak tito odborníci vnímají současnou přítomnost bobra evropského na našem území, v čem se názorově shodují a v čem naopak rozcházejí. Dále jsem chtěla zjistit, jak dotazovaní hodnotí přístup státní ochrany České republiky k bobrovi, zda existuje něco, co jim na tomto přístupu vadí nebo co v něm postrádají. V rámci práce jsem se také věnovala tématu vztahu obyvatel České republiky k tomuto živočichovi, který považuji za velmi důležitý. Snažila jsem se zjistit, jak odborníci vnímají tento vztah, zda se dá nějak cíleně ovlivnit a pokud ano, tak kým. Zajímalo mě rovněž, zda odborníci vnímají nějaké shody a rozdíly v přístupu k bobrovi u nás v porovnání s ostatními evropskými státy a jakým způsobem doporučují k přítomnosti bobra evropského u nás přistupovat. Na všechny tyto otázky se pokusím níže na základě svého výzkumu odpovědět.

9 METODOLOGIE

Jak bylo naznačeno výše, pro realizovaný výzkum nebylo podstatné zjišťovat, jaký názor panuje ve společnosti na přítomnost tohoto zvířete, nýbrž jak se k problematice související s bobrem staví klíčoví odborníci a jakým způsobem doporučují k tomuto tématu přistupovat. Z tohoto důvodu bylo vhodné provést kvalitativní výzkum, který umožnil zaměřit se na hlubší charakter této problematiky a díky kterému bylo možné odpovědět si na výzkumné otázky. Svůj výzkum jsem založila na expertních rozhovorech a získané výsledky pak ještě rozšířila o data z provedeného dotazníkového šetření.

9.1 *Expertní rozhovory*

V rámci šetření byly v rozmezí měsíců března a dubna roku 2018 provedeny expertní rozhovory.

9.1.1 *Příprava*

Při přípravě struktury rozhovorů byla využita metoda s pracovním názvem „*levá – pravá*“, kdy na pravou stranu bylo zapisováno, co chci od respondentů zjistit, a na levou pak, jak se na to správně zeptat. Tuto metodu jsem využila záměrně, abych získala od dotazovaných upřímné výpovědi, které nebudou účelově zkresleny. Jelikož se však jednalo o expertní rozhovory, šlo spíše o preventivní opatření. Troufnu si říci, že následně se má domněnka potvrdila, neboť z provedených rozhovorů usuzuji, že odborníci většinou mluvili stylem „*co na srdci, to na jazyku*“. Struktura rozhovorů byla pečlivě připravena a je k zhlédnutí v příloze práce.

9.1.2 *Výběr respondentů*

Výběru respondentů předcházela detailní úvaha o všech zainteresovaných skupinách, které se přítomností bobra na našem území zabývají nebo které se pravidelně setkávají se situacemi vyplývajícími z jeho přítomnosti. Za klíčové skupiny, které k tomuto tématu mají co říci, považuji ochránce přírody, zemědělce, rybáře, lesníky, vodohospodáře, zástupce krajských úřadů a dále také osoby, které se systematicky zabývají výzkumem bobra na našem území. Domnívám se, že právě zástupci těchto skupin pokryjí veškeré podstatné informace, které jsou k tomuto výzkumu potřeba.

Výzkum byl místně situován do Jihomoravského kraje, kde je poměrně husté bobří osídlení a dalo se tedy předpokládat, že zkušenosti s přítomností bobra budou bohaté.

Jedinou výjimkou byl zástupce ze skupiny zemědělců, který byl z Kraje Vysočina. Stalo se tak z toho důvodu, že se mi bohužel nepodařilo získat žádného reprezentativního zástupce této skupiny v Jihomoravském kraji.

Jelikož byl výzkum dále doplněn daty z dotazníků, rozhodla jsem se, že z každé zmiňované klíčové skupiny zvolím jednoho zástupce. Celkově bylo vybráno tedy sedm respondentů, což považuji v návaznosti na dotazníkové šetření za dostatečné. Konkrétně se jednalo o těchto sedm odborníků: vedoucí správy Chráněné krajinné oblasti Pálava – Mgr. Jiří Kmet, nejmenovaný zemědělec z Vysočiny, nejmenovaný referent životního prostředí, nejmenovaný rybář z Pohořelic, lesník Jiří Netík z Lesního závodu Židlochovice, výzkumník Ing. Aleš Vorel, Ph.D. a vodohospodář z Povodí Moravy – Ing. David Veselý. Bohužel v rámci rozhovorů nebylo možné oslovit žádné ženy, neboť vytipovaní odborníci, kteří nejlépe splňovali kritéria, byli vždy mužského pohlaví. Dále je nutné zmínit, že kvůli nízkému počtu respondentů nelze sice výsledky zobecnit na celou populaci, přesto je možné získat dostatečně kvalitní informace hlubšího charakteru.

9.1.3 *Uskutečnění rozhovorů*

Respondenty jsem kontaktovala přes email, následně naše komunikace probíhala telefonicky. Ačkoli dohodnout se na termínu uskutečnění rozhovoru bylo poměrně náročné, ve většině případů byli respondenti ochotní a několik z nich projevilo rovněž velký zájem o zaslání výsledků výzkumu. Rozhovory byly provedeny v Brně, Lanžhotu, Mikulově, Pohořelicích a v Bobrové. Dále také v Praze, kde byl proveden rozhovor s výzkumníkem Alešem Vorlem. Místo bylo vždy vybráno na přání respondenta, většinou se jednalo o jeho kancelář.

Všechny rozhovory byly nahrávány na diktafon a následně pečlivě přepisovány. V rámci rozhovorů nebyl žádný problém s komunikací. Všichni respondenti byli seznámeni se základními informacemi ohledně výzkumu a všichni rovněž souhlasili s nahráváním. Ve většině případů také souhlasili s uveřejněním jména a instituce. Za velké pozitivum považuji, že většina respondentů byla hodně mluvňá a často nebylo ani nutné klást konkrétní otázky, protože respondenti se k jednotlivým tématům během svého povídání dostali sami. Domnívám se, že k tomuto přispěl i fakt, že rozhovor vnímali jako příjemnou příležitost vyjádřit svůj názor. Nezřídka padaly výroky typu: „*jestli si můžu postěžovat*“ nebo „*aspoň tady to můžu říct*“. Během rozhovorů jsem kromě obsahu sdělení sledovala rovněž i detaily, kterými se respondent dále projevoval. Ať už se jednalo o jeho výraz, mimiku nebo třeba pohyby. Všechny tyto detaily považuji ve výzkumu za důležité, proto jsem si je zapisovala formou poznámek do svého terénního deníku.

9.1.4 Analýza dat

Jak uvádí Hendl: „*Základním kritickým aspektem kvalitativního výzkumu je nutnost uspořádat a analyzovat značné množství nestrukturovaných dat.*“ [Hendl, 2008: 220] V mém případě se jednalo o data zachycená v podobě sedmi nahrávek na diktafon. Abych s daty mohla lépe pracovat, všechny rozhovory jsem pečlivě přepsala. Veškeré prepisy jsou nahrány na příloženém CD a vždy je uvedeno datum, místo a ve většině případů také jméno respondenta a instituce, kterou zastupuje. V několika případech je uvedena pouze skupina, kterou daný respondent v rámci výzkumu reprezentuje, neboť si nepřál, aby jeho jméno bylo zveřejněno.

Získaná data jsem se rozhodla analyzovat pomocí rámcové analýzy (framework analysis), kterou v osmdesátých letech vyvinuli angličtí výzkumníci Ritchie a Spencer [Hendl, 2008]. Rámcová analýza je založena na „*tabulkové metodě a vychází z odhalených témat a kategorií, jež usnadňují organizaci a klasifikaci dat. Každá jednotlivá studie má vlastní tématický rámec, který se skládá z množiny hlavních témat, jež jsou rozdělena na podtémata. Témata a podtémata se navrhuji v průběhu seznamování se s daty, při klasifikaci jednotlivých částí datového materiálu.*“ [Hendl, 2008: 218] Postup v rámci rámcové analýzy má umožnit [Hendl, 2008: 216]:

- *zachycení vznikajících konceptů a nápadů tak, aby byly zdůvodněné především samotnými daty, a ne pouze předem danými kategoriemi odvozenými z nějaké neznámé teorie*
- *přizpůsobování analýzy novým pohledům*
- *zaznamenání a zobrazování syntetizovaných a redukováných dat způsobem, jenž dovoluje tuto redukci vztáhnout zpět k původní formě dat*
- *vyhledávání a porovnávání mezi jednotlivými analyzovanými případy*
- *systematické prohledávání a vyhodnocení celé množiny dat*
- *průhlednost postupu pro ostatní spolupracovníky nebo hodnotitele projektu*

V rámci své práce jsem si nejdříve vytiskla přepsané rozhovory a pomocí fixů barevně označovala důležité pasáže dle jednotlivých kategorií, k nimž jsem dospěla na základě důkladného studování a třídění dat. Následně jsem si vytvořila tabulku, kam jsem vkládala jednotlivé kategorie dat. Tabulka nakonec byla velmi obsáhlá a posloužila mi jako dobrý nástroj k práci s daty.

9.2 *Dotazníky*

V návaznosti na uskutečněné rozhovory bylo dále provedeno ještě dotazníkové šetření. Nyní bych ráda objasnila tento svůj postup. Jak jsem již uvedla výše, zpracování tohoto tématu si žádalo zaměřit se na hlubší charakter zkoumaného problému, a proto jsem zvolila kvalitativní výzkum založený na expertních rozhovorech. Následně jsem však chtěla zjistit, jak na tuto problematiku nahlízejí i další odborníci z jiných oblastí České republiky. Z tohoto důvodu jsem poté provedla ještě dotazníkové šetření, pomocí kterého jsem chtěla ověřit, zda se odborníci názorově shodují či nikoli. Dotazníkové šetření tedy bylo provedeno spíše jako dodatek a podpora expertních rozhovorů.

9.2.1 *Příprava dotazníku*

Dotazník byl vytvořen na základě dat zjištěných z proběhlých rozhovorů. V závislosti na nich jsem volila otázky a také možnosti odpovědí. Celý dotazník byl koncipován tak, abych po jeho vyhodnocení získala porovnání s výsledky z rozhovorů. Volila jsem srozumitelné a jednoduché otázky, zároveň nebyl dotazník příliš dlouhý, abych dotazované neodradila od vyplnění. Dále byl připojen průvodní dopis, kde byly uvedeny všechny důležité informace pro respondenty. Pro ukázkou byl vzor dotazníku vložen do přílohy.

9.2.2 *Výběr respondentů*

Výběr respondentů byl v tomto případě poměrně složitou procedurou. Respondenti byli primárně voleni na základě dvou hledisek. Prvním hlediskem byla skupina, kterou reprezentovali. Hledala jsem stejně jako během rozhovorů zástupce sedmi skupin, tedy ochránců přírody, zemědělců, rybářů, lesníků, vodohospodářů, zástupce krajských úřadů a dále také výzkumníků, tedy osob, které se systematicky a dlouhodobě zabývají výzkumem bobra na našem území. Druhým kritériem bylo získat takové respondenty, kteří s bobrem a situacemi vyplývajících z jeho přítomnosti opravdu mají zkušenosti. Nebylo žádoucí oslovovat respondenty, kteří by třeba dotazník nějakým způsobem vyplnili, ale o bobrovi by měli pouze povrchní povědomí. Z tohoto důvodu nešlo dodržet vyváženost při výběru respondentů například z genderového nebo demografického hlediska. Bylo nutno obracet se na konkrétní odborníky, u kterých bylo jisté, že budou vhodnými respondenty. Klíčový vliv měl tedy i výskyt bobří populace. Vybírání byli takoví respondenti, kteří v rámci své pracovní činnosti přicházejí do styku s bobrem, a nebylo možné ohlížet se na vyváženost příslušnosti k jednotlivým krajům České republiky. Stejně tak nebylo možné dodržet ani

genderovou vyváženost, neboť v žádoucích skupinách se vyskytuje nepoměrně méně žen než mužů, a to především ve skupině rybářů, lesníků a zemědělců.

Respondenti byli vybíráni pomocí metody sněhové koule (snowball sampling). Na začátku bylo vytipováno odborníkem, vedoucím mé diplomové práce, panem Vlastimilem Kostkanem, 26 respondentů, které by bylo nejvhodnější oslovit. Klíčovým kritériem byla právě příslušnost k jedné z žádoucích skupin a zároveň jejich jistá zkušenost s bobří problematikou. Poté jsem postupně získávala další kontakty. Několik tipů na zemědělské a rybářské podniky jsem získala již během rozhovorů, neboť respondenti se o nich sami zmínili. Nakonec jsem nashromáždila padesát kontaktů na odborníky, o kterých si troufám tvrdit, že jejich názor mohl být skutečně přínosem. Zároveň se domnívám, že jsem v rámci celého svého výzkumu neopomněla žádného klíčového odborníka na tomto poli. Výjimkou je pouze pan Vlastimil Kostkan, který je vedoucí diplomové práce. Z tohoto důvodu mohu uvést, že zkoumaný vzorek byl vybrán opravdu pečlivě a je tvořen reprezentativními zástupci. Zároveň je však nutné zmínit i slabou stránku výběru vzorku, a to je skutečnost, že jednotlivé zastupované skupiny odborníků nebyly početně zcela vyrovnané. Konkrétní problematickou skupinou byli zástupci z řad výzkumu. Jelikož se systematicky a dlouhodobě na území České republiky zabývá výzkumem bobra evropského pouze pár osob, nebylo možné zajistit početní vyrovnanost se zbylými skupinami. Jak uvádím, v tomto spatřuji největší slabinu. Zároveň mohu upřímně říci, že se tomu v rámci tohoto expertního výzkumu nebylo možné vyhnout, a domnívám se, že bylo postupováno zcela v zájmu zachování kvality respondentů, a tím i výsledných dat.

9.2.3 *Oslovení respondentů*

Vytipovaným odborníkům byl odeslán dotazník včetně průvodního dopisu na emailovou adresu. Jelikož jsem se během rozhovorů často setkávala s žádostmi respondentů o zaslání hotové diplomové práce, rozhodla jsem se pod dotazník uvést možnost jejího následného zaslání. To se později ukázalo jako správná volba, neboť téměř polovina respondentů, kteří dotazník vyplnili, si o tuto možnost zažádalo.

Dotazníkové šetření bylo započato v dubnu. Během prvních dvou týdnů mi bylo emailem zpětně zasláno 16 vyplněných dotazníků. Následně jsem zaslala první upomínkový dopis, po němž mi bylo zasláno dalších 8 dotazníků. V rámci podpoření návratnosti jsem poslala ještě druhý i třetí upomínkový dopis. Nakonec jsem získala 34 vyplněných dotazníků, což tvoří téměř 70 % návratnost. Některé skupiny byly ve vyplňování aktivnější než jiné, a tak byl získán různý počet dotazníků od jednotlivých skupin. Nejvíce dotazníků bylo získáno od ochranářů, naopak bohužel přes opakované

snahy nebyl získán dotazník od zástupce skupiny výzkumníků. V tomto faktu spatřuji slabou stránku, nicméně složení zaslaných dotazníků výrazněji ovlivnit nejde. Z tohoto důvodu se níže v interpretaci dat z dotazníkového šetření soustředím především na hodnocení komplexních výsledků, nikoli na členění jednotlivých postojů odborníků dle skupin. Naopak za silnou stránku považuji celkově nadprůměrně vysokou návratnost. Domnívám se, že byla způsobena především tématem výzkumu, neboť za vyplnění nebyla slíbena žádná odměna. Jak zmiňuji výše, již během rozhovorů jsem často cítila, že respondenti jsou rádi, že mohou vyjádřit svůj názor na toto téma, a někdy i to, že jsou rádi, že jejich názor někdo považuje za důležitý. Několikrát mi také respondenti připsali do emailu milý vzkaz, že jsou rádi, že se o téma někdo zajímá a že mi drží palce. Osobně si myslím, že právě toto a zároveň aktuálnost tématu způsobilo vyšší návratnost. Nepochybně to však byly také upomínkové dopisy, které jim byly zaslány.

9.2.4 *Analýza dat*

Data z dotazníků byla nejdříve přepsána do tabulky. Následně byla zpracována v systému IBM SPSS. Jelikož v rámci studia oboru sociální a kulturní ekologie nebyla práce s tímto programem vyučována, je zcela běžné a zároveň v souladu s pravidly katedry využít možnosti zpracování dat v tomto programu jinou osobou. Z důvodu, že program SPSS neovládám, jsem se rozhodla využít této možnosti a dotazníky mi zpracovala kamarádka Bc. Jana Proboštová. Nicméně výsledná data, která jsou nahrána na příloženém CD, mi předala bez jakýchkoli textových komentářů a já je následně sama interpretovala.

10 SEBEREFLEXE

Sebereflexi shledávám v rámci výzkumu za velmi důležitou, a proto považuji za nutné ji zde zmínit. Nejprve bych chtěla objasnit, s jakým přístupem jsem do výzkumu vstupovala. Před výběrem tématu této diplomové práce jsem o bobrovi znala pouze nějaké základní informace typu jak bobr vypadá, a že se na území České republiky vyskytuje. Když jsem si vybavila tohoto živočicha, okamžitě mi vytanula na mysl melodie dětské písničky *Když jde malý bobr spát* a vzpomínky na dětský tábor, kde jsme drželi bobříka odvahy. Bobra jsem vnímala jako roztomilé zvířátko, a jako studentce oboru sociální a kulturní ekologie mi byl tento živočich sympatický. Osobní zkušenosti jsem s bobrem nikdy neměla já, ani nikdo z mého blízkého okolí a po odborné stránce jsem vstupovala do tohoto tématu zcela nevybavená. Zpočátku jsem měla obavy, zda to nebude problém, ale zpětně mohu říci, že to považuji za pozitivum. Především jsem díky tomuto faktu přistupovala k výzkumu s nadhledem. Byť se považuji za milovnici přírody a zvířat, a je nutné zmínit, že již od počátku jsem pociťovala k tomuto živočichovi určité sympatie (stejně tak jako ke všem, kteří jsou přirozenou součástí naší přírody), uvědomovala jsem si, že do tématu tzv. nevidím, a na bobra ani zainteresované skupiny jsem v podstatě neměla utvořený názor. Díky detailní rešerši literatury jsem samozřejmě postupně získala cenné informace. Mimo jiné o tom, jaká pozitiva a negativa se s přítomností bobra na našem území pojí a jak se k nim přistupuje, nicméně jsem stále cítila, že abych si mohla vytvořit o tomto tématu komplexní názor, je nutné znát všechny důležité úhly pohledu od všech zainteresovaných skupin. Troufnu si tedy říci, že jsem k výzkumu přistupovala bez zaujetí a díky tomu jsem dokázala být empatická ke všem respondentům. Dokonce mohu říci, že jsem se těšila na každý rozhovor s dalším odborníkem, protože jsem byla zvědavá, jak se k jednotlivým podtématům vyjádří. Osobně se totiž domnívám, že se jedná o poměrně složité téma a z pouhé literatury opravdu nelze získat všechny potřebné znalosti k tomu, aby se člověk mohl jasně přiklánět k názoru určité zainteresované skupiny. Z tohoto důvodu u mě v podstatě ani nebylo možné vstupovat do výzkumu s názorovým zaujetím.

Dále je nutné zmínit silné a slabé stránky výzkumu. Jak už jsem zmiňovala výše, za slabou stránku považuji nízký počet respondentů (7), díky němuž není možné výsledky plošně zobecnit. V rámci tohoto konkrétního výzkumu to však považuji za dostatečné, a to především díky faktu, že v návaznosti na expertní rozhovory bylo provedeno i dotazníkové šetření. Zde mohu ještě jednou zopakovat slabou stránku tohoto šetření, a to je ne zcela

vyvážený vybraný vzorek respondentů. Nicméně jak uvádím výše, v zájmu zachování kvality dat nebyla jiná možnost.

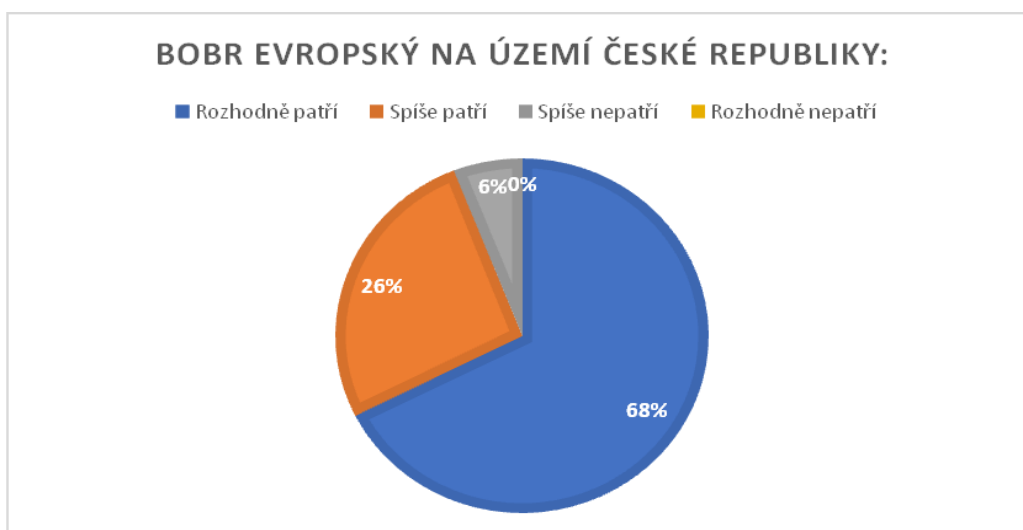
Naopak za silnou stránku považuji fakt, že expertní rozhovory byly provedeny s reprezentativními zástupci všech klíčových zainteresovaných skupin, tudíž bylo možné získat komplexní a kvalitní data. To samé mohu konstatovat i o vzorku respondentů oslovených během dotazníkového šetření. Za další silnou stránku výzkumu považuji nadprůměrně vysokou návratnost dotazníků.

11 ZJIŠTĚNÍ

Po zpracování dat jsem dospěla k výsledkům, které budu níže prezentovat. Ačkoli jsem již na začátku výzkumu předpokládala, že postoje respondentů budou často odlišné, nečekala jsem až takovou názorovou rozdílnost. Přestože se jedná o zástupce skupin se zcela odlišnými zájmy, očekávala jsem mezi odborníky alespoň nějakou jednotnost v základních přístupech. Jak však z mého výzkumu vyplývá, přítomnost bobra evropského na našem území vyvolává názorové rozpory napříč všemi zainteresovanými skupinami. Pro větší autenticitu budou prezentované výsledky doplněné i o hojně citace respondentů, které považuji za důležité nebo zajímavé. Citacím jsem vyčlenila poměrně velký prostor, neboť se domnívám, že práci obohacují. Naopak bylo záměrně přiloženo méně grafů tak, aby nebyla narušena čtivost práce. Výsledky získané z dotazníkového šetření byly tedy interpretovány v textové podobě a několik přehledných grafů bylo vloženo spíše pro zajímavost.

11.1 Hodnocení situace po druhém návratu bobra na naše území

Jak bylo uvedeno v teoretické části této práce, bobr byl na našem území vyhuben hned dvakrát. Když se na naše území dokázala populace tohoto druhu vrátit, vyvolalo to velký rozruch, a ne všichni návrat tohoto, u nás přirozeného druhu, vnímají pozitivně. Současná situace po návratu bobra je dotazovanými odborníky vnímána velmi rozličně. Na základě výsledků mého výzkumu lze konstatovat, že dotazovaní odborníci ze zainteresovaných skupin se domnívají, že bobr evropský na naše území patří. Na tom se shodlo všech sedm účastníků rozhovorů a dále také většina respondentů (zhruba 94 %), kteří se zúčastnili dotazníkového šetření.

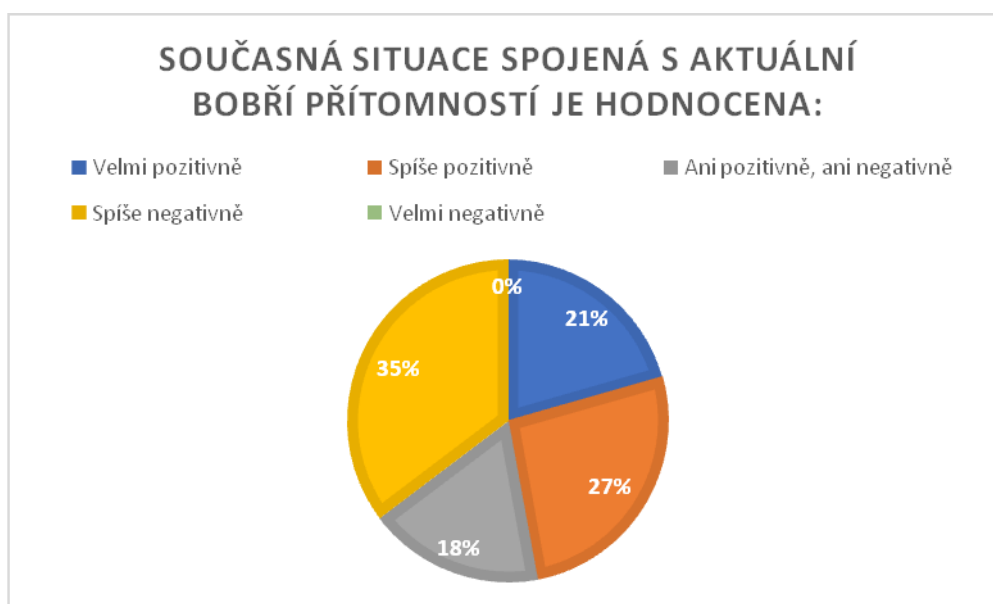
Graf 1: Patří bobr evropský na území České republiky?

Co však vyvolalo názorové rozpory, byla aktuální přítomnost bobří populace v současném početním zastoupení. Pouze čtyři ze sedmi dotazovaných odborníků vnímají současnou bobří populaci u nás pozitivně, což považují za překvapivé vzhledem k tomu, že se jedná o živočicha, který u nás byl v historii zcela vyhuben. Jedním z těchto čtyř respondentů je zástupce skupiny vodohospodářů, David Veselý z Povodí Moravy, který vnímá přítomnost bobra u nás kladně a argumentuje, že jde pouze o to, si na přítomnost tohoto živočicha zvyknout a naučit se s ním pracovat: „*Já mám z návratu bobra na naše území obrovskou radost a bobr prostě je integrální součástí naší krajiny a je to otázka času. Tak jako nikoho nepřekvapí, že nám po hrázi chodí srny, tak časem nikoho nepřekvapí, že na řekách bydlí bobři. Je to prostě věc, se kterou se musíme naučit nějak pracovat, a ty problémy, které máme, jsou z velké části zapříčiněny tím, že jsme ztratili tu schopnost ty řeky spravovat tak, abychom se nedostávali s bobrem do nějakých zásadních konfliktů.*“ Kladně vnímá přítomnost bobra například i Aleš Vorel z České zemědělské univerzity v Praze, který se dlouhodobě a systematicky zabývá výzkumem bobra evropského u nás. Jak uvádí, v rámci svého výzkumu se však setkal s mnoha přístupy: „*...vnímám tady spoustu těch nálad, který lidi v zemi vůči tomu zvířeti mají...těch nálad je spousta, některý je tolerující, některý je nenáviděj, některý jsou zděšení, některý jsou překvapení, některý jsou šťastný. Já jako nedokážu říct procento, protože jsem si průzkum nedělal nikdy, ale obecně já osobně jsem rád, ne jenom proto, že mě to baví to zvíře jako výzkumně, ale i proto, že to je zvíře, který může krajině pomoci. Takže z těchto důvodů, i když to vyvážím těma negativama, s kterýma to souvisí, tak furt to vychází pozitivně, minimálně u mě, a myslím, že by k tomu měl dojít každý solidní člověk, že by ta bilance měla být pozitivní.*“ Naopak velmi negativně na tuto problematiku pohlíží například zástupce skupiny rybářů, který přítomnost bobra u nás a jeho ochranu vnímá jako luxus, který si naše země nemůže dovolit: „*Z mého pohledu jsou bobři v rámci celé České republiky velmi přemnoženi a ty škody, které páchají, jsou neúměrně vyšší, než tomu benefitu jaký přináší v tomhleto početním zastoupení pro krajinu jako takovou. Můžeme si v rámci střední Evropy dovolit ten luxus, že tady budeme mít tyhleto zvířátka?*“ Takto respondent komentoval současnou situaci. Dále uvedl, že marně hledá jakékoli pozitivum spojené s bobří přítomností a tohoto živočicha pobírá pouze jako finanční zátěž pro stát: „*...já nemohu prostě najít žádná pozitiva. A zase jako můžeme si my, jako společnost, tenhle luxus dovolit? Protože na jednu stranu nejsou peníze na nic, na nemocné děcka se dělají nejrůznější sbírky a na druhé straně budeme dávat desítky milionů za bobra? Jako to*

je rozhodnutí proti vlastnímu živočišnému druhu a takhle iracionální rozhodnutí žádný živočich nedělá, jenom člověk.“

Je tedy možné tvrdit, že tato základní otázka rozdělila respondenty na dvě početně vyrovnané skupiny, které stojí názorově proti sobě. Jedná se o první velký a zároveň zásadní názorový rozpor ve výzkumu.

V rámci dotazníkového šetření se pak respondenti k současné bobří situaci dále vyjadřovali rovněž rozličně, nicméně zde rozdíly nebyly až takové. 16 dotazovaných z 34 vnímalo aktuální situaci pozitivně, 12 respondentů negativně a zbylí odborníci zůstali názorově nevyhranění.

Graf 2: Hodnocení současné situace spojené s bobří přítomností

11.2 Čas věnovaný bobrům

Před uskutečněním výzkumu jsem uvažovala, zda existuje nějaká korelace mezi množstvím času, který odborníci musí věnovat bobrům v rámci své profesní činnosti, a mezi tím, jaké názory na přítomnost tohoto druhu živočicha mají. Domnívala jsem se, že je velmi pravděpodobné, že čas, který musejí odborníci bobrům věnovat, se pak může negativně odrazit na jejich vnímání tohoto živočicha. Z mého výzkumu však vyplynulo, že tuto korelaci rozhodně nelze potvrdit ani na základě provedených rozhovorů ani na základě dotazníkového šetření. Například zpovídáný vodohospodář uvedl, že se s bobrem setkává prakticky na každém kroku, věnuje mu tedy poměrně hodně času a zároveň má z jeho současné přítomnosti v naší krajině velkou radost. Příkladem z dotazníkového šetření pak mohou být zástupci krajských úřadů, kteří byli vyhodnoceni jako skupina věnující

okolnostem spojeným s bobrem nejvíce času. Zároveň však vnímají současnou situaci spjatou s přítomností tohoto živočicha většinou pozitivně. Výše uvedené příklady potvrzují, že zmíněná korelace nemůže být z výsledků výzkumu vyvozena.

11.3 Negativa spojená s přítomností bobra

Za stěžejní část výzkumu považují negativa spojená s bobří přítomností. Ta jsou totiž příčinou současné neblahé situace, názorového rozpolcení a často i nenávisti k tomuto živočichovi. Životní projevy bobrů se totiž mnohdy kříží se zájmy člověka, kterému mohou způsobit citelné škody. Vystává však otázka, jak se k těmto konfliktním situacím postavit a zda lze bobra, jakožto přirozenou součást středoevropské krajiny, vůbec označovat za škůdce. K tomuto uvádí vodohospodář David Veselý, že problematique je vůbec zakořeněné vnímání toho, jak má krajina vypadat, a často jsou tedy negativa vyhodnocena pouze na základě pocitu: „...*Nicméně je otázka, jestli náš pohled není zkreslen tím, že prostě tři sta let tady bobr nebyl a my si představujeme trošku jinou krajinu, než by tady měla být, ale to jsou věci jako pocitové...Veškeré obrazové záznamy, které máme, jsou krajiny bez bobra. Vlastně nejstarší obrazy, takovou jako sadu obrazů, které my máme o naší krajině, to je barokní krajina, kde byla móda jako tu krajinu zachycovat, protože barokní doba milovala ty stromy ořezané do čtverečků a do kuliček, takže i ten malíř si nedovolil, i kdyby tam ten bobr ten nepořádek udělal, to nakreslit, protože by to bylo málo romantické, on potřeboval tu romantizující krajinu. To je vlastně poslední soubor, který máme, a už v té barokní krajině byl bobr jako silně utlumen. Takže naše představa o krajině je o krajině, kde bobr neexistoval.*“ Dle vodohospodáře jde tedy v tomto případě především o přehodnocení vnímání krajiny: „*A teď je jako potřeba si zvykat, že naše krajina s bobrem bude vypadat jinak. Nebude o nic lepší, horší. Bude prostě jiná. Ten archetyp té krajiny si prostě musíme změnit, že u řeky nemá být husté stromořadí, ale bude tam prostě dynamicky se obnovující porost nějakých zmlazených stromů, s kterými si bobr bude hospodařit. Musíme si prostě uvědomit, že takhle vypadá hezká řeka, a ne, že je tam vodník, který sedí na vrbě.*“ Navíc konstatuje, že je potřeba si přiznat, že bobr žádné škody z hlediska krajiny nedělá. Jedná se o čistě antropogenní pojem, přičemž škody vnímáme pouze my, lidé. S tímto souvisí fakt, že jeden respondent z dotazníkového šetření dokonce uvedl, že s přítomností bobra se nepojí žádné škody.

Jak vyplývá ze získaných dat, za nejzávažnější negativum spojené s přítomností tohoto druhu živočicha je v drtivé většině považováno narušování protipovodňových hrází a hrází rybníků, kdy může dojít k narušení bezpečnosti lidí. Na druhém místě jsou to škody na vodních dílech a technickém vybavení vodních děl. Ty vnímá za nejpálčivější rybář

z Pohořelic: „*Tam je o pravdu velký problém a problémem je to, že na tyto škody nelze čerpat náhrady a veškeré škody jdou za vlastníkem, což je hodně nefér, protože to je: ano, tady máš zákaz se bránit, ale nedostaneš pomoc při náhradě škody.*“ O něco méně závažně jsou odborníky vnímány škody na zemědělských plodinách a trvalých porostech. Jak uvádí odborník na bobry, Aleš Vorel, ty lze rozdělit na dvě části: „*Bud'to, to sežerou, anebo to utopěj hrázema. Jo, ale je to furt stejná škoda, řekněme. Trošku vážnější škoda je z toho zatopení, protože ten pozemek je neobhospodařovatelný, ať už je to polní nebo lesní plocha, tak tam není možný vjezd s technikou, že jo a je to dlouhodobý dopad na tu plochu. Zatímco když sežere jeden strom, tak za deset let vyrostou nové nebo kukuřice příští rok vyrostou nové, jo, ale když je to pozemek utopený tou hrází, tak v ten okamžik je to škoda s delším časovým dopadem.*“ Na obdobné úrovni závažnosti bylo dále vyhodnoceno ubírání hospodářského prostoru bobry. Méně závažné, ale často uváděné negativum, byla změna struktury břehových porostů. Velmi zajímavě se k tomuto vyjádřil vodohospodář: „*Ani si nemyslím, že je to ničení, on prostě je obrácí k tváři své, jak měly být. Není náhodou, že veškerý stromy rostoucí u vody zmlazují, to je prostě tisícileté školení bobrem, on prostě vycvičil stromy u vody, aby se takhle chovaly, proto tam rostou. To jsou stromy, které jako kdyby jsou zvyklé na to, že je bobr kácí. On si zahradničí, touží, aby mu všude rostla ta deseticentimetrová kulatina, protože z ní má největší zisk. Jak je ten strom větší, tak se na něm nadře víc, než se z něj nakrmí. Dneska už probíhají výzkumy a vyzkoušíme to, zatím se ukazuje, že by to mělo fungovat. Pokud bychom vlastně kolem těch vodních toků vysadili cíleně tyhle skupiny stromů, ty vrbníky, porosty stromů, které velmi rychle dojdou do té deseticentimetrové kulatiny, tak bobr si je bude spokojeně okusovat a nebude mít potřebu tolik kácet ty velké stromy, které tam jako kdyby chceme zachovat. Ale říkám, tohleto je věc, u které si myslím, že je to z 90 % jenom nějaký náš antropogenní pohled, že my si prostě od Lady pamatujeme, že tam má být vrba a takový strom.*“

V tomto tématu se výsledky z rozhovorů zcela shodovaly s výsledky z dotazníkového šetření. V dotazníku bylo nabídnuto šest možností negativ, které byly vyhodnoceny na základě rozhovorů. Data získaná z dotazníkového šetření následně jasně potvrdila shodnou hierarchizaci těchto šesti negativ.

11.4 Pozitiva spojená s přítomností bobra

Jak již bylo zmíněno výše, v rámci rozhovorů se objevil i respondent, který nenašel žádná pozitiva, jež by vyplývala z přítomnosti bobra na našem území. Jednalo se však o jediný případ. Všichni ostatní respondenti se shodli, že přítomnost tohoto druhu živočicha má jisté pozitivní dopady.

Nejčastěji uváděným pozitivem byl obnovený výskyt původního živočišného druhu v krajině. Tento klad uvedli, až na jednoho, všichni respondenti. Pro některé to však bylo jediné pozitivum, jako například pro lesníka Jiřího Netíka: „*No, pozitiva. Tak jako, on tady ten bobr v minulosti byl, takže to jako, ale jinak ne.*“ Stejně tak pro zástupce zemědělců: „*Jo jako, já bych viděl důležitý to, že tady ten bobr prostě vždycky byl, je to jako ten původní druh, to ano, ale že bych si všimal něčeho dalšího, to ne.*“ Zároveň se odborníci většinou shodli, že se jedná o nejvýznamnější klad. Výzkumník Aleš Vorel uvedl: „*Nejdůležitější je, že tady je původní druh, to je podle mě neoddiskutovatelný pozitivum. Každý druh, kterej se podaří vrátit, tak je prostě nejvyšší meta, řekněme.*“

Druhým nejlépe hodnoceným přínosem bylo takzvané inženýrství bobra v krajině. Dle dotazovaných odborníků totiž bobr odvádí v krajině velký kus práce. „*Co vidím jako největší klad, je, že on vlastně dokáže tu krajinu vracet do stavu, v jakým byla před třemi sty, čtyřmi sty lety, to znamená, místa, která byla v minulosti podmáčená, vlhká, v období, já nevím, nějakého 19., 20. století, a to hlavně při kolektivizaci jsme tu krajinu vysušili, zbavili jsme se řady zavlažovacích kanálů. Tak on vlastně vrací ta místa instinktivně zpátky do toho přírodního stavu a pomůže udržet vodu v krajině, to zcela jednoznačně. To vidím jako největší pozitivum, ale my mu nedáváme prostor, protože je tam to soukromé vlastnictví a to povyšujeme vlastně nad tu přírodní ekologickou funkci.*“ uvedl Jiří Kmet, vedoucí správy Chráněné krajinné oblasti Pálava.

V rámci rozhovorů se několikrát objevil i fakt, že bobr svými přirozenými projevy dokáže státu šetřit peníze. O tom hovořil například referent životního prostředí: „*To ten bobr prostě dělá, že opravdu pomáhá za nula peněz nebo za nějaké tolerance třeba, zvyšovat tu pestrost mozaiky v krajině, podporuje zadržování vody v krajině, to jsou prostě nezastupitelné činnosti. V současné době jsou lidi líní a tohleto by nikdy nedělali nebo za velké peníze. Tak můžeme být velmi rádi, že bobra v krajině máme, ale je potřeba to vychytat tak, aby v té zemědělské krajině mohl žít.*“ Fakt ušetřených peněz zmínil dále také vodohospodář z Povodí Moravy: „*Bobr je jeden z prvků, který tu krajinu vytváří a tím, že buduje třeba ty bobří louky, tak vytváří úplně optimální krajínotvorné nádrže, které jinak budujeme za miliony korun.*“ Dále uvádí, že se momentálně snaží realizovat projekt, v rámci kterého se pokusí spočítat, kolik by stálo vybudovat revitalizační hráz, kterou bobr postaví zadarmo. „*Takže jestli není výhodnější teda zaplatit zemědělcům nějakou drobnou škodu a využít tu bobrovu službu. Ale je to vždycky o tom vyvážení, kde toho bobra můžeme nechat, kde se dokážeme domluvit a kde teda dokážeme přijmout opatření. Bobr je ale natolik pracovitý, že já vždycky říkám, že bourat jeho hráz je zbytečné, protože co my*

zboříme, bobr za noc postaví. Jde o to najít to fungování, ty postupy, tu metodiku.“ doplňuje vodohospodář.

Výše zmíněná bobří louka souvisí s faktem, že bobr svou přítomností vytváří nové estetické prvky v krajině. *„Třeba já, když jsem objevil svoji první bobří louku, tak jsem tam stál asi hodinu v němém úžasu. Prostě to člověk znal z těch knih, jak ti indiáni jeli a tam to bylo. A jako kdybychom tu krajinu z dobrodružné literatury najednou objevovali u nás. A možná třeba tím ti bobři přesvědčí lidi, že vlastně na tu krajinu je možné nahlížet taky jinak. Je tam jako by ten efekt, že bobr nás naučí nějak víc žít s tou řekou,“* popisuje vodohospodář. Vytváření nových estetických prvků v krajině však nebylo v rámci výzkumu tak často zmiňováno.

Dalším uváděným pozitivem bylo zvyšování biologické rozmanitosti, které je dle odborníků rovněž velmi podstatné. Méně často se pak v rozhovorech objevoval fakt, že bobra lze považovat za jakéhosi učitele, který svým příkladem přispívá k ukázkové výchově společnosti. *„A když se to chytne za dobrý konec, tak je to to dobrá výchova společnosti, protože pokud si řekneme, že v současné době se vyzdvihuje ten ekosystémový přístup k té krajině, vysvětlování, co jsou to ekosystémové funkce a služby krajiny a jak to hraje v náš prospěch, i v těch ekonomických parametrech, tak tohleto je dobrý model, jak ty lidi k tomu učit. Takže ten pedagogický, osvětový efekt, to je docela zásadní,“* zmiňuje referent životního prostředí.

Následné dotazníkové šetření odhalilo, že se ve výzkumu objevilo více respondentů, kteří se domnívají, že s přítomností bobra se nepojí žádná pozitiva. Konkrétně to bylo 9 respondentů z 34, tedy zhruba 27 %. V rámci dotazníků pak bylo jako nejzásadnější pozitivum vyhodnoceno zvyšování biodiverzity a až následně obnovení populace původního druhu. Dále to bylo krajinné inženýrství bobra. Méně významně bylo hodnoceno vytváření estetických prvků v krajině a příklad bobra jako jakéhosi modelu výchovy společnosti.

11.5 Hodnocení přístupu k ochraně bobra na našem území

Přístup České republiky k ochraně bobra evropského na našem území je hodnocen dotazovanými odborníky velmi odlišně. Jedná se o téma, na něž se názory expertů různí tak zásadně, že v rámci výzkumu na nižším počtu respondentů nešlo najít žádnou výraznější shodu. Na základě získaných výsledků se domnívám, že právě problematika tohoto tématu je stěžejní. Nespokojenost s přístupem státní ochrany k ochraně tohoto živočicha se totiž dále promítá do osobního přístupu jednotlivých odborníků a zainteresovaných jedinců a následně kumuluje negativní pohledy na přítomnost bobra

v naší krajině. Je pravděpodobné, že i na základě této nespokojenosti by pak určité skupiny lidí raději bobra z volné přírody vyhubily. Jedná se však o složité a komplexní téma, které nemá jednoduché řešení. O složitosti tohoto tématu hovořil například referent životního prostředí: *„Máte tady státní aparát, který má spravovat tu naši krajinu, který by měl v téhle věci postupovat ideálně jednotně, ale to se neděje. Tím pádem je tam hromada protichůdných postojů a díky tomu, jak se to řeší ze zemědělského pohledu, z pohledu ochrany přírody, tak potom vám tam vzniká obrovská kombinace informací a vy se dostanete k těm pozitivním a zároveň negativním. Je to těžký.“*

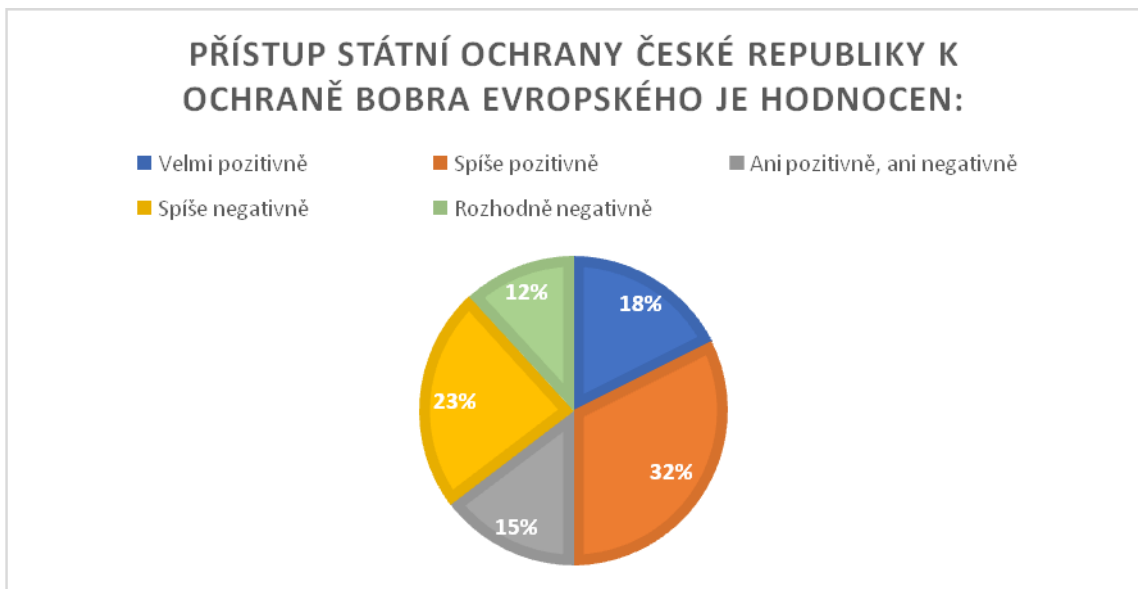
Ačkoli se respondenti ve většině případů shodli právě na složitosti řešení, jak už bylo řečeno výše, v hodnocení přístupu shoda nenastala. V rámci výzkumu jsem se setkala jak s pozitivním hodnocením přístupu, tak i velmi negativním. Od pozitivního názoru, že státní ochrana České republiky přistupuje k ochraně bobra správně a zodpovědně, až po zcela negativní názory. Takový měl například rybář z Pohořelic: *„Přístupuje extrémně. Ochrana přírody je zde absolutně bezprecedentně rozbujelá, zejména však ty složky, které nemají žádnou odpovědnost. S orgány státní správy se dá jednat, protože ti lidi nějakou odpovědnost mají. Bohužel, pak je zde množství nevládek a podobných bařůžkářských organizací, které nemají žádnou odpovědnost, kafrají absolutně do všeho bez jakéhokoli hlubšího zainteresování. Jako opravdu ten stávající právní řád je velmi diskriminační pro zainteresované subjekty a naopak dává obrovský prostor pro až velmi velmi nečestné jednání, což i z některých těch nevládek je.“*

Nejčastější konkrétní negativum, které se v rozhovorech vyskytovalo a bylo vytýkáno, byl špatně nastavený systém náhrady škod. Ten není hodnocen pozitivně především proto, že nejsou hrazeny všechny škody, a ty které hrazeny jsou, nebývají hrazené v plné výši. Rovněž se, dle odborníků, jedná o časově náročný administrativní postup. Nespokojený s tímto systémem je například lesník Jiří Netík: *„Tak, jak jsou normované stavy zvěře, mělo by se i s tím bobrem nějak hospodařit...já si myslím, že ty škody jsou mnohem větší a systematika toho oceňování, nevím, no. Mně se zdá, že škody jsou prostě čím dál větší a peníze čím dál menší.“* Obdobné negativum vnímá i výzkumník Aleš Vorel. Přístup k ochraně bobra hodnotí jako ne zrovna ideální, ale zároveň by, dle jeho slov, mohlo být i hůř: *„Líp by mohlo bejt v tom směru, kdyby si hospodáři mohli nárokovat například škody na těch rybnících, anebo na soukromých náhonech, který jsou taky problematický, ale pak jsou škody na protipovodňových hrázích, ale ty jsou zpravidla státu, takže ty bych nebral jako nějaký fatální problém. Daleko větší problém je nemožnost si nárokovat ty náhrady škod pro soukromý subjekty, to je problém, jo. Problém není, když stát na jedny straně chrání bobra a na druhý straně má problémy s děravejma hrázema od*

bobra, protože to je furt jeden stát, že jo. Tam prostě to není finančně tak ztrátový, jako u těch soukromých vlastníků, který to vysloveně berou ze svých vlastních peněz. Tak to je, řekněme to, kam by se to mohlo posunout, ale těžko se to tam bude posouvat, protože ty škody jsou velký a finančně náročný.“ Dále dodává, že dobrý model, co se týče náhrad škod, mají například v Bavorsku. Právě ten vidí jako případný vzor, který by mohla převzít i Česká republika. Zároveň ale také konstatuje, že situace u nás by mohla být podstatně horší, pokud by v právu nebyl zakotven zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy. Pak by byla, dle Aleše Vorla, situace kritická. Bobr by byl zcela volně v rukou společnosti, docházelo by k neregulovaným odstřelům, zkrátka by se k němu společnost chovala zcela bez limitů.

Odborníci rovněž často zmiňovali, že je třeba se dívat do budoucnosti a počítat s tím, že se populační situace bobra změní a k této situaci bude muset být přihlíženo i v rámci ochrany a managementu druhu. Dle vodohospodáře může management ochrany fungovat zhruba pět až deset let, poté bude třeba začít přemýšlet o modifikaci: *„Ta populace tady vlastně nastupuje a chová se jinak, než když už je stabilizovaná. Populace, která osidluje nějakou řeku, třeba je mladá, ale pak ty rodiny zestárnou a najednou na tom jednom stanovišti nežije dvacet bobrů, ale dva bobři, desetina, a tím se ta populace zredukuje. Tím pádem ze začátku je tam ten tlak na tu krajinu výrazně vyšší. Ve chvíli, kdy se ta populace stabilizuje, tak těch bobrů ubude přirozeným způsobem. A je jasné, že zpočátku je těch škod jako mnoho, a když toto víme, tak to řešení by bylo zbytečně jako hysterické, kdybychom dělali opatření na situaci, která nebude přirozeně dlouho trvat. A pak je potřeba se zamyslet a říct si, teď máme stabilní populaci, to, co teď dělají, je ta přirozená úroveň a řekneme si, jestli nám ta přirozená úroveň vadí, jak moc a jak ji budeme regulovat. To znamená, nemá cenu dělat opatření na něco, co přirozeně samo za pět let klesne dolů, pak teprve totiž budeme znát přesně ty dopady a budeme schopni nastavit rovnovážná pravidla.“*

Dotazníkové šetření opět potvrdilo shodu s výsledky získanými z rozhovorů. Hodnocení rozebíraného přístupu bylo velmi různorodé, od velmi pozitivního až po velmi negativní. Aby nebyla respondentům podsouvána konkrétní negativa přístupu, byla tato negativa zjišťována pomocí otevřené otázky. Bohužel tato otázka zůstala často nevyplněna, a tak nebylo možné hodnotit na větším vzorku, co konkrétně respondentům na přístupu vadí. Na otázku bylo odpovězeno pouze pětkrát a ve všech pěti případech byl vytýkán špatně nastavený systém náhrad škod.

Graf 3: Hodnocení přístupu státní ochrany České republiky

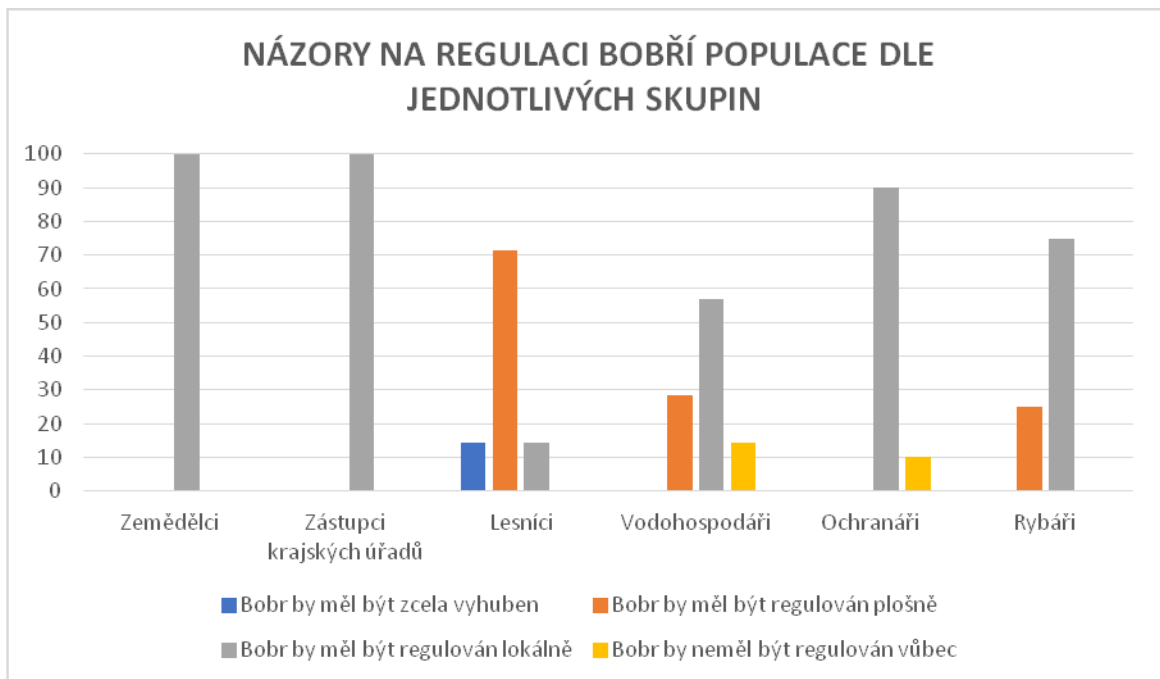
11.6 Názory odborníků na regulaci bobří populace

Na základě výzkumu lze jednoznačně konstatovat, že dotazovaní odborníci se shodli na faktu, že bobří populace na našem území by měla být nějakým způsobem regulována. Na čem se ale již neshodli, bylo, zda by populace měla být regulována plošně nebo pouze lokálně. Čtyři dotazovaní respondenti uvedli, že v úvahu připadá pouze regulace lokální. Jedním z nich byl výzkumník Aleš Vorel. Ten se domnívá, že plošná regulace rozhodně není správné řešení: „V okamžiku, kdy existují místa, kde bobr škodí, jakože spousta rybníků v západních Čechách už je od těch bobrů dost načatá a tam dochází lokálně k lovu, tak aby tam bobři prostě na těch rybnících nebyli a tím pádem vlastně k té regulaci dochází a to je v podstatě asi lepší varianta, než abychom řekli, budeme tady mít jenom pět tisíc bobrů a všechno ostatní budeme střílet, protože ten bobr právě má ty pozitivní efekty a tam, kde neškodí, tak je dobře, když prostě působí tak, jak umí, a ať se reguluje jenom tam, kde prostě nějaký problémy s ním jsou spojený.“ Rovněž vodohospodář se domnívá, že jediný způsob je redukce lokální. Zároveň dodává, že bobr je zcela limitovaný počtem stanovišť, protože se jedná o silně teritoriálního živočicha: „No, populaci bobra je, dle mě možné účinně regulovat pouze regulací stanovišť. Jako kdybychom si mysleli, že vystřelíme padesát procent bobrů, že jich tady bude méně, není pravda. Bobři mají totiž vždycky jen dvě generace mladejch a tu nejstarší vyženou a to tak, že když nejdou, tak je zabijou. A třeba na řece Moravě je co kilometr jedna bobří rodina a ten bobr jde a nemůže se tam usídlit. Takže on třeba ujde 80 kilometrů, aniž najde jediné volné stanoviště. A pokud nenajde stanoviště a není dostatečně silnej, aby si ho vybudoval,

tak prostě umře. A to jde třeba z jedné rodiny čtyři až pět mlád'at, a když z nich jedno najde stanoviště, tak je to úspěch. To znamená, tam je obrovská nadprodukce a jen minimum z nich dokáže vytvořit novou rodinu, takže ten počet bobrů není určovanej tím, kolik se těm bobrům narodí mlád'at, ale tím, kolik těch mlád'at dokáže najít nová stanoviště. Takže ta redukce bobrů musí být lokální.“ Dodává, že je potřeba nechat bobrům čas na jejich samoregulaci.

Jiný názor má ale například rybář z Pohořelic, který patří mezi tři zbývající respondenty, jež zastávají regulaci plošnou. Regulaci lokální označuje za zcestnou. Dle jeho názoru by bylo ideální udržovat nějakou životaschopnou populaci, která by byla bez výjimky plošně regulovaná. Zároveň uvádí, že by bylo velmi dobré, aby existovalo místo, kam by se lidé mohli v případě zájmu chodit na bobry podívat. Dále dodává svůj pocit ze současné ochrany tohoto druhu, potažmo ochrany přírody obecně: *„A ono chtě nechtě, prostě ochrana přírody je pro mnoho lidí pouze dobrým byznysem a záminkou jak získat peníze pod ušlechtilou myšlenkou. V současné době, jako bohužel, nerad bych to tak řekl, ale mám pocit, že ochrana přírody je záležitostí lidí z paneláku, kteří po odpoledních a o víkendech nemají co dělat, tak přemýšlejí, do čeho budou kafrat, místo toho, aby opravdu se účastnili racionálního řešení problémů.“*

Na základě analýzy dat z dotazníkového šetření lze konstatovat, že výsledky z dotazníků se tentokrát s výsledky z rozhovorů neshodovaly. Většina respondentů z dotazníkového šetření uvedla, že by měl být bobr regulován lokálně. Konkrétně tak učinilo 23 respondentů z 34, tedy zhruba 68 %. Stejně tak biotop bobra a jeho životní projevy by měly být, dle názoru respondentů, regulovány lokálně. K tomu se přiklonilo 25 dotazovaných odborníků. Za zajímavý považují fakt, že se objevil i jeden respondent, který se domnívá, že by měl být bobr opět zcela vyhuben. Jednalo se o zástupce ze skupiny lesníků. Tato skupina se v rámci otázky výrazně vyčlenila, neboť většina jejích zástupců vyjádřila preferenci plošné regulace. Dále se objevili dva respondenti, kteří se domnívají, že bobří populace by neměla být regulována vůbec.

Graf 4: Přístup k regulaci bobří populace

11.7 Regulace bobří populace přirozenými predátory

Během rozhovorů se u několika respondentů objevila zajímavá myšlenka o regulaci bobří populace přirozenou cestou, tedy pomocí predátorů tohoto živočicha. Nikdo z odborníků nehovořil o predaci jako o účinném způsobu řešení, ale spíše jako o případné možnosti, jež je otázkou budoucího vývoje. Nicméně se domnívám, že ačkoli se v současné době nejedná o aktuální řešení situace, stojí za zmínku. Na základě rešerše literatury jsem nepředpokládala, že se toto téma během rozhovorů objeví, ovšem tři respondenti ze sedmi se o predátorech zmínili. Jedním z nich byl vodohospodář: „*A potom teda ještě je jedna velmi odvážná myšlenka, a to je ta, že máme znalost o chování bobra, která je ještě poměrně stará, a dneska se učíme, jak se ten bobr chová, a myslíme si, že to je chování bobra. Že je to vlastně bezstarostné zvíře, že vlastně nemá predátora. Skočí do vody a tam se za ním medvěd nedostane, vlk nedostane a že bobra nikdo nemůže. A má neuvěřitelně výrazný pobytový značky, kterými říká, toto je cesta, kterou já denně chodím. Proto bylo hrozně jednoduchý ho lovit. A my jsme si mysleli, že je to tím, že nemá predátora a s člověkem nepočítá. Dnes se v chráněné krajinné oblasti na Slovensku už potkal bobr s vlkem, medvědem teritoriálně. A co vím od slovenských kolegů, tak bobr najednou úplně změnil svoji etologii. On přechází do ilegality. Najednou se zjišťuje, že asi tak není, že by vlk, medvěd bobra neuložil, že asi ano. Bobr, když se s ním setká, tak najednou omezuje počty pobytových značek, chodí do vody daleko víc tajně, najednou se*

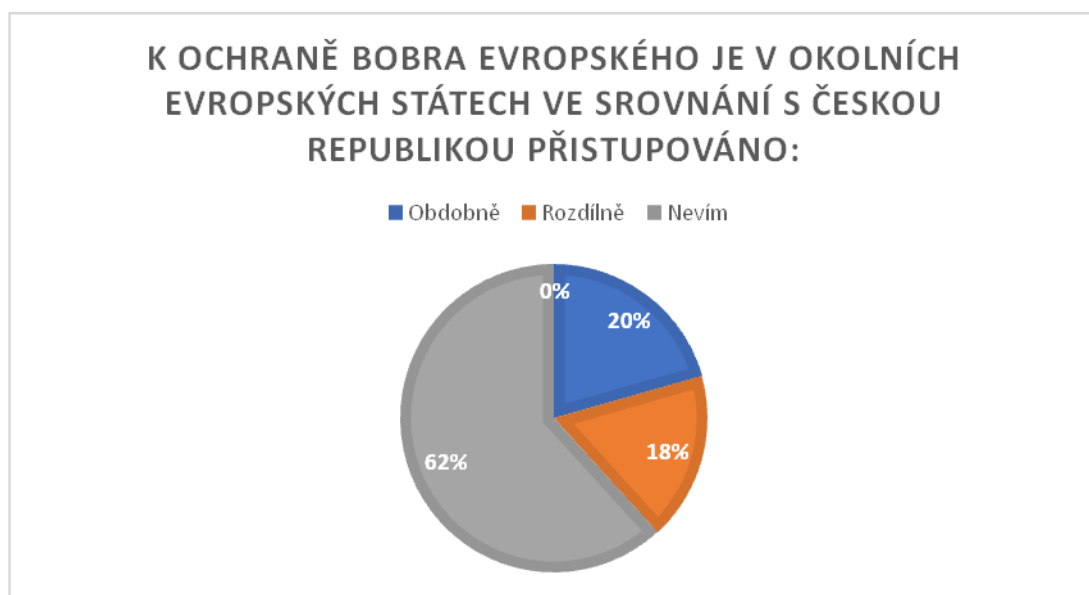
začne chovat jinak. To znamená, že pokud se do naší krajiny vrátí velké šelmy, tak nám přirozeně sníží i populaci bobra do nějakého rovnovážného stavu. Takže čím víc medvědů, tím méně škod s bobrem. Ale asi bych s tím neprosadil, zatím,“ směje se vodohospodář. Dále se znovu zmiňuje o důležitosti vnímat krajinu jako komplex, který nebude vždy podléhat ideálním představám člověka: „Když jsme zredukovali velké šelmy v naší krajině, tak ten bobr, který tam předtím byl, tak byl zřejmě výrazně ostražitější, jako kdyby si řekl, tak už tady nejsou medvědi, tak si nemusím dávat pozor. No, ale netušil, že se tím vydává člověku, kterej ho hubil způsobem, na kterej on nedokázal reagovat. Takže ta naše neznalost má ještě jako víc vrstev, a to, co my víme, je vlastně jako znalost, která je výrazně omezená tím, že ten bobr pořád nežije v přirozených podmínkách.“ Zcela jiný názor má na toto téma rybář z Pohořelic. Ten se domnívá, že vyhubení velkých šelem u nás mělo své důvody, které jsou stále aktuální, a není potřeba dalších snah o obnovení populací těchto šelem u nás. Počítat do budoucna s přirozenou predací bobra je dle něj zcestné: „Jako my zde máme absolutní absenci predátorů a to, že když jsem na jednom řízení slyšel, že mám být klidný, že už přirozené predátory bobr začíná mít, tak jsem se zeptal, jestli auto je přirozeným predátorem, a bylo mi odpovězeno, že už tady u nás začínáme mít vlky, medvědy, a tak (smích). Jako to je úplně extrém a ukazuje to úplně zcestnou ochranu těch kompetentních lidí ochrany. Ti lidi jsou v úplně jiném světě, jako já netoužím po tom, že aby když půjdeme do lesa, abychom tam potkali medvěda nebo vlka. Pokud budu mít tydlety tendence, tak si zajedu třeba do severní, východní Evropy, kde tyhleto živočišný druhy mají místo, a ne že jako přirozeného predátora bobra sem budeme introdukovat velké šelmy, které už před mnoha stoletími byly vyhubeny, protože se s nimi naši předkové střetávali a neměli zde pro tyhleto divoké šelmy místo. A to už bylo za úplně jiného osídlení, než je teď, za úplně jiného kulturního využívání té krajiny.“

11.8 Porovnání přístupu České republiky a ostatních evropských zemí

Jak z výzkumu vyplynulo, respondenti často vnímají rozdíly v přístupu České republiky v porovnání s přístupem dalších evropských států. Společným prvkem těchto přístupů je určitým způsobem bobra chránit a určitým způsobem kompenzovat škody, které způsobuje. Rozdíly jsou pak v míře ochrany a kompenzací, ve způsobu řešení, ale také například ve vnímání ochrany jako takové. Každý respondent v různých přístupech oceňuje něco jiného. Například rybář z Pohořelic oceňuje nižší míru ochrany druhu: „Já myslím, že čím víc na východ, tím víc jsou tam obyvatelé pružnější v řešení těchto problémů. Čím více na západ, tím se víc dbá na takovou tu etiku problému a neřeší se praktická podstata.“ Naopak referent životního prostředí oceňuje osvětovou a informační činnost v západních

státech: „Vidím a věřím, že to, co funguje v zahraničí, se sem časem dostane taky. Jde o to, že tam ví, třeba ti zemědělci, ti co mají třeba jabloňové sady, jak se mají vůči tomu všemu bránit. Vznikají školení, jsou brožury.“ Vodohospodář označuje v tomto tématu za klíčové vnímání ochrany přírody jako takové. Domnívá se, že v České republice je ochrana stále vnímána jako jakási součást diktátu, kdežto v Rakousku, ale i v dalších evropských zemích mají ke krajině větší pokoru: „Kamkoli vyjedete do Evropy, tak tam oni víc vnitřně vnímají tu potřebu o krajinu pečovat a berou to jako svoji zcela přirozenou povinnost. U nás je to spíše vnímáno, jako zákon nám to přikazuje, tak to dělat budeme, ale kdybychom to dělat nemuseli, tak takové hlouposti dělat nebudeme. Takže my v tom vnímání máme skluz. A my když jsme dělali s Rakušákama první projekt, tak nám říkali, že je to jako projekt change of mind, že jde jen o to, naučit se to vnímat jinak. My se třeba od nich učíme koncept bobřích poradců. Ta lokální vláda má prostě svého bobřího poradce, který když někdo má problém, oni ho tam pošlou a on poradí. To znamená, místo aby s ním bojovali, tak se mu snaží udělat PR a ty třecí plochy omezovat. Důležité je prostě to, jak ta krajina může fungovat bez nás a kdykoli to jde, tak jí to umožnit. Proč bysme to dělali za ni, když ona je tak hodná.“

Většina respondentů z dotazníkového šetření odpověděla, že nemají hlubší povědomí o zahraniční situaci, a tak nemohli přístupy v jednotlivých státech porovnat. Konkrétně se jednalo o 21 respondentů, tedy zhruba o 62 %. Nejvýraznější neznalost se projevila u zemědělců a lesníků. Zbylí respondenti se rozdělili do dvou početně vyvážených skupin, které měly protichůdné názory shodného a rozdílného hodnocení přístupu.

Graf 5: Srovnání přístupu České republiky s okolními evropskými státy

11.9 Doporučení odborníků

Tuto podkapitolu považují za jednu z nejdůležitějších. Názory odborníků a jejich konkrétní doporučení jak přistupovat k řešení této problematiky pokládám za klíčové. Jak již ale bylo zmíněno výše, jedná se o složité téma, které se týká mnoha zájmových skupin, a tak není snadné dojít ke konsenzu. Během rozhovorů se objevilo sedm různých doporučení. Výjimkou byl referent životního prostředí, který by žádná nová opatření nedoporučoval. Domnívá se totiž, že současný management ochrany bobra je relativně funkční. Zároveň dodává, že existuje celá řada nápadů, které jsou vyzkoušené a s poměrně vysokou mírou účinnosti. Hlavní důraz je nyní, dle jeho názoru, nutné klást na realizaci ověřených postupů.

Zástupci z řad lesníků a zemědělců by jednoznačně doporučovali možnost regulace bobří populace v konfliktních oblastech. Tedy konkrétně tak, aby měli povolený odstřel v případě, že jim bobr na jejich pozemcích páchá škodu. Tito respondenti se rovněž shodli na negativním hodnocení systematiky kompenzace škod způsobených bobrem. Například lesník Jiří Netík z lesního závodu v Židlochovicích uvádí, že dvakrát ročně vyčíslují škody, přičemž v roce 2012/2013 škody dosáhly rekordní částky – deseti milionů korun. Po několika návštěvách biologa, který určil, že se opravdu jedná o škodu způsobenou bobrem, jim byla krajem škoda uznána. Následně se však lesní závod o částku musel soudit s Ministerstvem financí a vyplaceno bylo pouze devět a půl milionu korun.

Zajištění dostatečné kompenzace škod uvedl jako své doporučení i další respondent – rybář z Pohořelic. Ten by ochranu bobra evropského u nás podmínil právě zajištěním finančních zdrojů na kompenzaci škod. Jeho dalším doporučením by bylo, aby se vedených správních řízení mohli účastnit pouze lidé, kteří jsou v daném problému přímo zainteresováni. V průběhu celého rozhovoru respondent několikrát zmiňoval, že hlavní problém spatřuje především ve faktu, že celý management ochrany druhu byl tvořen lidmi seshora a tzv. od stolu. Tedy lidmi, kteří nemají terénní zkušenosti, a tudíž, dle jeho názoru, ani schopnost reálně posoudit problém. Třetím doporučením tohoto respondenta je zvážení rozsahu ploch, kde se bobr bude vyskytovat. Uvádí, že střední Evropa má jedno z nejhustších zalidnění v rámci evropského kontinentu, a tudíž zde pro bobra v takovém početním zastoupení jako je nyní není místo. „*Já bych si za sebe nejvíc přál, aby k tomu problému bylo přistupováno racionálně. Abychom si uvědomili, na co naše společnost má a nemá,*“ dodává.

Jiné doporučení zmínil vedoucí správy Chráněné krajinné oblasti Pálava, Jiří Kmet. Ten by doporučoval nechat bobra fungovat v krajině před pozemkovými úpravami jako

jakéhosi ukazatele toho, jak krajina vypadala v minulosti, kde by vznikly mokřady a podobně. Na základě toho by pak následně došlo k alokaci státní půdy a nedocházelo by ke kolizi mezi ekonomickým zájmem a zájmem životního prostředí. Jiří Kmet ale uvádí, že se jedná o akademický postup a v podstatě už není možné ho realizovat: „*Nicméně stále ne celé území České republiky je už pokryté těmi pozemkovými úpravami, takže kdyby se nad tímhle tím zamysleli krajinní inženýři, myslím ti diplomovaní, nemyslím tím toho chlupatého bobra, tak bysme se možná posunulu kousek dál.*“

Za velmi zajímavé považuji vyjádření výzkumníka Aleše Vorla, který je autorem *Programu péče o bobra evropského a Průvodce v soužití s bobrem*, tedy základních souborů opatření u nás. Jak sám říká, je potřeba nějaký čas počkat, aby se opatření projevila. Co ale už nyní vidí jako potřebné, je otevření finančního titulu, jenž by umožňoval čerpat malým hospodářům peníze na prevenci před bobřími škodami, tedy například na oplocení stromů: „*To jsou relativně malý činnosti, nejsou rozhodně v řádech milionů, nejsou dokonce ani v řádech sta tisíců a oni nemají, nikdo nemá vlastně možnost o tyhle peníze si od státu říct, protože jsou to příliš jako banální položky, jo, banální projekty v podstatě. Takže rozhodně o co teďka usiluju a na čem pracujeme s Ministerstvem životního prostředí, je, aby vznikl titul, kterej by prostě otevřel cestu pro čerpání těchlectěch malej projektů na ochranu proti bobrům. Ono se to netýká jenom bobrů, týká se to i vlků a jiných problematických zvířat, třeba vyder, ale nic takovýho neexistuje a to by hodně pomohlo.*“

Poslední respondent, vodohospodář z Povodí Moravy, vyjádřil potřebu selektivní péče o bobra. Dle něj, velkoplošné vymezení zón A, B a C není vyhovující a je nutné vyčleňovat konkrétní lokality dle individuální situace: „*Jako jestli si člověk může postěžovat, tyto věci se tady řešily před, to je možná deset let, kdy se stanovovaly ty zóny nakládání s bobrem. My jsme měli představu, že to vznikne tak, že prostě řeknou ano, tak na těchto patnácti kilometrech bobra necháte, na těchto ho budete tolerovat a sem prostě nesmí páchnout. Dopadlo to tak, že si jižní Čechy vyvzdorovaly, že už mají vydru a rybníky, takže v celých jižních Čechách nesmí být bobr a všude jinde být může. Což je přesný opak toho, k čemu to mělo směřovat, k té selektivní péči o bobra. Prostě máme území, kde bobra velkoplošně nemáme, a máme území, kde ho velkoplošně máme a nemůžeme s tím nijak pracovat. Takže ta metodika, o kterou my se chceme pokusit, je říct prostě ne, jižní Čechy nic a zbytek jo. Řekneme jak řešit, že mám bobří louku, ale pod touhle lokalitou už třeba dělá škody, tak tam už ho budu vyhánět. Vlastně já mu umožním, aby v té lokalitě mohl žít, ale budu ho směřovat tam, kde nedělá škody. Prostě není možný k tomu dlouhodobě přistupovat velkoplošně. To znamená, všude musí být míra jak toho bobra usměrňovat.*“

Jelikož jsem v rámci dotazníků opět nechtěla respondentům podsouvat jednotlivá doporučení, koncipovala jsem otázku jako otevřenou. Bohužel ne všichni na ni odpověděli, a tak byl vzorek odpovědí značně snížen. Zmíněná doporučení se však shodovala s doporučeními zjištěnými během rozhovorů. V osmi případech se objevilo doporučení regulace bobří populace v konfliktních oblastech, v sedmi případech to bylo zlepšení systému náhrad škod a v pěti případech pak osvětová činnost. V menší míře se pak objevovaly doporučení změny v zonaci diferencované ochrany a zajištění financí na prevenci předcházení škod.

11.10 Hodnocení vztahu obyvatel k bobrovi

Vztah obyvatel k bobrovi byl rozebírán v teoretické části práce v rámci sociálního a kulturního aspektu. Přístup k bobrovi se historicky velmi měnil a po jeho druhém návratu je na něj nahlíženo opět jinak. Cílem mého výzkumu nebylo zkoumat vztah obyvatel k bobrovi jako takový, nýbrž zjistit, jak vnímají tento vztah zainteresovaní odborníci. Toto zjištění následně sloužilo především jako vstupní brána k návrhům řešení jak v této problematice postupovat. Na základě rešerše literatury a aktuálních zpráv o konfliktních situacích s bobrem u nás jsem předpokládala, že dotazovaní odborníci se shodnou na negativním vnímání bobra širokou veřejností. To se potvrdilo u čtyř ze sedmi odborníků. Ti se jasně shodli na tom, že tento vztah vnímají velmi negativně až xenofobně. Například zástupce zemědělců vypověděl, že lidé často berou bobra pouze jako živočicha přinášejícího námahu a starosti: „*Prostě to se řekne bobr a lidi viděj problém.*“ Dále se objevily výpovědi typu: „*Ze začátku to byla pro ně vzácnost, ale dneska fakt lidi vidí ty škody a les, jak je zničen, tak lidi už ho mají až až.*“ Nebo: „*Já bych řekl, že začíná být dost negativní, protože, jak už jsem zmiňoval, když budu mít dům pod provrtanou protipovodňovou hrází, tak se mi moc dobře spát nebude...A máme moc práce před sebou, jestli chceme s tímhle živočichem tady existovat.*“ Zbylí tři respondenti nevnímali tento vztah až tolik negativně. Jiří Kmet z Chráněné krajinné oblasti Pálava hovořil rovněž o ovlivňování nespokojenou menšinou populace, která se s bobrem dostává do konfliktu: „*Ono to je vidět u řady lidí tady na jižní Moravě, protože myslivecká veřejnost patří asi k těm, kteří budou vždycky tvrdit, že bobry je potřeba střílet, eliminovat ho, ale ony ty škody nejsou tak zásadní. Ona ta naše zemědělská krajina ve vztahu k tomu kolik škod ten bobr udělá, si myslím, že to rozhodně není jako nic tak hrozného.*“ Další respondent, referent životního prostředí, se domnívá, že situace není až tak špatná, a naopak zmiňuje případ, kdy lidé byli z bobří přítomnosti nadšeni: „*Třeba tady v Brně to byla velká atrakce, myslím, na Svatce jsme ho měli a lidí se nebál. Lidi kolem něj jezdili na kolečkových*

bruslích a prostě byl to kámoš.“ Ačkoli jasná shoda mezi respondenty na toto téma nenastala, dá se konstatovat, že obecně se přiklánějí spíše k negativnímu vnímání tohoto živočicha. Aleš Vorel k tomuto ještě dodává, že tento vztah je regionálně velmi proměnlivý: *„Tam, kde jsou bobří čerstvě, tak jsou lidi nadšení. Tam, kde jsou pět let, tak jsou lidi zděšení, co všechno to zvíře umí, a tam, kde jsou patnáct, dvacet let, tak mávnou rukou a říkají, ať si tady blbnou a mají k nim takovej, řekněme racionální přístup, hele, odsud potud je to moje bobře, tady se budu starat o to, abys tady nebyl, a co budeš dělat ve zbytku, je mi jedno, jo.*“ Uzavírá to konstatováním, že ačkoli se vztah k těmto živočichům stále vyvíjí a mění, domnívá se, že celý tento průběh vývoje směřuje k přijetí bobra jako součást krajiny. I přes různé konflikty, které přítomnost tohoto živočicha může přinášet, lidem nezbude nic jiného, než přijmout přítomnost bobra jako nezvratitelný fakt.

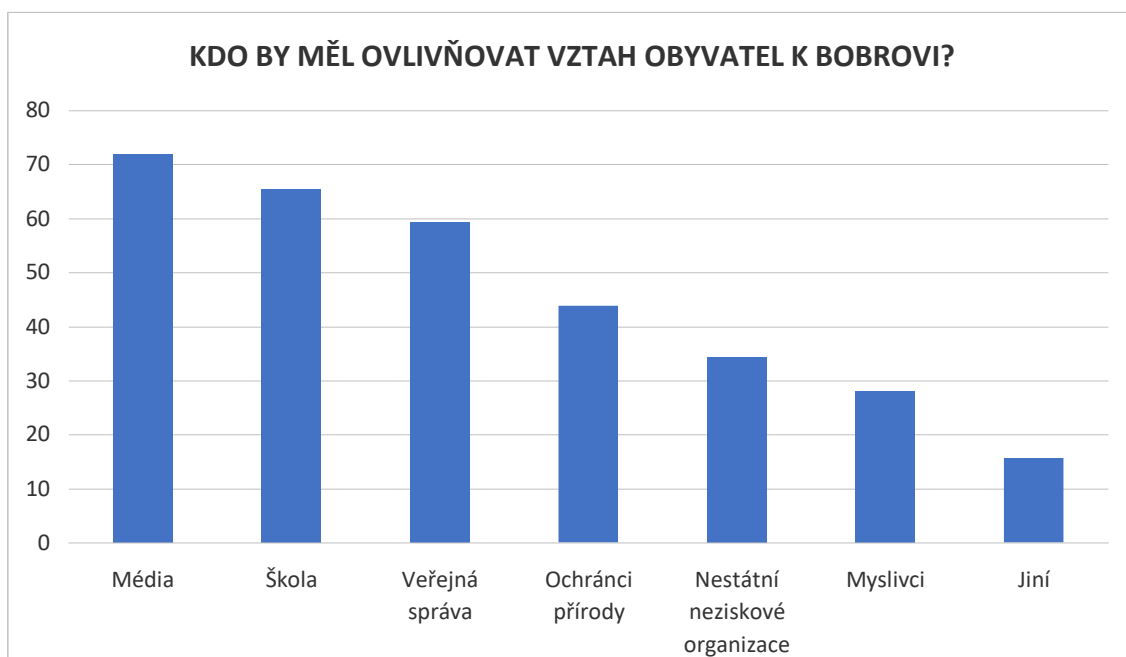
V rámci vyhodnocených dotazníků bylo zjištěno, že ani další dotazovaná skupina respondentů nemá zcela jasno v tom, jak hodnotit vztah obyvatel k tomuto živočichovi. Na základě svého názoru se totiž rozdělili do třech početně vyrovnaných skupin, které hodnotily vztah pozitivně, ani pozitivně, ani negativně a negativně. Z tohoto vyplývá, že ani z těchto dat se nelze jednoznačně přiklonit ke konkrétnímu hodnocení.

Než dojde k výše odhadovanému scénáři přijetí bobra jako integrální součást naší krajiny, je nutné se této problematice věnovat, neboť to, jak je bobr vnímán širokou veřejností, je poměrně podstatný problém. Z tohoto důvodu jsem se v rámci svého výzkumu snažila získat informace o tom, zda je dle odborníků možné nějakým způsobem tento vztah cíleně ovlivnit a případně kým. Cílem tedy bylo prozkoumat možnosti případného řešení zlepšení vztahu obyvatel k tomuto zvířeti. Na základě dat pořízených během rozhovorů mohu konstatovat, že všichni dotazovaní se jednoznačně shodli, že tento vztah určitě cíleně ovlivnit jde a dá se pracovat na jeho zlepšení. Stejně tak tomu bylo i u respondentů z dotazníkového šetření, kteří se v drtivé většině shodli na možnosti ovlivnění vztahu, konkrétně to bylo 32 respondentů z 34 dotazovaných. Během rozhovorů pak bylo uvedeno hned několik názorů jak nastolit pozitivnější vztah široké veřejnosti k bobrovi. Společně s osvětou se nejčastěji objevil názor, že nejvíce by pomohl dobře nastavený systém náhrad škod, který by zajistil dostatečnou kompenzaci poškozeným. Ti by pak navíc neměli důvod vnímat přítomnost bobra tolik negativně a zároveň šířit tento negativní pohled, čímž by se zamezilo ovlivňování většinové skupiny populace. Často se totiž stává, že většina populace, která se s bobrem nedostává do styku a nemá o bobří problematice ani potuchy, si vytváří negativní názor právě na základě ovlivňování nespokojenými menšinovými skupinami, které se s bobrem do střetu dostávají. Je tedy důležité cílit především na tyto menšinové skupiny. Tento názor zastává například Aleš Vorel: *„Hodně*

by pomohlo, a to už jsem taky zmiňoval, a to je obecně ten dobrý systém náhrad škod, tak aby všichni ti dotčení mohli čerpat náhrady, aby prostě věděli, že s tím bobrem se tady počítá, a proto jim to škody budou nahrazeny. Jo, to je prostě to, co tady ještě chybí. Třeba, jak jsem zmiňoval, tak dobrý model na tohle mají v tom Bavorsku, takže prostě v tom by se Česká republika měla posunout a to by pomohlo.“ Dle odborníků by zkrátka dotčení lidé, kteří se s bobrem a jeho činností dostávají do styku a kterým přítomnost bobra určitým způsobem znepríjemňuje život nebo pracovní činnost, měli mít jistotu dostatečné kompenzace. V případě, že jsou přítomností bobra nějakým způsobem poškozoováni, by měli cítit podporu státu. *„Vztah jde určitě ovlivnit pozitivně. Právě to bude záležet na tom dát těm lidem šanci a naději vlastně na právo domáhat se svých práv. Protože když ten člověk bude cítit na jedné straně legislativní tlak, tak na druhé straně, když bude v legislativě i cítit oporu, že v případě, že já se s ním budu dostávat do problému, tak se mám relevantně kam odvolat, tak asi tahle jistota je ta nejvyšší devize, kterou můžeme pro nápravu vztahu udělat,“* uvádí rybář. Zástupce zemědělců je rovněž tohoto názoru a k tomu ještě zmiňuje potřebu regulace bobří populace. Zároveň dodává, že za současné situace se nediví, že vztah obyvatel k bobrovi je takto vyhocený: *„Jako pokavad' se bobr zreguluje a nastaví se systém tak, aby s tím nebyly takové problémy, tak se logickylepší i vztah lidí k němu. Takhle vám většina řekne, že by ho vystříleli a já jako se nedivím.“* Se zmíněnou regulací populace souvisí i nápad lesníka Jiřího Netíka z Lesního závodu Židlochovice. Ten se domnívá, že vztahu obyvatel k bobrovi by prospělo takové vymezení území, kde by se tento živočich nedostával do střetu s lidskými zájmy. V průběhu rozhovoru lesník totiž narážel na myšlenku, že toto zvíře je u nás přemnoženo. V rámci zmiňovaného vymezení prostoru uváděl lesník bobrovny, které na našem území dříve fungovaly. Nicméně dodal, že předpokládá samovolnou regulaci bobří populace nemocí, a příroda si tak, dle jeho slov, poradí sama. Vodohospodář a vedoucí správy Chráněné krajinné oblasti Pálava jsou přesvědčeni, že největší službu udělá osvětová a pedagogická činnost. Je potřeba lidem vysvětlit, že: *„...on opravdu není tak zlý a mohl by pro nás udělat velkou službu a já si fakt myslím, že ta služba by mohla být. Ono se to ukáže s postupným vysycháním krajiny, jo, on vlastně dokáže zadržet vodu, dokáže tou svou přeměnou té krajiny udělat větší rezervoáry vody, než tady jsou. Takže, kdyby se na tadytuhle strunu zahrálo a lidem se ukázalo, že tohle zvíře je v podstatě tvůrcem mokřadů, tak bysme se mohli posunout kousek dál,“* uvádí Jiří Kmet. Dále zmiňuje, že aktivita na tomto poli by měla vzejít ze dvou směrů. Jednak od environmentalistů, ochranářů a biologů a dále pak přes vzdělání, to znamená ze škol. *„Do těch škol to můžeme dostat zase jenom my. Otázka je samozřejmě čas a prostor věnovat se téhle problematice, protože tady přeci jenom*

podobných problémů řešíme spousta, ale my se o to snažíme, prakticky se o to snažíme. Snažíme se ukázat, že to zvíře sem patří, ale jenom v rámci svých omezených možností,“ pokračuje. Jak Jiří Kmet uvedl v průběhu rozhovoru, diskutování o bobrovi s veřejností se ochranáři věnují na různých přednáškách a exkurzích, v rámci nichž se snaží právě o osvětu v tomto tématu. Vodohospodář David Veselý k tomuto zmiňuje, že je opravdu potřeba dělat bobrovi jakéhosi advokáta, který vysvětlováním zamezí jednostrannému pohledu na jeho přítomnost v krajině. Rovněž říká, že tuto činnost by do svých rukou měli vzít představitelé ochrany přírody, konkrétně zástupci z Agentury ochrany přírody a krajiny, ale je potřeba také zajistit dobrý systémový přístup na nižších úrovních správy: *„A kdo by k tomu měl mít dobrý přístup, jsou ti správci. To znamená, když někdo přijde za lesníkem, za vodohospodářem, tak on by mu neměl říct, taky si myslím, Františku, že to je svině, ale měl by mu říct, hele, podívej se, já vím, že je to blbý, ale musíme se na to koukat z jinýho pohledu, s bobrem se učíme žít. A pak samozřejmě je to věc asi nějaké té občanské struktury. To znamená, je potřeba mít odbornou základnu, to je Agentura ochrany přírody, Ministerstvo životního prostředí, je potřeba motivovat a učit vzdělávat správce, zejména vodohospodáře a lesníky, protože tam ten kontakt s bobrem je největší, a vytvářet prostě nějakou státní podporu ke vzniku nebo k podpoření té regionální sítě, což zase, dalším důležitým prvkem jsou obce.“* Rovněž referent životního prostředí z Brna se domnívá, že osvěta je jednou ze základních činností, které by mohly pomoci. Nicméně uvádí ještě další, dle něj stěžejní, návrh na zlepšení vztahu k bobrovi, a to sice využití potenciálu mediálního obrazu tohoto zvířete. V rámci toho zmiňuje aktuální úspěšný dokument *Planeta Česko*: *„Hromada lidí prostě jezdí na ty výlety, dívá se po hradech, máme v televizi programy, které opravdu dokážou nalákat na tyhle pamětihodná místa, i na ta přírodní. Teďka vznikl film Planeta Česko, jestli se nepletu, a lidi jsou prostě nadšení a ten bobr do toho beze sporu patří. A když lidi budou mít nějakou masáž mediálních zpráv, tak je to zasáhne taky. Takže ten potenciál v těch médiích vidím velký.“*

Potenciál médií byl rovněž vysoce hodnocen v rámci dotazníkového šetření. V otázce: *Kdo by měl ovlivňovat vztah obyvatel k bobrovi?* se sedmi možnostmi odpovědí, zaškrtno možnost média 23 respondentů z 34. Média se tak stala nejčastěji volenou odpovědí. Na druhém místě se umístila škola, na třetím pak veřejná správa. Pět respondentů rovněž zaškrtno možnost *jiní* a následně ve dvou případech uvedli konkrétně Ministerstvo zemědělství, zbylí tři nechali kolonku prázdnou. Respondenti v této otázce měli možnost vybrat více odpovědí. Pro zajímavost níže přikládám graf, který znázorňuje procentuální zastoupení jednotlivých zvolených odpovědí.

Graf 6: Cílené ovlivňování vztahu obyvatel k bobrovi

Z dotazníku pak také vyplynulo, že většina dotazovaných preferuje cílit aktivitu na všechny, nikoli pouze na jednotlivé vybrané skupiny. Především pak ale na děti a mládež, dále pak na skupiny, které přicházejí s bobrem do konfliktních situací.

11.11 Hodnocení zonace diferencované ochrany

Zonace diferencované ochrany je jakousi základní kostrou pro koncepci *Programu péče o bobra evropského* u nás. Spočívá v rozdělení území České republiky do tří zón (A, B, C) dle míry ochrany tohoto druhu a charakteristik dané oblasti. Podrobně je zonace diferencované ochrany popsána v teoretické části práce, konkrétně v kapitole 6 PROGRAM PÉČE.

V rámci výzkumu jsem se snažila zjistit, jak moc je mezi odborníky rozšířeno povědomí o zonaci a jaký postoj k ní zaujímají. Zajímalo mě, zda je, dle jejich názoru, zpracována dobře a co jim případně na koncepci zonace vadí. Jelikož se jedná o stěžejní bod *Programu péče*, a tím i rozhodování o bobří populaci, bylo mým cíle dovtípit se, zda si odborníci myslí, že zonace udává správný směr managementu ochrany tohoto živočicha. Ještě před začátkem výzkumu jsem se domnívala, že dotazovaní respondenti budou díky zainteresování do problému s bobří přítomností koncept zonace diferencované ochrany bez výjimky znát. Na základě rozhovorů jsem zjistila, že o zonaci slyšelo šest respondentů ze sedmi dotazovaných. Z šesti respondentů, kteří o zonaci slyšeli, však dva neměli hlubší povědomí o její charakteristice, tudíž se nemohli vyjadřovat k jejímu hodnocení. Názorový

postoj k zonaci tak bylo možné v rámci rozhovorů zkoumat pouze na čtyřech odbornících. Jak ze získaného vzorku výpovědí vyplynulo, dva respondenti hodnotí koncept zonace negativně. Jedním z nich je rybář z Pohořelic, který uvádí: *„Zonace byla udělaná velmi amatérsky, od stolu, lidma, který jsou od dané zóny velmi daleko.“* Ve své kritice vychází především z faktu, že nejefektivnější je, dle jeho názoru, získávat informace na lokální úrovni, v místě výskytu problému, což se ale v současnosti neděje. Domnívá se, že největší chybou je, že vlastní detaily zonace nespádají do kompetence správních orgánů místní ochrany: *„Ted'ka je to tak, že vlastně ta nálevka je obrácená. Shora něco přiteče někam dolů a už to není šance změnit, ale aby opravdu se to dalo postihnout, kde ten živočich místně působí škodu, nepůsobí škodu, to nelze. Tyhle ty informace prostě musí přijít zezdola, ale od subjektů, třeba od zaměstnanců těch městských úřadů, kteří mají nějakou odpovědnost. V žádném případě ne od nějakých placených nevládek, nejrůznějších soudních znalců a tak, protože tady je, kdo platí, ten má pravdu. V případě, a to tak je, že Ministerstvo životního prostředí chce mít pozitivní reference na bobra, tak si zaplatí odborníka, aby udělal průzkum. Tak odborník udělá průzkum, jak se věci mají, a když ví, že je tlak toho živočicha chránit, no tak ten posudek napíše tak, že vyzní jakoby líp, že ty škody jsou menší, a nikdo mu nedokáže, že to udělal cíleně, protože opravdu to posouzení těch škod je tak strašně subjektivní, že při sebelepší vůli na ně v daný okamžik při vypracování toho posudku nemusíte narazit.“*

Další, kdo v zonaci vidí silné nedostatky, je vodohospodář z Povodí Moravy. Jeho negativní názor k vyčlenění jednotlivých zón byl detailně popsán již v kapitole *11.9 Doporučení odborníků*. Tento respondent je zastáncem individuálního přístupu k členění jednotlivých lokalit, v čemž se shoduje s respondentem ze zástupců rybářů. Uvádí, že k této problematice nelze dlouhodobě přistupovat velkoplošně.

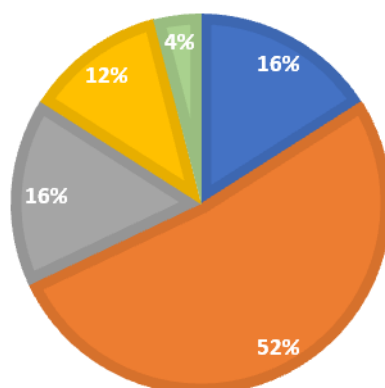
Naopak pozitivní názor na zonaci diferencované ochrany má referent životního prostředí. Ten uvádí, že rozumí důvodům, proč a jakým způsobem byla zonace zpracována, a budoucnost ukáže, jak se situace vyvine. Čtvrtým a zároveň posledním respondentem, který v rámci rozhovorů hodnotil koncept zonace diferencované ochrany, byl Aleš Vorel. Jelikož se jedná o zkušeného odborníka, a především o hlavního autora celého *Programu péče*, považují jeho vyjádření za velmi obohacující. On sám hodnotí zonaci pozitivně, ačkoli ví, že mnoho lidí na ni pohlíží negativně. V rámci problematiky zonace diferencované ochrany uvádí dvě slabá místa, o která se vedou spory: *„Vede se permanentní diskuse, jestli je vhodný dělat zónu A na tý jižní Moravě, že jo, ten soutok s nivou Dyje a tak dál, ale z pohledu vlastně jako biologického a environmentálního je to velmi cenný území, který má prostě parametry toho být národním parkem a tak dál, což*

prostě by tomu území pomohlo, ale jsou tam hospodářský zájmy a ty se mezi sebou tlučou a jsou tam i nějaký ty hospodářský rizika s povodněma. Čili tam se vede debata a tam já jsem furt zastáncem toho, že tam ten bobr prostě patří do těch luhů. Proč by nemohl bejt v luzích, který jsou, řekněme, pro něj u nás zcela optimální.“ Druhá kontroverzní plocha je oblast na Šumavě, kde se bobří šíří z území národního parku do rybníčních pánví, kde jsou silně nežádoucí: „Ta zóna C zahrnuje vlastně i Národní park Šumava, Chráněnou krajinnou oblast Šumava a problém je ten, že vlastně pokud máme zónu C proto, aby v rybníčních pánvích nebyli bobří, tak bysme neměli v rámci celého povodí ty bobry mít. Ale v rámci toho povodí je národní park, kterej tvrdí, a má na to právo, že národní park je tady od toho, aby tam nedocházelo k žádněj jako příliš markantní vlivům od člověka, což střílení bobrů by bylo teda jako fatální zásah do národního parku. Jo a to jsou věci, který prostě do sebe nepasujou...mít tam silnou populaci nahoře na toku, ze který prostě permanentně ty nový jedinci se šířej rovnou do těch rybníčních pánví, to je prostě bohužel blbá varianta, ale vymyslet to líp nešlo, no. Tak to je druhá věc, která řekněme, že na ty zónaci není dobrá, dokonalá.“

V rámci dotazníkového šetření byla zaznamenána poměrně vyšší znalost konceptu zonace diferencované ochrany. Tu uvedlo 25 respondentů z 34 dotazovaných, tedy zhruba 74 %. Z těchto 25 respondentů uvedlo zdroj své znalosti 21 z nich. Nejčastěji byla uváděna profesní znalost vyplývající z pracovní činnosti, seminářů a přednášek. Tu uvedlo 11 respondentů. Dále to byla znalost vycházející z publikací, což uvedlo 6 respondentů. Ve třech případech se pak jako zdroj objevila Agentura na ochranu přírody a krajiny, v jednom případě správa Chráněné krajinné oblasti Český les. Cílem však primárně bylo zjistit, jak respondenti hodnotí koncept zonace. Zde se výsledky rozcházejí s výsledky z rozhovorů, neboť zonace byla hodnocena v rámci dotazníků z větší části pozitivně. Jak nastiňuje níže přiložený graf, 17 respondentů z 25 vnímá současný koncept zonace diferencované ochrany kladně.

KONCEPT ZONACE DIFERENCOVANÉ OCHRANY JE VNÍMÁN:

■ Velmi pozitivně ■ Spíše pozitivně ■ Ani pozitivně, ani negativně ■ Spíše negativně ■ Velmi negativně

Graf 7: Hodnocení zonace diferencované ochrany

Na závěr kapitoly uvádím vyjádření odborníka Aleše Vorla, který se domnívá, že si prostě člověk musí na soužití s bobrem zvyknout neboť přítomnost bobra ve střední Evropě zákonitě musí být podmíněna kompromisem. „Jo, zděšení panuje tam, kde je to nový a ty lidi vědej, že najednou bobr kácí stromy, ale vždyť lidi taky kácí stromy. Jako co je na tom špatného, že jo. Když povodí vykáčí pět kilometrů břehu řeky, tak nikdo neřekne ani popel, ale kdyby to udělal bobr, tak je to strašnej průser. Tak se to píše v celý zemi, ve střední Evropě, ve všech státech okolo, že bobři zničili pět kilometrů břehu, ale když to udělá povodí, tak na to jsme zvyklí, že jo, ale nejsme zvyklí na toho bobra. Je potřeba si jenom na to zvyknout a vydržet ty vášně a tenze, který ve společnosti jsou, než se tomu bobrovi můžem přestat věnovat a než ho přestanem chránit. Protože když to povolíme teď, tak vlastně tyhle ty negativní situace převážej a ten člověk proti tomu bobrovi půjde a to je fakt prostě,“ uzavírá Aleš Vorel.

12 ZÁVĚR

Ve své práci jsem se pokusila představit příběh bobra evropského, kontroverzního živočicha s neobvyklou historií. Od počátku bylo cílem mé práce komplexně zmapovat situaci související s přítomností tohoto druhu na území České republiky. V teoretické části předkládané práce jsem se věnovala vývoji této situace od historie po současnost a dále jednotlivým aspektům přítomnosti bobra evropského u nás. V praktické části jsem pak představila svůj výzkum týkající se postojů zainteresovaných odborníků k současnému výskytu bobří populace na našem území. Klíčovou částí empirické části práce bylo představení důležitých zjištění, které jsem interpretovala na základě získaných dat z provedených rozhovorů a dotazníkového šetření. Výzkum potvrdil mou domněnku, že postoje k tématu současné přítomnosti bobří populace u nás jsou mezi klíčovými odborníky často velmi rozpolcené. Ačkoli se respondenti shodli, že bobr evropský na naše území patří, jeho přítomnost v současném početním zastoupení vyvolává mezi dotazovanými názorové rozpory. Na základě toho nelze jasně konstatovat, zda odborníci vnímají přítomnost aktuální bobří populace u nás pozitivně nebo negativně. Již tato prvotní zásadní informace jasně demonstruje, že najít mezi odborníky v rámci výzkumu názorovou shodu nebylo jednoduché. Navíc tuto informaci pokládám za velmi překvapující z toho důvodu, že se jedná o živočicha, který byl na našem území hned dvakrát zcela vyhuben. V souvislosti s tím je nutné zmínit, že nebyla potvrzena korelace mezi negativním vnímáním přítomnosti bobra a množstvím času, které mu musí odborníci věnovat.

Z provedeného šetření bylo možné zjistit, co považují dotazovaní odborníci za nejdůležitější pozitiva a negativa spojená s bobří přítomností a jak je hierarchizují dle jejich důležitosti. Za nejzávažnější negativum bylo vyhodnoceno narušování protipovodňových hrází a hrází rybníků. Dále následovaly škody na vodních dílech a technickém vybavení vodních děl, škody na plodinách a trvalých porostech a ubírání hospodářského prostoru. Nejméně závažné avšak často uváděné negativum byla změna břehových porostů. V tomto tématu se výsledky z rozhovorů zcela shodovaly s výsledky z dotazníkového šetření.

V rámci uskutečněných rozhovorů se dotazovaní odborníci až na jednoho shodli, že s přítomností bobra se pojí i určitá pozitiva. Za nejdůležitější bylo vyhodnoceno obnovení původního druhu v krajině. Dále to bylo takzvané inženýrství bobra, které, jak někteří odborníci uvedli, dokáže státu ušetřit poměrně velké finanční částky. Následně to bylo zvyšování biologické rozmanitosti a méně často uváděné pozitivum – vznik estetických

prvků v krajině. Dotazníkové šetření pak odhalilo více respondentů, kteří se domnívají, že bobří přítomnost nepřináší žádné klady, konkrétně se jednalo o 9 respondentů, tedy o necelou třetinu dotazovaných. Objevila se také lehce pozměněná hierarchizace pozitiv. Nejlépe hodnocené bylo zvyšování biodiverzity a až následně obnovení původního druhu v krajině a krajinné inženýrství bobra.

Co se týká vyhodnocení přístupu státní ochrany k ochraně tohoto druhu, objevily se velice rozličné názory. Od pozitivního hodnocení až po extrémně negativní. Nejčastěji byl vytýkán špatný systém náhrad škod působených bobry. V tomto tématu došlo k jasné shodě výsledků z rozhovorů a dotazníkového šetření.

Názorová rozpolcenost mezi respondenty panovala i u otázky regulace bobří populace na našem území. Na základě výzkumu je možné konstatovat, že odborníci se shodli na nutnosti regulace. Rozpor však nastal v otázce, zda zastávají regulaci lokální nebo plošnou. Z rozhovorů vyplynulo, že čtyři respondenti preferují regulaci lokální, zbylí tři pak regulaci plošnou. V dotazníkovém šetření se však respondenti jasně přiklonili k regulaci lokální. Obecně lze tedy v rámci tohoto výzkumu konstatovat, že respondenti zastávají lokální regulaci bobří populace.

Z výzkumu dále vyplynulo, že dotazovaní odborníci vnímají rozdíly v přístupu k bobrovi u nás v porovnání s přístupem ostatních evropských zemí. Společným prvkem jednotlivých přístupů je určitým způsobem bobra chránit a určitým způsobem kompenzovat škody, které působí. Respondenti zmiňovali Pobaltské státy, Rakousko, Německo a konkrétně pak Bavorsko, ovšem výraznější shoda se mezi nimi ve vzorovém modelu pro Českou republiku neobjevila.

V rámci výzkumu mě dále zajímalo, jak by dotazovaní odborníci doporučovali přistupovat k problematice bobra. Objevilo se sedm různých návrhů, konkrétně: možnost regulace bobří populace v problematických oblastech, zvážení rozsahu ploch vymezených pro bobry, zlepšení systému náhrad škod, rozhodování na nižší úrovni správy, fungování bobra v krajině před pozemkovými úpravami, otevření finančního titulu, který by umožňoval čerpat malým hospodářům finance na preventivní opatření, a dále selektivní péče o bobra související se zonací diferencované ochrany. Ačkoli jsou některá z těchto doporučení těžko realizovatelná, mohla by alespoň některá z nich sloužit jako podklad k budoucí diskusi nad případnými změnami. Jedná se skutečně o složitou problematiku. Aby však bylo možné dojít k určité harmonizaci, je důležité naslouchat všem zainteresovaným skupinám.

Jedním z cílů výzkumu bylo také zjistit, jak odborníci vnímají vztah obyvatel k bobrovi a především jak tento vztah cíleně pozitivně ovlivnit, je-li to možné. Většina

odborníků, kteří se zúčastnili rozhovorů, se shodla, že tento vztah vnímají negativně. V rámci dotazníků se respondenti v této otázce rozdělili do početně vyrovnaných skupin. Na čem se většina respondentů z celého výzkumu shodla, byla možnost cíleného ovlivňování tohoto vztahu. Objevilo se pak hned několik názorů jak docílit pozitivních změn. V rámci rozhovorů byla opakovaně uvedena nutnost zlepšení systému náhrady škod a možnost regulace bobří populace v konfliktních oblastech. Dále to byla osvětová a pedagogická činnost, rovněž byla zmíněna důležitost využití mediálního obrazu. Jak dále z rozhovorů vyplynulo, aktivita by měla vycházet především ze sféry ochrany přírody a školství. Z dotazníků byla jako nejdůležitější v tomto tématu vyhodnocena právě sféra médií, následně škol a veřejné správy.

Poslední zkoumaná otázka, na kterou jsem se snažila získat odpověď, se týkala hodnocení zonace diferencované ochrany. Jak jsem bohužel později zjistila, část odborníků o zonaci neměla hlubší povědomí nebo o ní dokonce vůbec neslyšela. V rámci rozhovorů to byli 3 respondenti ze 7 dotazovaných, hodnotit ji tedy mohli jen někteří. Mezi odborníky, kteří zonaci mohli hodnotit, následně vznikla názorová propast. Během rozhovorů hodnotili dva respondenti zonaci pozitivně a dva negativně. Zonaci bylo vytknuto nevhodné vyčlenění zón a opomíjení konkrétních místních potřeb. V rámci dotazníkového šetření pak koncept zonace neznalo 9 odborníků z 34 dotazovaných. Zbýlých 25 respondentů, kteří zonaci mohli hodnotit, byli názorově sjednocenější a většinově se shodli na pozitivním hodnocení zonace.

Jak je často uváděno v literatuře, téma přítomnosti bobří populace u nás ještě bude muset být předmětem dlouhé debaty. Domnívám se, že zjištěné výsledky mohou částečně přispět jako podklad k odborné diskusi o tom, jak do budoucna přistupovat k problémům, které přítomnost bobří populace přináší. Předloženy byly informace nejen o názorech a prioritách jednotlivých odborníků, ale částečně také o jejich znalostech souvisejících s tématem. Díky tomu je možné poukázat na jednotlivé nedostatky ve vědomostech respondentů a někdy také mylná přesvědčení, která mohou mít za následek negativní pohled na přítomnost druhu. Ačkoli výzkum nebyl založen na vysokém počtu respondentů, byli osloveni klíčoví odborníci ze všech zainteresovaných skupin, kteří poskytli základ pro komplexní kvalitní výsledky. Jak ovšem z provedeného šetření vyplývá, bude velmi obtížné hledat jednotlivá řešení, která by vyhovovala všem účastnícím se skupinám, neboť názory odborníků jsou často zcela rozdílné.

13 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ANDĚRA M.; HORÁČEK I. 2005. *Poznáváme naše savce*. 2. vydání. Praha: Sobotáles. 327 s. ISBN 80-86817-08-3

ANDRESKA J. 1987. Rybářství a jeho tradice. In ČENĚK M. 2011. *Bobři*. 1. vydání. Praha: Národní zemědělské muzeum Praha. 89 s. ISBN 978-8086874-29-6

ANDRESKA D.; ANDRESKA J. 2014. Bobr 2014: Chráněný i nežádoucí. In: *Vesmír.cz* [online]. 13.11. [cit. 27.2.2018]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/on-line-clanky/2014/11/bobr-2014-chraneny-nezadouci.html>

ANONYMOUS 1999. Důvodová zpráva k návrhu zákona o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy. In UHLÍKOVÁ J. a kol. 2015. Analýza třináctiletého období poskytování náhrad škod způsobených bobrem evropským. *Ochrana přírody* [online]. 2, 12-17 [cit. 17.2.2018]. ISSN 1210-258X. Dostupné z: www.casopis.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/analyza-trinactileteho-obdobi-poskytovani-nahrad-skod-zpusobenych-bobrem-evropskym/

BALBÍN B. 1986. Krásy a bohatství české země. In ČENĚK M. 2011. *Bobři*. 1. vydání. Praha: Národní zemědělské muzeum Praha. 89 s. ISBN 978-8086874-29-6

BECKER B.; KNEIFEL J. 2014. Správa ploch – péče o hráze a pobřežní dřeviny. In *Management péče a předcházení škodám na hraničních vodách*. Břeclav: Povodí Moravy a viadonau. 46 s.

BUCHAROVÁ J. 2016. Bobři boří naše hráze. Umí stavět lepší?. In: *Ireceptář.cz* [online]. 27.10. [cit. 1.4.2018]. Dostupné z: <https://www.ireceptar.cz/zvirata/drobnisavci/bobri-bori-nase-hraze-umi-stavet-lepsi/>

CAVE J. 2016. Is Beaver Butt Really Used To Flavor Your Desert? Here's What You Should Know. In: *Huffingtonpost.com* [online]. 24.3. [cit. 6.2.2018]. Dostupné z: https://www.huffingtonpost.com/entry/beaver-butt-might-be-in-your-ice-cream-heres-what-you-should-know_us_56f1a037e4b09bf44a9ed259

CÍLEK V. 1998. Mysl bobra: Chtěli jsme chránit bobra, protože staví hráze a kanály jako stejně jako my. *Vesmír* [online]. 77, 404 [cit. 6.3.2018]. ISSN 0042-4544. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1998/cislo-7/mysl-bobra.html>

ČENĚK M. 2011. *Bobři*. 1. vydání. Praha: Národní zemědělské muzeum Praha. 89 s. ISBN 978-8086874-29-6

DAVID P.; SOUKUP V. 2009. *Velká turistická encyklopedie. Vysočina*. 1. vydání. Praha: Euromedia. 360 s. ISBN 978-80-242-2580-7

DOLEŽAL J. X. 2014. Co má společného bobr s teroristou z Hamásu aneb Zhoubný kult slabšího. In: *Reflex.cz* [online]. 13.8. [cit. 2.4.2018]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/58230/co-ma-spolecneho-bobr-s-teroristou-z-hamasu-aneb-zhoubny-kult-slabsiho.html>

DUCROZ J. 2005. Genetic Variation and Population Structure of the Eurasian Beaver *Castor fiber* in Eastern Europe and Asia. *Journal of Mammalogy* [online]. 86 (6), 1059-1067 [cit. 7.3.2018]. ISSN 1545-1542. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jmammal/article/86/6/1059/821960>

DVOŘÁK J. 2008. Bobři se v mnohém podobají lidem. In: *rozhlas.cz* [online]. 30.12. [cit. 16.4.2018]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/priroda/zvirata/_zprava/bobri-se-v-mnohem-podobaji-lidem--529998

FOGLAR J. 2005. *Hoši od Bobří řeky*. 12. vydání. Praha: Olympia. 195 s. ISBN 80-7033-925-X

FOGLAR J. 1990. *Strach nad Bobří řekou*. 1. vydání. Praha: Olympia. 194 s. ISBN 27-055-90

FOGLAR J. 2010. *Zápisník třinácti bobříků*. 6. vydání. Praha: Ostrov. 80 s. ISBN 978-80-86289-53-3

GABRYS G.; WAZNA A. 2003. Subspecies of the European Beaver *Castor fiber* Linnaeus, 1758. *Acta Theriologica* [online]. 48 (4), 433-439 [cit. 10.3.2018]. ISSN 2190-3743. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007%2FBF03192490>

HALLEY D.; ROSELL F. 2002. The beaver's reconquest of Eurasia: Status, population development and management of a conservation success. *Mammal Review* [online]. 32 (3), 153-178 [cit. 16.2.2018]. ISSN 1365-2907. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/227628837_The_beaver%27s_reconquest_of_Eurasia_Status_population_development_and_management_of_a_conservation_success

HALLEY D. a kol. 2012. Population and Distribution of Eurasian Beaver (*Castor fiber*). *Baltic Forestry* [online]. 18 (1), 168-175 [cit. 6.3.2018]. ISSN 1392-1355. Dostupné z: [https://www.balticforestry.mi.lt/bf/PDF_Articles/201218%5B1%5D/Halley_2012%2018%20\(1\)_168_175.pdf](https://www.balticforestry.mi.lt/bf/PDF_Articles/201218%5B1%5D/Halley_2012%2018%20(1)_168_175.pdf)

HAVRÁNEK F. 2010. *Harmonizace vztahu populace bobra evropského a stavu prostředí*. [online]. Praha: Lesy České republiky, s.p., Hradec Králové. [cit. 26.2.2018]. Dostupné z: <https://lesy.cz/wp-content/uploads/2016/12/bobr-a-stav-prostredi-web.pdf>

HENDL J. 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vydání. Praha: Portál. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4

HOSÁK L.; ŠRÁMEK R. 1970. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku. A-L*. 1. vydání. Praha: Academia. 573 s.

HOŠEK E. 1978. K výskytu a vymizení bobra evropského *Castor fiber* L. v českých zemích. In ČENĚK M. 2011. *Bobři*. 1. vydání. Praha: Národní zemědělské muzeum Praha. 89 s. ISBN 978-8086874-29-6

JEIER T. 2013. *Indiáni*. 1. vydání. Praha: Universum. 306 s. ISBN 978-80-242-4135-7

KAZIMOUR I. 2016. *Historie českého zdravotnictví*. 1. vydání. Praha: E-knihy jedou. 460 s. ISBN 978-80-751-2595-8

KOKEŠ O. 1968. Bobr evropský v československých krajích v minulosti. In ČENĚK M. 2011. *Bobři*. 1. vydání. Praha: Národní zemědělské muzeum Praha. 89 s. ISBN 978-8086874-29-6

KOSTKAN V. 1998. Bobr se vrací. *Vesmír* [online]. 77, 403-405 [cit. 25.2.2018]. ISSN 0042-4544. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1998/cislo-7/bobr-se-vraci.html>

KOSTKAN V. a kol. 2014. Program péče o bobra evropského. *Ochrana přírody* [online]. 1, 10-14 [cit.10.2.2018]. ISSN 1210-258X. Dostupné z: <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/program-pece-o-bobra-evropskeho/>

KOTHERA L. 1991. Poslední bobři jižních Čech. *Myslivost*. 10, 223 s. ISSN 0323-214X

KRAJHANZL J. a kol. 2015. *Ochrana divoké přírody očima české veřejnosti 2015* [online]. Brno: Katedra environmentálních studií Fakulty sociálních studií Masarykovy Univerzity [cit. 1.4. 2018]. Dostupné z: <http://www.ekopsychologie.cz/files/106report.pdf>

KREDNER A. 1871. Stavby bobrů a jejich vliv na poměry pobřežní vůbec a Severní Ameriky zvláště. *Vesmír* [online]. 1, 57 [cit. 20.3.2018]. ISSN 0042-4544. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1871/cislo-7/stavby-bobru-jejich-vliv-pomery-pobrezni-vubec-severni-ameriky-zlvaste.html>

KROJEROVÁ – PROKEŠOVÁ J. a kol. 2010. Feeding habits of reintroduced Eurasian beaver: spatial and seasonal variation in the use of food resources. *Journal of Zoology* [online]. 281 (3), 183-193 [cit. 4.2.2018]. ISSN 1469-7998. Dostupné z: <https://zslpublications.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1469-7998.2010.00695.x>

KYSELÝ R. 2005. Historie divokých savců ve světle archeozoologických nálezů. *Živa* [online]. 53 (2) 85-88 [cit. 12.2.2018]. ISSN 0044-4812. Dostupné z: http://www.arup.cas.cz/wp-content/uploads/2010/05/Kysely_2005_Divoci-savci-Ziva.pdf

LAW A. a kol. 2017. Using ecosystem engineers as tools in habitat restoration and rewilding: beaver and wetlands. *Science of the Total Environment* [online]. 605-606, 1021-

1030 [cit. 17.3.2018]. ISSN 00489697 Dostupné z:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048969717315929>

MACHEK V. 1997. *Etymologický slovník jazyka českého*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 880 s. ISBN 978-80-7422-048-7

MAKÁSEK I. 2010. *Totemy a indiáni severozápadního Pacifiku: Severozápadní pobřeží Pacifiku*. 1. vydání. Praha: Makásek Ivan. 319 s. ISBN 9788025465332

MATĚJOVSKÝ B. 2017. *Bobr a liška*. 1. vydání. Třebíč: Akcent. 48 s. ISBN 978-80-7497-210-2

MAREK J. 2018. Hit nadcházejícího léta? Americký lihovar uvedl bobří bourbon. In: seznamzpravy.cz [online]. 17.6. [cit. 20.6.2018]. Dostupné z:
<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/hit-nadchazejiciho-leta-americky-lihovar-uedl-bobri-bourbon-49171?autoplay=1>

NOLET B.; ROSELL F. 1998. Comeback of the beaver Castor fiber: An overview of old and new conservation problems. *Biological Conservation* [online]. 83 (2), 165-173 [cit. 20.3.2018]. ISSN 00063207. Dostupné z:
https://www.researchgate.net/publication/222495344_Comeback_of_the_beaver_Castor_fiber_An_overview_of_old_and_new_conservation_problems

PAVLÁTOVÁ M.; EHRLICH M. 2003. *Zámecký park Červený Dvůr* [online]. České Budějovice: Národní památkový ústav, ú.o.p. v Č. Budějovicích [cit. 17.2.2018]. Dostupné z: <https://cerenydvur.cz/wp-content/uploads/zameckypark.pdf>

PRINC V. 1887. Bobří v jižních Čechách. In ČENĚK M. 2011. *Bobří*. 1. vydání. Praha: Národní zemědělské muzeum Praha. 89 s. ISBN 978-8086874-29-6

PUTTOCK A. a kol. 2016. Eurasian beaver activity increases water storage, attenuates flow and mitigates diffuse pollution from intensively – manager grasslands. *Science of the Total Environment* [online]. 576, 430-443. ISSN 00489697. [cit. 17.3.2018]. Dostupné z:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048969716323099>

RAISKUBOVÁ H. 2011. Bobří mládě pokousalo u řeky Moravy mladíka, museli mu zašívát ruku. In: *zpravy.idnes.cz* [online]. 24.6. [cit. 1.4.2018]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/bobri-mlade-pokousalo-u-reky-moravy-mladika-skoncil-na-siti-ruky-pxp-/domaci.aspx?c=A110623_173226_brno-zpravy_bor

ROSELL a kol. 2005. Ecological impact of beavers *Castor fibre* and *Castor canadensis* and their ability to modify ecosystem. *Mammal Review* [online]. 35, 248-276. [cit. 9.3.2018]. ISSN 1365-2907. Dostupné z: https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2438080/Ecological_impact.pdf?sequence=2

SIEBER J. a kol. 1999. A biochemical-genetic discrimination Method for the two beaver species, *Castor fiber* and *Castor Canadensis*, as a tool for conservation. In VOREL A.; NOVÁKOVÁ I. 2006. *Genetické a taxonomické aspekty rodu Castor v Evropě*. [online]. Praha:ČZU v Praze, [cit. 2.2.2018]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/34717159-Geneticke-a-taxonomicke-aspekty-rodu-castor-v-evrop.html>

SKOUMAL P. 2003. *Když jde malý bobr spát: [výběr z nejlepších písniček pro děti]*. Praha: Supraphon.

ŠPATNÝ F. 1856. Bobrové a medvědi v Čechách. In ČENĚK M. 2011. *Bobří*. 1. vydání. Praha: Národní zemědělské muzeum Praha. 89 s. ISBN 978-8086874-29-6

STARCOVÁ M. 2010. Bobr kanadský. In: *Mundo.cz* [online]. 24.6. [cit. 3.4.2018]. Dostupné z: <http://www.mundo.cz/bobr-kanadsky>

UHLÍKOVÁ J. a kol. 2015. Analýza třináctiletého období poskytování náhrad škod způsobených bobrem evropským. *Ochrana přírody* [online]. 2, 12-17 [cit. 17.2.2018]. ISSN 1210-258X. Dostupné z: www.casopis.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/analyza-trinactileteho-obdobi-poskytovani-nahrad-skod-zpusobenych-bobrem-evropskym/

UHLÍKOVÁ J. 2015. Analýza škod způsobených bobrem evropským na vodních dílech. *Ochrana přírody* [online]. 3, 11-14. [cit. 14.4.2018]. ISSN 1210-258X. Dostupné z:

<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/analyza-skod-zpusobenych-bobrem-evropskym-na-vodnich-dilech/>

UHLÍKOVÁ J. 2017. Program péče o bobra evropského v ČR – tři roky poté....*Fórum ochrany přírody* [online]. 1, 28-32. [cit. 14.4.2018]. ISSN 2336-5056. Dostupné z: www.casopis.forumochranyprirody.cz/magazin/analyzy-komentare/program-pece-o-bobra-evropskeho-v-cr-tri-roky-pote

VAHALA M. 1976. *Okolí Brna*. 1. vydání. Praha: Olympia. 256 s. ISBN 27-035-76

VALACHOVIČ D. 2008. *PROGRAM ZÁCHRANY bobra vodného (Castor fiber Linné 1758)* [online]. Banská Bystrica: Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky Banská Bystrica [cit. 20.3.2018]. Dostupné z: http://www.sopsr.sk/cinnost/programy/PZ_Castor_fiber.pdf

VOREL A. 2003. Labští bobři a loňské povodně. *Vesmír* [online]. 82, 578 [cit. 21.3.2018]. ISSN 0042-4544. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2003/cislo-10/labsti-bobri-lonske-povodne.html>

VOREL A.; NOVÁKOVÁ I. 2006. *Genetické a taxonomické aspekty rodu Castor v Evropě* [online]. Praha: ČZU v Praze, [cit. 2.2.2018]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/34717159-Geneticke-a-taxonomicke-aspekty-rodu-castor-v-evrop.html>

VOREL A. a kol. 2002. Recentní rozšíření bobra evropského (*Castor fiber*) v České republice v letech 2002-2012 (Rodentia: Castoridae). *Lynx* [online]. 43,149-179. [cit. 19.6.2018]. ISSN 1804-6460. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Ales_Vorel/publication/260934577_Recent_expansion_of_Castor_fiber_in_the_Czech_Republic_during_2002-2012_Rodentia_Castoridae/links/00b49532af5f70b171000000/Recent-expansion-of-Castor-fiber-in-the-Czech-Republic-during-2002-2012-Rodentia-Castoridae.pdf

VOREL A. a kol. 2013. *Program péče o bobra evropského v České republice* [online]. Praha: AOPK ČR a MŽP ČR [cit. 20.2.2018]. Dostupné z: <http://www.zachranneprogramy.cz/bobr-evropsky/program-pece-pp/>

VOREL A. a kol. 2016. *Průvodce v soužití s bobrem*. 1 vydání. Praha: ČZU v Praze. 140 s. ISBN 978-80-213-2667-5

WILSSON L. 1971. Observations and experiments on the ethology of the European beaver (*Castor fiber* L.). *Viltřevy* [online]. 8 (3), 115-266 [cit. 30.3.2018]. ISSN 0505-611X. Dostupné z: http://www.academia.edu/11986207/Observations_and_experiments_on_the_ethology_of_the_European_beaver

WRIGHT J. a kol. 2002. An ecosystem engineer, the beaver, increases species richness at the landscape scale. *Oecologia* [online]. 132, 96-101 [cit. 28.2.2018]. ISSN 1432-1939. Dostupné z: http://www.eeb.cornell.edu/flecker/pdf/Wright%20et%20al%202002_Oecologia.pdf

ZAJÍČEK R.; VLAŠÍN M. 1992. *Návrat bobrů*. Brno: EkoCentrum. 23 s.

Elektronické zdroje

<http://bobruvanka.unas.cz/bobruvanka/Historia.html>

[18.4.2018 0:12:16]

www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1105473-beloruskeho-rybare-zabil-bobr

[29.3.2018 16:12:31]

<http://www.czech.cz/cz/66600-kroje>

[2.2.2018 10:21:33]

<https://www.etsy.com/market/castoreum>

[14.3.2018 23:35:41]

www.hcvm.cz/

[25.3.2018 22:16:05]

http://www.heraldika-erby.com/?cz_heraldicka-znameni-bobr-okridleny,83

[22.3.2018 23:13:48]

www.ic-vsetin.cz/vsetin/

[25.3.2018 22:43:17]

<http://www.iucnredlist.org/details/4003/0>

[19.1.2018 21:15:12]

<https://www.ladislavapechova.cz/o-mne/intro-2/>

[16.4.2018 23:32:51]

<http://www.mestysbobrova.cz/informace/172-historie-mestyse-bobrova>

[18.4.2018 21:19:01]

https://www.mzp.cz/cz/posuzovani_vlivu_natura

[16.3.2018 16:12:25]

[https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/\\$file/Bernska%20umluva.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/$file/Bernska%20umluva.pdf)

[16.3.2018 15:43:30]

<https://www.novinky.cz/domaci/66565-ochranc-inezneuzivejte-zvirata-v-reklamach.html>

[12.4.2018 11:20:25]

<https://www.obrancizvirat.cz/kozesiny/situace-ve-svete/>

[21.1.2018 17:52:18]

<http://www.ochranaprirody.cz/druhova-ochrana/>

[11.3.2018 18:16:24]

<http://www.ochranaprirody.cz/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-umluvyransarska-umluva/>

[11.3.2018 18:05:09]

https://www.radsvatehohuberta.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=135:zver-hareldika&catid=81:zver-mytologie&Itemid=160

[22.4.2018 00:16:12]

www.risy.cz/cs/vyhledavace/obce/detail?Zuj=595276

[15.4.2018 23:14:43]

<http://zacler.cz/index.php>

[20.4.2018 13:21:25]

www.zachranneprogramy.cz/bobr-evropsky/biologie-a-ekologie-druhu/

[12.2.2018 16:11:31]

<http://www.zachranneprogramy.cz/bobr-evropsky/program-pece-pp/>

[21.4.2018 21:05:23]

<http://www.zachranneprogramy.cz/bobr-evropsky/opatreni-obecne-povahy/>

[28.4.2018 22:03:18]

Zákony

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a změně některých zákonů

Zákon č. 449/ 2001 Sb., o myslivosti

14 SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Patří bobr evropský na území České republiky?	66
Graf 2: Hodnocení současné situace spojené s bobří přítomností	68
Graf 3: Hodnocení přístupu státní ochrany České republiky	75
Graf 4: Přístup k regulaci bobří populace	77
Graf 5: Srovnání přístupu České republiky s okolními evropskými státy	79
Graf 6: Cílené ovlivňování vztahu obyvatel k bobrovi.....	86
Graf 7: Hodnocení zonace diferencované ochrany	89

15 SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Platypus castoris, zdroj (Joyce Gross, 2007).....	15
Obrázek 2: Kanadská známka, zdroj (Canadian Postage Stamps)	18
Obrázek 3: Bobr evropský, zdroj (CONBIOS s.r.o., 2012).....	19
Obrázek 4: Bobr ve vodě, zdroj (Jindřich Wanka)	20
Obrázek 5: Bobří rodina, zdroj (Jindřich Wanka)	21
Obrázek 6: Okus bobrem - Lanžhot, zdroj (Michael Bartoš, 2014)	22
Obrázek 7: Bobří hráz – Domašov nad Bystřicí, zdroj (Vlastimil Kostkan, 2013).....	23
Obrázek 8: Schéma bobřího obydlí, zdroj (Dumka.info)	24
Obrázek 9: Bobří nora, zdroj (Blog Lesní želvy, 2014)	25
Obrázek 10: Bobří polohrad, zdroj(CONBIOS s.r.o., 2012)	25
Obrázek 11: Bobří hrad v Alžbětíně, zdroj (Jan Mokřý, 2014).....	26
Obrázek 12: Oscar Wilde v kabátě lemovaném bobří kožešinou, zdroj (Public Domain) ..	28
Obrázek 13: Středověký zvěřinářský krám, zdroj (Richentalova kronika)	29
Obrázek 14: Mědirytina z roku 1695 - lov bobra, zdroj (Deutsche Fotothek)	32
Obrázek 15: Mapa zonace diferencované ochrany, zdroj (AOPK ČR).....	42
Obrázek 16: Znak obce Bobruvka, zdroj (RIS)	49
Obrázek 17: Logo hokejového klubu, zdroj (HCVM).....	50
Obrázek 18: Bobr a liška, zdroj (Knihcentrum.cz).....	51
Obrázek 19: Bobří zuby, zdroj (Josef Korbel).....	54
Obrázek 20: Bobr v reklamě na zubní hygienu, zdroj (Dreamstime.com)	54
Obrázek 21: Bobr v reklamě na zubní hygienu, zdroj (Notino.cz).....	54
Obrázek 22: Bobr v reklamě na zubní hygienu, zdroj (Buckybeaver.ca).....	55

16 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1-Projekt diplomové práce	107
Příloha 2-Struktura expertních rozhovorů.....	110
Příloha 3-Vzor dotazníku	112

Příloha 1-Projekt diplomové práce

Fakulta humanitních studií UK
katedra magisterského oboru
sociální a kulturní ekologie

U Kříže 8/661, 158 00 Praha 5-Jinonice

Magisterský obor
sociální a kulturní
ekologie

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. Jméno studenta, tituly: Bc. Aneta Kletečková
2. Osobní číslo (UKČO): 32574043
3. Rok imatrikulace na FHS UK (bak. studium, jinak mag. studium): 2015
4. Datum zápisu na katedru sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok): září, 2015
5. Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny: Spéciesismus v moderní společnosti?: Sociologický výzkum o postojích k využívání zvířat v naší kultuře
6. Předběžný název DP (česky): Příběh bobra evropského na území České republiky
7. Předběžný název DP (anglicky): The story of the european beaver on the territory of the Czech Republic
8. Klíčová slova (česky): bobr evropský, druhová ochrana, ochrana přírody, Česká republika
9. Klíčová slova (anglicky): european beaver, species protection, nature preservation, Czech Republic
10. Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]): Přítomnost bobra evropského je v České republice stále aktuálním a rozporuplným tématem. Bobr byl od nepaměti přirozenou součástí středoevropské přírody, avšak kvůli své srsti a masu byl v minulosti prakticky vyhuben, na našem území dokonce dvakrát. V současné době počet bobrů na území České republiky narůstá a často je mnohými považován spíše za škůdce. Svou činností totiž bobr narušuje hospodářské zájmy člověka. Bobr však do naší přírody patří a jeho činnost má i mnoho pozitivních ekologických dopadů. Jeho přítomnost je ekology vítána a odborníci se v současné době snaží najít taková opatření, která by co nejvíce omezila škody, které působí. Z tohoto důvodu se jedná o kontroverzní téma, na nějž se názory velmi různí.
11. Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]): Práce bude mít dvě základní linie, tedy 1) vývoj situace bobra evropského na území České republiky od historie po současnost 2) jednotlivé aspekty výskytu bobra evropského na území České republiky (především aspekt ekologický, sociální, kulturní a hospodářský). Jako součást práce budou provedeny rozhovory s klíčovými odborníky, jejichž pohled na tuto problematiku je zásadní. Pro celistvost výzkumu budou dále vytvořeny dotazníky, jejichž cílem bude ověřit, zda se odborníci z jednotlivých zainteresovaných oblastí názorově shodují.
12. Hlavní vstupní hypotéza nebo hypotézy (2–4 na výběr); pro práci 1–2, možno však formulovat výzkumné otázky, event. jen výzkumný problém: Výzkumným problémem mé diplomové práce je přístup klíčových zainteresovaných expertů k přítomnosti bobra evropského na našem území.

13. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity: Bude se jednat o kvalitativní výzkum, jehož základem bude sedm expertních rozhovorů s klíčovými odborníky z jednotlivých oblastí. Konkrétně se bude jednat o zástupce z řad ochránců přírody, krajských úředníků, výzkumníků, vodohospodářů, lesníků, zemědělců a rybářů. Jako součást výzkumu budou rovněž vytípaným představitelům těchto sedmi důležitých oblastí rozeslány dotazníky, které zajistí komplexnost výzkumu.
14. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.): Diplomová práce si klade za cíl komplexně zmapovat situaci, související s existencí bobra evropského na území České republiky. Dále si klade za cíl zjistit jaké jsou názory odborníků na toto téma, jak se jejich názory vyvíjí a různí a proč tomu tak je.
15. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (vědecká „přidaná hodnota DP“): Přidanou hodnotu práce spatřuji především ve vyhodnocení rozhovorů s odborníky, jejichž pohled na současnou situaci související s přítomností bobra na našem území, považují pro další ochranu druhu za zásadní. Jelikož se jedná o poměrně kontroverzní téma, předpokládám zde velkou různorodost názorů.
16. Jaké bude (bude-li) jejich teoretické zobecnění a přínos: Jelikož se práce bude věnovat tématu situace bobra evropského na našem území obecně, její přínos bude spočívat především v komplexním zmapování existence tohoto druhu v České republice a s ní spojenými aspekty. Přestože se ve společnosti hovoří primárně o ekologických a hospodářských vlivech přítomnosti bobra, je nutné zabírat se i dalšími a neopomenutelnými aspekty jeho existence. Jak uvádějí odborníci, jedná se o celospolečenskou otázku, kterou je nutno řešit a právě názory odborníků ze všech zainteresovaných oblastí by mohly pomoci k hledání ideálního přístupu k existenci bobra na našem území.
17. Struktura DP (předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol): Teoretická část práce bude rozdělena do dvou základních témat. Nejdříve se budu věnovat vývoji situací bobra evropského na území České republiky od historie po současnost. Zde budu brát v úvahu tři základní období a to sice prvotní období, kdy se bobr vyskytoval přirozeně na našem území, dále pak období mezi jeho vyhynutím a návratem a následně období po jeho návratu. Poté se budu zabývat jednotlivými aspekty existence bobra na území České republiky. Zde se budu soustředit na aspekt ekologický, hospodářský, kulturní a sociální. Následovat bude empirická část, která bude věnována metodologii a rozboru expertních rozhovorů a dotazníků.
18. Předběžná bibliografie k tématu:

ČENĚK M. 2011. *Bobři*. Praha: Národní zemědělské muzeum Praha. 89 s. ISBN 978-8086874-29-6

ŠAFÁŘ J. 2002. Novodobé rozšíření bobra evropského (*Castor fiber* L., 1758) v České republice. *Příroda* 13,161-196 s. ISSN 1210-258X

VOREL A. a kol. 2016. *Průvodce v soužití s bobrem*. Praha: ČZU v Praze. 140 s. ISBN 978-80-213-2667-5

ZAJÍČEK R.; VLAŠÍN M. 1992. *Návrat bobrů*. Brno: EkoCentrum. 23 s.

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

Zákon č. 115/2000 Sb., poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

Zákon č. 449/ 2001 Sb., o myslivosti

19. Předpokládaný vedoucí DP: RNDr. Vlastimil Kostkan, Ph.D.

20. Důvod volby tématu (dosavadní znalosti, zájem, praxe a zájem studenta):¹ zájem studentky a aktuálnost tématu

Jinonice 17. ledna 2018

diplomant

vedoucí DP

vedoucí katedry SKE

¹ nepovinné

Příloha 2-Struktura expertních rozhovorů

Expertní rozhovory – struktura

Představení

Informovaný souhlas

Rozhovor

- 1) Jak vnímáte současnou situaci po návratu bobra na naše území?
- 2) Jak často se v rámci své profese setkáváte se situacemi vyplývajícími z přítomnosti bobra na našem území?
- 3) Kolik času jim v rámci své profese procentuálně věnujete?
- 4) Páchá bobra na našem území nějaké škody?
- 5) Pokud si myslíte, že bobra u nás působí škody, mohl/a byste je vyjmenovat a seřadit od těch, které jsou dle Vás nejpálčivější?
- 6) Je bobra na našem území v něčem prospěšný?
- 7) Pokud si myslíte, že se s výskytem bobra na našem území pojí nějaká pozitiva, mohl/a byste je vyjmenovat a seřadit od těch, které jsou podle Vás nejvíce prospěšná?
- 8) Jak, dle Vás, přistupuje Česká republika k ochraně bobra na našem území?
- 9) Existuje něco, co v přístupu státu k ochraně bobra postrádáte?
- 10) Existuje něco, co vám v přístupu státu k ochraně bobra vadí?
- 11) Myslíte si, že by měla být populace bobra regulována?
- 12) Pokud ano, jakým způsobem?
- 13) Jaký je, dle vás, žádoucí cílový stav populace bobra na našem území?
- 14) Jaké shody/ rozdíly vidíte v přístupu k bobrovi v České republice v porovnání s ostatními evropskými zeměmi?
- 15) Existují nějaká konkrétní doporučení, která byste ze své pozice odborníka doporučoval/a?
- 16) Jak vnímáte vztah mezi bobrem a obyvateli České republiky?
- 17) Je, dle vás, možné tento vztah nějak cíleně ovlivnit?
- 18) Pokud ano, jakým způsobem?
- 19) Kdo by měl případně vztah mezi bobrem a obyvateli ovlivňovat?
- 20) Slyšel/a jste o zonaci diferencované ochrany bobra na našem území?
- 21) Pokud ano, jaký na ni máte názor?
- 22) Napadá vás něco, co bylo v rozhovoru opomenuto?

Poděkování

Příloha 3-Vzor dotazníku

Vážení odborníci,

jmenuji se Aneta Kletečková a jsem studentkou Sociální a kulturní ekologie na Fakultě humanitních studií Karlovy Univerzity. Momentálně píši diplomovou práci, která se zabývá bobrem evropským a aspekty jeho přítomnosti na našem území. Součástí mé práce je i dotazníkové šetření, které je zaměřeno na názory expertů na přítomnost bobra evropského na území České republiky. Na základě Vaší odbornosti a doporučení jiných odborníků jste byli vybráni jako nejvhodnější respondenti, jejichž názory jsou pro tento výzkum klíčové. Proto bych Vás tímto ráda požádala o pomoc. Jedná se o jednoduchý dotazník, který čítá 25 otázek a jeho vyplnění by nemělo zabrat déle než 15 minut. Předem velmi děkuji za Vaši ochotu.

1. Domnívám se, že bobr evropský na území České republiky:

- rozhodně patří
- spíše patří
- spíše nepatří
- rozhodně nepatří

2. Současnou situaci spojenou s přítomností bobra na území České republiky vnímám:

- rozhodně pozitivně
- spíše pozitivně
- ani pozitivně, ani negativně
- spíše negativně
- rozhodně negativně

3. V rámci své profese se se situacemi vyplývajícími z přítomnosti bobra setkávám:

- každý den
- minimálně jednou za dva týdny
- minimálně jednou za měsíc
- méně často

4. V rámci své profese věnuji situacím vyplývajícím z přítomnosti bobra:

- méně než 10 % času
- 10 % – 30 % času
- 31 % – 60 % času

více než 60 % času

5. Jsou s přítomností bobra na území České republiky spojena nějaká negativa?

ano ano i ne ne

V případě, že vaše odpověď zní ne, přejděte k otázce č. 8.

6. Seřad'te, prosím, níže uvedená negativa pomocí číslic 1–6, kdy 1 = nejméně závažné a 6 = nejvíce závažné (každou číslici je možné použít jen jednou).

škody na vodních dílech a technickém vybavení vodních děl
změna struktury břehových porostů
ubírání hospodářského prostoru
škody na zemědělských plodinách
škody na trvalých porostech
narušování hrází rybníků a protipovodňových hrází

7. Existují, dle Vás, nějaká další negativa spojená s přítomností bobra na našem území?

Prosím, vypište:

8. Existují nějaká pozitivita spojená s přítomností bobra na našem území?

ano ne

V případě, že Vaše odpověď zní ne, přejděte k otázce č. 11.

9. Seřad'te, prosím, níže uvedená pozitivita pomocí číslic 1–5, kdy 5 = největší prospěšnost (každou číslici lze použít jen jednou).

krajinný ráz (bobr jako „krajinný inženýr“)
zvyšování biodiverzity v krajině
obnovená existence původního druhu v krajině
vznik estetických prvků v krajině
příklad bobra jako model výchovy společnosti

10. Existují, dle Vás, další pozitivita spojená s přítomností bobra v České republice?

Prosím, vypište:

11. Měly by být stavy bobra, dle Vašeho názoru, nějakým způsobem regulovány?

- ano, měl by být zcela vyhuben
- ano, měl by být regulován plošně
- ano, ale jen v některých oblastech
- ne

12. Měl by být biotop bobra a jeho životní projevy, dle Vašeho názoru, nějakým způsobem regulovány?

- ano, plošně
- ano, ale jen v některých oblastech
- ne

13. Váš názor na současný přístup státní ochrany přírody České republiky k ochraně bobra je:

- rozhodně pozitivní
- spíše pozitivní
- ani pozitivní, ani negativní
- spíše negativní
- rozhodně negativní

14. Přístupu státní ochrany přírody České republiky k ochraně bobra bych vytkl/a (stručně vypište):

15. Myslím si, že k ochraně bobra je v okolních evropských zemích v porovnání s Českou republikou přístupováno:

- obdobně
- rozdílně
- nevím

V případě, že jste zvolil/ a odpověď nevím, přejděte k otázce č. 18.

16. Napište, prosím, jaké shody nebo rozdíly vidíte v přístupu k ochraně bobra v okolních evropských zemích v porovnání s Českou republikou:

17. Pokud existuje, dle vašeho názoru, vzorový přístup k ochraně bobra v nějakém evropském státu, uveďte prosím:

18. Vztah obyvatel České republiky k bobrovi vnímám jako:

- rozhodně pozitivní
- spíše pozitivní
- ani pozitivní, ani negativní
- spíše negativní
- rozhodně negativní

19. Je, dle Vašeho názoru, možné vztah obyvatel k bobrovi nějak ovlivnit?

- ano
- ne

V případě, že Vaše odpověď zní ne, přejděte k otázce 22.

20. Kdo by tento vztah měl ovlivnit? Je možné vybrat více odpovědí.

- média
- myslivci
- nestátní neziskové organizace
- veřejná správa
- ochránci přírody
- škola
- jiní, vypište prosím:

21. Na jaké skupiny obyvatel, by měla být cílena snaha ovlivnit jejich vztah k bobrovi?

Vypište, prosím:

22. Slyšel/a jste o zonaci diferencované ochrany?

- ano
- ne

V případě, že Vaše odpověď zní ne, pokračujte k otázce č. 25.

23. Odkud jste se o zonaci diferencované ochrany dozvěděl/a?

24. Můj názor na zonaci diferencované ochrany je:

- velmi pozitivní
- spíše pozitivní
- ani pozitivní ani negativní
- spíše negativní
- velmi negativní

25. Jako odborník/odbornice bych v problematice související s přítomností bobra u nás navrhoval/a tato doporučení:

Mnohokrát děkuji za Váš čas. Pokud byste případně měli zájem o zaslání hotové diplomové práce, připište mi to do emailu, velmi ráda Vám ji zašlu.

Hamry nad Sázavou 16. dubna 2018

Bc. Aneta Kletečková

